beyaz gemi

AYTMATOV

Cengiz Aytmatov

ÖTÜKEN

Cengiz Aytmatov

BEYAZ GEMİ

Roman

Çeviren:
Refik Özdek

YAYIN NU: 225
EDEBÎ ESERLER: 114

1. Basım: 1991

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI
1206-34-003178
ISBN 978-975-437-043-0

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 80060 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 Faks: (0212) 251 00 12
Ankara irtibat bürosu:
Yüksel Caddesi: 33/5 Kızılay - Ankara
Tel: (0312) 431 96 49
İnternet: www.otuken.com.tr
E-posta: otuken@otuken.com.tr
www.facebook.com/otukennesriyat
http://twitter.com/otukennesriyat
Kapak Tasarımı: GNG Tanıtım
Dizgi - Tertip: Ötüken

-I-

ONUN iki masalı vardı. Biri kendisinindi ve başka kimse bilmezdi. Ötekini ise dedesi anlatmıştı ona. Sonra ikisi de yok olup gitti. Şimdi biz bunlardan söz edeceğiz.

O yıl yedi yaşını doldurmuş, sekizine basıyordu.

Ona önce bir çanta aldılar. Kulpunun altında parlak madenden yaylı bir kilidi bulunan, siyah deri taklidi bir çanta. Ivır-zıvır şeyleri koymak için güzel bir üst cebi de vardı. Ahım şahım bir şey değildi ama yine de güzel bir okul çantasıydı işte. Aslında herşey bu çantanın alınmasıyla başladı.

Bu çantayı ona dedesi bir gezgin satıcıdan almıştı. Gezgin satıcı ‘maşin-mağaza’ denilen otomobiliyle, dağlarda sürü besleyenlere öteberi satmak için dolaşır ve bazen San-Taş vadisine kadar gelirdi. Orman korucularının oturduğu San-Taş vadisi, boğazların, yamaçların arasından ormana doğru uzanan bir bölgeydi.

San-Taş’ta sadece üç aile otururdu, ama maşin-mağaza bu ormancı ailelere de bir şeyler satmak için ara sıra buralara kadar tırmanırdı.

Üç ailenin tek oğlan çocuğu olduğu için satıcının geldiğini ilk gören her zaman o olurdu. Ve, kapıdan kapıya, pencereden pencereye koşarak avaz avaz bağırırdı:

- Geliyoor! Maşin-mağaza geliyor!

Isık-Göl’ün kıyısından başlayan, taşlarla çukurlarla dolu bir yol, boğazın içinden ve sel yatağından geçip, San-Taş’a kadar çıkardı. Böyle bir yolda araba sürmek hiç de kolay değildi. Yol, Karavul dağının eteğine gelince dar geçitten ayrılır,

dağın bir memesine tırmanır, onu da aşar, sonra, sarp ve çıplak olan öbür yamaçtan usul usul inerek ormancıların evlerine ulaşırdı. Karavul dağı çok yakındaydı. Küçük çocuk, yaz mevsiminde hemen hemen hergün, dürbününü kaptığı gibi gölü seyretmeye gelirdi buralara. Tepeden bakınca her şeyi görürdü. Yaya da, atlı da ve tabiî araba da çok iyi görünürdü.

Sıcak bir yaz günüydü. Çocuk, kendisine ait bir gölcükte yüzüyordu. Bu defa, maşin-mağazanın bir toz bulutu kaldırarak geldiğini işte o zaman gördü. Bu gölcüğü ona, çayın sığ bir yerini taşlarla çevirerek dedesi yapmıştı. Taşlarla çevrili bu gölcük olmasa belki şimdiye kadar çoktan ölmüş olurdu. Ya da, ninesinin söylediği gibi, akıntıya kapılıp Isık-Göl'e doğru sürüklenirken, balıklara ve öbür tatlı su hayvanlarına yem olur, yalnız kemikleri kalırdı. Ve bir arayan soran da olmazdı. Onunla ilgilenecek kimseler olmadığına göre, ikide bir çayda çimmesine ne gerek vardı? Neyse ki böyle bir şey olmamıştı. Ama ya olsaydı! Belki ninesi gerçekten kendini suya atmazdı onu kurtarmak için. Ninenin gerçek torunu, kendi kanından torunu olsaydı, belki... Ama ninesi onun bir yabancı, bir hiç olduğunu söylüyordu. Bir yabancıyı ne kadar yedirip içirsen, ne kadar baksan, yine yabancı kalırdı.. bir yabancı!

Peki, ya o başkasının çocuğu olmak istemiyorsa? Hem niçin o yabancı oluyormuş. Belki de asıl yabancı ninesiydi.

Neyse, bu konu da, dedesinin yaptığı gölcük de sonraya kalsın...

Evet, o gün çocuk, maşin-mağazanın (gezgin satıcıya ait otomobilin), gerisinde toz bulutu bırakarak yamaçtan inmekte olduğunu gördü. Sanki kendisine bir çanta alınacağını bilmiş gibi büyük bir sevince kapıldı. Hemen sudan çıkarak,

pantalonunu alelacele sıska bacaklarına geçirdi. Vücudu ıpıslak ve mosmordu. -Çünkü sel suları soğuk olur-. Maşin-mağazanın geldiğini herkesten önce haber vermek için evlerine doğru koşmaya başladı.

Olanca hızıyla koşuyor, çalıların üzerinden atlıyor, atlayamayacağı kadar büyük olan kayaların yanından dolanıyordu. O büyük kayaların, o iri otların yanından, bir saniye bile durup vakit kaybetmeden koşuyordu. Oysa bu iri otların başka otlara, bu büyük kayaların başka kayalara hiç benzemediğini çok iyi bilirdi. Bunlar ona darılabilir, hatta isteseler ayaklarına takılıp düşmesine de sebep olabilirlerdi. Ihlamış Deve'nin yanından geçerken "Maşin-mağaza geliyor, seninle sonra konuşuruz" dedi. 'Yatan Deve' dediği, yarı beline kadar toprağa gömülmüş, kızılımsı, kambur bir deve idi. Normal zamanlarda onun yanından hörgücünü sıvazlamadan geçmezdi. Dedesinin güdük kuyruklu atını okşaması gibi okşardı onu. Şimdi ise sadece elini değdirmiş, "çok işim var, seninle sonra görüşürüz" demek istemişti. 'Eyer' adını verdiği, yarısı ak, yarısı kara bir başka kayası daha vardı. Onun bir eyeri andıran tepesine çıkıp ata biner gibi otururdu. 'Kurt' adını verdiği kaya ise boz renkli, yer yer kararmış, güçlü boynu ve kocaman kafası olan bir kurdu andırıyordu. Ona sürüne sürüne yaklaşır, vuracakmış gibi nişan alırdı. Ama en çok 'Tank' adını verdiği, heybetli, güçlü kayayı severdi. Çayın kıyısında, suların durmadan yıkadığı, aşındırdığı bu kaya suya dalacakmış gibi dururdu. Dalacak, suları yararak, beyaz köpükler saçarak geçecekti sanki. Sinemada gördüğü tanklar da öyle giderdi çünkü: Kıyıdan suya dalar ve hop! suları yararak geçerdi. Çok az film seyrettiği için gördüklerini hiç unutmuyordu. Dedesi onu bazen, dağın öbür yakasındaki sovhozun sinemasına götü-

rürdü. İşte o filmleri gördükten sonra, çay kenarında suya dalacakmış gibi duran kaya da bir tank oluverdi. Daha başka kayaları da vardı: ‘kötü’ kayalar, ‘iyi’ kayalar, hatta ‘kurnaz’ kayalar, ‘aptal’ kayalar...

Bitkiler de çeşit çeşittiler: ‘Sevimli’leri, ‘cesurları’, ‘korkakları’, ‘zararlıları’ ve daha birçokları. Devedikenleri baş düşmanıydı meselâ. Çocuk onunla günde en az on defa düello yapar, saplarını koparırdı. Ama bu savaşın sonu gelmezdi. Çünkü devedikenleri budanmış olur, daha da büyürlerdi. Oysa kır sarmaşıkları, zararlı olsalar da, çok akıllı, çok neşeliydiler. Sabah güneşini en iyi karşılayan onlardı. Öteki bitkiler ne sabahı bilirlerdi ne akşamı. Hepsi birdi onlar için. Ama sarmaşıklar, güneşin sıcak ışınları yüzlerine vurur vurmaz gözlerini açarlardı. Önce bir gözlerini, sonra ötekini, derken bütün çiçeklerini açar, gülümserlerdi. Beyaz, açık-mavi, mor.. her renkte çiçekleri vardı bu sarmaşıkların. Eğer yanlarına gidip kımıldamadan ve ses çıkarmadan durursan, uyanırken birbirleriyle fısıldaştıklarını duyar gibi olursun. Karıncalar dahi bilirlerdi bunu. Sabahleyin sarmaşıkların kollarına tırmanır, güneşten gözlerini kısarak fısıldaşmaları dinlerlerdi. Kimbilir, belki çiçekler gördükleri düşleri anlatırlardı birbirlerine.

Gündüzleri, genellikle öğleyin, çocuk, uzun saplı şıralcın kümelerinin arasına dalar ve bundan çok hoşlanırdı. Şıralcınlar iri boylu, çiçeksiz idiler. Ama çok güzel kokarlardı. Küme küme, sık sık biter, adacıklar oluşturur ve başka otları yanlarına sokmazlardı. Hem onun yakın dostuydular. Bir şeylere canı sıkıldığı, çok üzüldüğü ve kimselere görünmeden ağlamak istediği zaman, gelir onların arasına gizlenirdi. Şıralcınlar çam gibi kokar ve insan kendisini bir çam ormanında sanırdı. Orası sessizdi, sıcaktı ve

en önemlisi dallarıyla gökyüzünü örtmezlerdi. Sırtüstü uzanıp yatar, göğü seyrederdi onların arasında. Önce, gözünü perdeleyen gözyaşlarından pek bir şey göremezdi. Sonra gözyaşları diner ve bulutları seyre dalardı. Neyi görmek istese gösterirdi bulutlar. Onun mutsuz olduğunu, ah! etseler, vah! deseler de, kimsenin bulamayacağı bir yerlere kaçıp gitmek, uçup gitmek istediğini bilirlerdi. Kaçıp gitse, “çocuk kayboldu, nerelerde bulacağız onu?” diyeceklerdi. Kaçıp gitmesin, orada durup kendilerini seyretsin diye de, onun istediği her biçime girerlerdi. Sayısız biçimlere girebilirdi bulutlar. Yalnız, o biçimlerin neye benzediğini anlaması, görmek istediğini seçip bulması gerekirdi.

Şıralcınlar göğü örtmezler, onların arasında insan huzura kavuşur, çam kokuları içini ısıtır. Onlar böyle bitkilerdir işte...

Otlar hakkında daha pek çok şey biliyordu. Alçaklarda biten gümüş renkli çayırları da çok severdi. Acırdı da onlara. Pek tuhaftı bu gümüşe çalan ak otlar. Başları hep havadaydı. İpek gibi yumuşak püsküllleri rüzgârsız edemezdi. Bekler dururlardı rüzgârı. Rüzgâr ne yöne eserse onlar da o yöne eğilirlerdi. Sanki komut almış ve tek kişiymiş gibi bütün çayır o yöne yatardı. Hele yağmur yağacak, fırtına çıkacak olsa, başlarını sokacak yer bulamazlardı. Tiril tiril titrer, yerlere kapanırlardı. Eğer ayakları olsaydı çok uzaklara kaçıp giderlerdi. Ama bu halleri yapmacıktı, bir oyundu. Fırtına diner dinmez yine başlarını kaldırır, kendilerini yele verir, oynaşırlardı. Rüzgâr nereye, onlar oraya...

Arkadaşsız, yapayalnız çocuk, onu kuşatan bu basit, saf çevresinde yaşayıp gidiyordu. Zaman zaman bütün bunları ona unutturan tek şey, gezgin satıcı, onun mağaza-arabası idi. Onu görür görmez olanca hızıyla koşmaya başlardı.

Söylemeye gerek yok, otlardan ve kayalardan başka bir şeydi bu maşin-mağaza. Neler neler yoktu içinde!

Çocuk eve geldiğinde, araba da evlerin arkasındaki avluya girmek üzere idi. Evlerin yüzü çaya bakıyordu. Bu taraf hafif bir eğimle suya kadar inerdi. Suyun öbür tarafında ise, birden dikleşiyor ve dağlara doğru yükselen orman da buradan başlıyordu. Bu yüzden giriş yolu evlerin arka tarafındaydı. Çocuk vaktinde yetişip haber vermese, satıcının geldiğini kimse bilemezdi.

O saatte evlerde tek erkek yoktu, sabah erkenden çıkıp gitmişlerdi. Kadınlar ise ev işleriyle meşgul idiler. Çocuk açık duran kapılara koşup bağırmaya başladı:

- Geldi! Geldi! Maşin-mağaza geldi!

Kadınlar telaşlandılar. Önce, herbiri paralarını gizledikleri yere gitti, sonra da dışarı fırlayıp birbirleriyle yarışırcasına arabaya doğru koştular. İşe bakın siz! Nine bile övdü çocuğu:

- Bakın, görün işte, bizim oğlanın gözünden hiçbir şey kaçmaz!

Çocuğun koltukları kabardı. Sanki maşin-mağazayı oraya kendisi getirmişti. Satıcının geldiğini haber verdiği için mutluydu. Arka avluda kadınlarla birlikte koşmaktan, arabanın açık kapısı önünde onlarla itişip kakışmaktan büyük bir zevk alıyordu. Ama kadınlar onu çoktan unutmuştu. Başka işleri vardı şimdi onların. Ne de çok mal vardı arabada! Gözleri faltaşı gibi açılmıştı. Ama topu topu üç kadın vardı: Çocuğun ninesi, annesinin kardeşi ve üç evin en önde gelen kişisi olan korucubaşı Orozkul'un karısı olan Bekey Teyze, bir de kucağında kızcağızı ile gelen Gülcemal. Gülcemal, basit bir işçi olan Seydahmet'in karısı idi. Hepsi bu kadardı işte. Ama mallara bir anda öyle saldırdılar, karıştırıp öyle alt-üst ettiler ki, satıcı onları uyarmak, her şeyi

karıştırmamalarını ve hep birden konuşmamalarını söylemek zorunda kaldı.

Ama satıcıyı dinleyen kim! Kadınlar bütün malları savurmaya, havadan kapmaya, sonra bir bir seçmeye, daha sonra da seçtiklerini geri vermeye başladılar. Almak istediklerini bir kenara ayırıyor, giyip bakıyor, tereddüt ediyor, ayni soruları defalarca soruyorlardı. Bu hoşlarına gitmiyor, öteki çok pahalı, berikinin rengi iyi değil... Ve yine bırakıyorlardı seçtiklerini. Çocuk biraz uzakta durup bekliyordu. İşin onu ilgilendiren hiçbir yanı kalmamıştı artık. Canı sıkılmıştı. Olağanüstü beklentisi ve dağdan maşin-mağazayı gördüğü zamanki sevinci yok olmuştu. Şimdi o maşin-mağaza, ıvır zıvır dolu âdi bir arabadan başka bir şey değildi gözünde.

Satıcının suratı asıldı. Bir şey alacağa benzemiyordu bu kadınlar. Dağ taş demeden uzak yollardan niçin gelmişti buralara kadar?

Gerçekten de öyle oldu. Kadınlar arabanın başından çekildiler. Heyecanları geçmiş, hatta biraz da yorulmuşlardı. Birbirlerine karşı ya da satıcıya karşı kendilerini haklı çıkarmaya çalışan sözler ettiler. Önce nine parası olmadığından yakındı. Para olmayınca da bir şey alamazdı. Bekey Teyze kocasından habersiz pahalı bir şey almaya cesaret edemedi. Dünyanın en mutsuz kadınıydı Bekey Teyze, çünkü çocuğu olmuyordu. Bunun için de Orozkulher sarhoş oluşunda dövüyordu onu. Bu da dedesini çok üzerdi. Çünkü Bekey Teyze dedesinin kızıydı. Yine de Bekey Teyze bir-iki ufak şey ve iki şişe votka aldı. Hiç almaması gerekirdi bu içkiyi, çünkü cezasını kendisi çekecekti. Nine kendini tutamadı ve satıcının duymayacağı kadar alçak sesle çıkıştı:

- Durduğun yerde başına belâ alıyorsun sen!

- Ne yaptığımı biliyorum ben! diye sözünü kesti Bekey Teyze.

Nine daha da alçak ama hiddetli bir sesle:

- Aptalın birisin sen! dedi.

Satıcı olmasaydı Bekey Teyzenin dersini verirdi. Öyle bir kapışırlardı ki!...

Genç gelin Gülcemal kendini kurtaracak mazereti buldu. Satıcıya, kocası Seydahmet'in yakında şehre gideceğini, orada paraya ihtiyacı olacağını, onun için de kesenin ağzını açmayacağını söyledi.

Kadınlar arabanın önünde biraz daha oyalanıp, satıcının deyimi ile 'üç kuruşluk mal aldılar'. Tabiî buna alış-veriş denirse! Sonra hepsi evlerine döndü. Onlar arkalarını döner dönmez satıcı yere tükürmüş, dağıtılan malları toplayıp bir an önce buradan uzaklaşmaya hazırlanıyordu. İşte o sırada çocuğu farketti:

- Ne o yaba kulak? Bir şey mi almak istiyorsun? Alacaksan acele et, kapatıyorum. Paran var mı?

Çocuğun kulakları yaba gibiydi, boynu ince, başı kocaman ve tostoparlaktı. Satıcı ona lâf olsun diye sormuştu bir şey alıp almayacağını. Ama çocuk başını sallayarak saygılı bir sesle cevap verdi:

- Hayır amca, param yok.

- Ben de sanıyorum ki vardır...

Satıcı bilmezlikten gelerek sözü uzattı:

- Buradakilerin hepsi varlıklıdır ama kendinizi yoksul gösterirsiniz. Cebindeki para değil mi yani?

Çocuk yine ciddi ve samimi cevap verdi:

- Param yok, amca.

Böyle derken delik cebinin içini dışına çıkararak gösterdi (öteki cebinin ağzı dikiliydi).

- Demek ki paraların delik cepten düşmüş, git de koştuğun yerlerde ara, belki bulursun.

Bir süre sustular. Sonra satıcı yine sordu:

- Hangi ailedensin sen? İhtiyar Mümin'in mi?

Çocuk 'evet' anlamında başını salladı:

- Onun torunu musun?

- Evet, diye yine başını salladı.

- Annen nerede?

Çocuk bu defa hiçbir şey demedi. Bu konuda konuşmak istemiyordu.

- Annen nerede olduğunu bildirmedi mi? Tanıyor musun onu?

- Bilmiyorum.

- Babanı da mı bilmiyorsun? Babandan da haber yok mu?

Çocuk yine bir şey söylemedi. Satıcı işi şakaya getirerek sormaya devam etti:

- Sen de hiç bir şey bilmiyorsun be arkadaş. Öyle olsun, canın da sağ olsun. Al bakalım şunu. (Avucuna şeker doldurarak çocuğa uzattı.)

Çocuk utanmıştı, almak istemiyordu.

- Al, al hadi. Bekletme beni, gideceğim.

Çocuk şekerleri alıp cebine koydu.

Satıcıyı uğurlamak için bir süre peşinden koşmayı düşünüyordu. O arada tembel, kıllı köpeği Baltek'i çağırmıştı yanına. Orozkul hep öldürmek isterdi o köpeği. Ne gereği vardı bu işe yaramaz köpeği beslemenin? Dedesi ise yalvar-yakar, şimdilik ona dokunmamasını isterdi: "Bir çoban köpeği bulur bulmaz Baltek'i bir yere götürüp bırakırız." derdi. Baltek'in hiçbir şey umurunda değildi. Karnı doymuşsa yatar uyurdu. Karnı aç ise, dost olsun, yabancı olsun, herkese sokulup kuyruk sallar, kendisine kemirecek bir kemik

atmalarını beklerdi. Böyle bir köpekti Baltek. Bazen canı sıkıldığında arabaların ardından koşardı, ama pek uzaklara gitmezdi. Biraz koştuktan sonra döner, eve gelirdi. Kısacası güvenilecek bir köpek değildi o. Yine de, çocuk için bir köpekle koşmak tek başına koşmaktan yüz kere daha iyiydi. Öyle de olsa köpek, köpekti işte...

Çocuk, satıcıya göstermeden Baltek'e bir şeker attı. "Bak, çok koşacağız ha!" dedi. Baltek hafif bir ses çıkararak kuyruğunu salladı. Yine şeker istiyordu. Ama çocuk bir tane daha vermeye cesaret edemedi. Satıcı gücenebilirdi. Adam, köpeğe yedirsin diye vermemişti ona bir avuç şekeri.

İşte tam bu sırada dedesi çıkageldi. İhtiyar, kovanların olduğu yere gitmişti. Oradan, evlerin ardında olup bitenler görülmezdi. Maşin-mağaza gitmeden gelmesi ne kadar iyi bir raslantıydı! Yoksa o güzel çanta alınmayacaktı. Doğrusu o gün çok şanslı bir gündü çocuk için.

Köydeki aksakalların 'Kıvrak Mümin' diye adlandırdıkları ihtiyarı çevrede herkes tanırdı ve onun da tanımadığı yoktu. Bu lâkabı ona, uzak yakın herkesle çok iyi geçindiği, herkese güleryüz gösterip yardıma koştuğu için takmışlardı. Bununla birlikte, onun bu çabasına, bu iyiliğine kimse önem vermezdi. Eğer herkese karşılıksız dağıtacak olsalar altının da değeri olmazdı zaten. Onun yaştakilere gösterilmesi gereken saygıyı da çok görürlerdi ona. Onunla herkes pek rahat, kendi yaşıtıymış gibi konuşurdu. Buğu aşiretinin anlı-şanlı bir yaşlısı öldüğü zaman verilen yas şöleni için kurbanı o keser, ileri gelen konukları o karşılar, onların attan inmelerine o yardım eder, çayları o ikram eder, hatta bazen odun kırar, su taşırdı. (Mümin'in kendisi de Buğu aşiretinden idi, bununla övünür ve aşiretinden biri ölecek olsa o aileyi hiç yalnız bırakmazdı.) Her yandan konukların gelip doluştuğu böyle

şölenlerde yapılacak çok iş olurdu. İşte o zaman her işe koşar, hiçbir işten kaçmaz, her şeyin üstesinden gelirdi. Avıla (köye) doluşan konukları ağırlamakla görevli taze gelinler Mümin'in yaptığı işleri görünce:

- Kıvrak Mümin olmasaydı hâlimiz nice olurdu! derlerdi.

Kısacası, uzaktan torunu ile birlikte yas şölenine gelen bu ihtiyar adam, çay taşır, ayak işlerini yapardı. Onun yerine kim olsa çatlardı kahrından. Ama o hiç aldırmıyordu bunlara.

Kıvrak Mümin'in davetlilere hizmet etmesine kimse şaşmazdı. Hayatı boyunca taşıyacağı 'Kıvrak' lâkabını onun için vermişlerdi ona. Böyle kıvrak, böyle hamarat olmasının suçu kendisindeydi. Konuklardan biri, ölen kişinin evindeki konuklara hep onun yardım ettiğini görerek "Avılda yardım edecek gençler yok mu?" dediği zaman, Mümin onlara, "Merhum benim kardeşimdi" derdi. (O Buğu'ların hepsini kardeş sayardı. Oysa, merhum öteki Buğu'ların da kardeşiydi.) "Onun yas şöleninde ben çalışmayayım da kim çalışsın? Biz bunun için Buğu yaratıldık. Boynuzlu Maral Ana soyundanız biz. O kutsal Maral Ana, yaşayanlarımıza da ölenlerimize de dost olmamızı istedi bizden..."

Kıvrak Mümin işte böyle mümin idi.

Yaşlılar da gençler de ona 'sen' diye hitap ederlerdi. Hatta sataşırlardı ona. O aldırmazdı. Sözünü dinlemezlerdi ama buna da bir şey demezdi. Doğru demişler: "Kendisini saydırmasını bilmeyeni saymazlar". O kendini saydırmasını bilmiyordu.

Hayatta bilmediği şey yoktu onun: Dülgerlik, saraçlık yapar, samanları çok güzel yığardı. Gençliğinde kolhozda öyle tayalar (saman yığınları) yapardı ki kış gelince onu açmaya kıyamazlardı. Yağmur yağınca sular yığının üzerinden kaz sırtından kayıp süzülür gibi akardı. Kar ise

sanki evlerin damını örter gibi örterdi yığınları. Savaşta ‘Emek Taburu’nda görev almış, Magnitogorsk fabrikasının duvarlarını örmüş, Stakhanov gibi adını duyurmuştu. Askerliğini bitirip gelince orman bölgesinde ev yaptı, ormancılık yapmaya başladı. Her ne kadar yardımcı işçi ise de, tomrukların taşınması işiyle o uğraşır, damadı olacak Orozkul ise kendisini sık sık davet ettirerek ziyafetlerde gönül eğlendirirdi. Ama üstleri denetim için gelince, onları Orozkul gezdirir, ormanı o gösterir, av partileri düzenlerdi onlara. O zaman patron o olurdu. Hayvanlara da, arılara da Mümin bakardı. Bütün hayatı sabahtan akşama kadar çalışmakla, türlü sıkıntılar içinde geçmişti ama kendini saydırmasını öğrenememişti bir türlü.

Üstelik Mümin’in dış görünüşü saygıdeğer bir aksakala da hiç benzemiyordu. Ne saygınlığı, ne ağırbaşlılığı, ne de sertliği vardı. İyi yürekli bir insandı ve böyle olduğunu, ama değerinin bilinmediğini yüzüne bakar bakmaz anlardınız. Ta eski çağlardan beri böylelerine şu öğüdü verirler: “İyi olma, kötü ol! Dişlerini göster! Bak sana bu da azdır! Kötü ol, kötü!” Ama onun talihsizliği idi bu. Hep iyi olarak kalırdı. Buruşuk yüzünde gülümseme hiç eksik olmaz ve bakışı ile sanki “Ne istiyorsun? Ne istiyorsan söyle, senin için her şeyi yaparım, canın ne istiyorsa söyle bana…” derdi.

Burnu ördek burnu gibi basık, hiç kıkırdak yokmuş gibi yumuşaktı. Boyu da uzun değildi bu ihtiyarın. Ama bir delikanlı gibi çevikti. Sakaldan yana da bahtsızdı. Çenesindeki iki-üç kıldan ibaretti sakalı.

İnsan bazen yolda boylu-boslu bir ihtiyarla karşılaşır: Gür sakallı, kuzu derisinden katlama yakası bulunan kürkünü giymiş, başında değerli bir papak, altında şahbaz at, eyeri gümüş bezeklidir. Görkemli bir ihtiyardır. Peygamber

görünüşlüdür. Böyle birine insan baş eğer, her yerde saygı gösterirler öylesine. Ama Mümin sadece kıvraktı, becerikliydi, başka bir şey değil. Onun tek üstünlüğü bundan ibaretti. Başkalarının gözünde küçük düşmekten korkmamasıydı. (Ne oturmasını bilirdi, ne konuşmasını, ne cevap vermesini ve gülmesini... Yoo, yoo, yapamazdı bunları.) Bu bakımdan, gözden düşmekten korkmaması bakımından, kendisi bilmese de, çok şanslı sayılırdı. Oysa birçokları hastalıktan değil de, kendini daha büyük gösterme ihtirasından ölürlerdi. (Akıllı, yetenekli, güzel olmayı, üstelik görkemli, haksever, dürüst ve kararlı olarak tanınmayı kim istemez?)

Mümin öyle değildi. Tuhaf bir adamdı ve herkes de ona tuhaf davranırdı.

Onu üzen, gücendiren tek şey vardı. O da, anma şöleni için yapılan hısım-akraba toplantısına çağrılmamasıydı. Buna gerçekten çok üzülür, kalbi kırılırdı. Ama gücenmesinin asıl sebebi unutulmuş olması değildi. O bu toplantılarda hiçbir karara katılmaz, konuşmazdı zaten. Onu üzen, çok eskiden beri uygulanan bir geleneğe göre, ölen büyüğe karşı borcunu ödeyememek idi.

Mümin'in kendi dertleri de yok değildi. Bazı geceler bunları düşünür, ağlardı. Ona gözyaşı döktüren, büyük acılar veren bu dertleri aile dışında olanlar pek bilmezdi.

Mümin torununu maşin-mağazanın önünde görür görmez onun bir şeylere üzüldüğünü anladı. Ama satıcı gelip geçen bir konuk olduğu için önce ona hitap etti. Atından usulca inerek iki elini birden uzattı:

- Selamünaleyküm büyük tüccar! dedi yarı şaka yarı ciddi. Kazasız belasız getirdin mi kervanı? Alış-veriş iyi geçti mi? -

Gülümseyerek satıcının elini sıkıyor, sallıyordu.- Görüşmeyeli çok oldu, hoş geldin!

Satıcı Mümin'in konuşmalarına, perişan hâline, sahte deriden çizmelerine, karısının diktiği keten pantalona, iyice eskimiş ceketine, yağmurdan ve güneşten rengi solmuş keçe takkesine bakarak ve hoşgörü ile gülümseyerek cevap verdi:

- Kervan iyi, sapasağlam, ama kötü olan şu ki, tüccar ayağınıza kadar geliyor, siz ise başınızı alıp ormanlara, derelere gidiyorsunuz. Karılarınıza da azraile can verir gibi paralarını sıkı sıkı tutmalarını tenbih ediyorsunuz. Ne kadar mal getirirsem getireyim, elini kesesine atan çıkmıyor.

Mümin mahcup olmuştu. Özür diledi:

- Bağışla dostum, geleceğini bilseydik bir yere gitmezdik. Ama paramız da yok. Yok'un yüzü kararsın! Bak, sonbaharda patatesleri satarız, o zaman…

Satıcı sözünü kesti:

- Konuş, konuş sen! Çok iyi bilirim ben sizin gibi kokmuş zenginleri. Çakılmışsınız dağlara, toprak bol, ot bol, her taraf orman.. üç günde dolaşamazsın ormanın çevresini. Hayvanların var mı? Var! Kovanlarınız var mı? Var! Ama para harcamaya gelince pintilik eder, kapik vermezsiniz! Hadi, al bakalım şu ipek örtüyü. Bir tane de dikiş makinem kaldı...

Mümin kendini haklı çıkarmaya çalıştı:

- Vallahi yok o kadar param!

- İnanacağımı mı sanıyorsun? Cimrilik ediyorsun babalık? Ne yapacaksın o kadar parayı, turşusunu mu kuracaksın?

- Boynuzlu Maral Ana adına yemin ederim ki param yok.

- Şu kadife parçayı al, kendine pantalon diktirirsin.

- Alırdım ama, Maral Ana'ya and olsun ki...

Satıcı omuz silkti:

- Ee, seninle boşuna çene çalıyorum, boş yere gelmişim buraya. Peki Orozkul nerde?

- Sabah erkenden Aksay'a gitti, çobanlarla bir işi var…

- Ziyafete, eğlenceye gitti desene şuna!

Can sıkıcı bir sessizlik oldu. Sonra Mümin yine konuştu:

- Kusura bakma dostum, güzün Allah kısmet eder de patatesleri satarsak...

- Oo, güze daha çok var.

- Madem ki öyle, bizi kınama, gel bir çayımızı iç.

- Çay içmeye gelmedim ben buraya...

Satıcı böyle derken arabanın kapısını kapatmaya başladı. Tam bu sırada köpeğin kulağından tutup arabanın ardından koşmak için bekleyen çocuğa ilişti gözü. Yine konuştu:

- Bari şu çocuğa bir çanta al. Yakında okula gidecek değil mi? Kaç yaşında şimdi?

Mümin işte bu fikri beğendi. Nihayet bir şey alacaktı bu inatçı satıcıdan. Torununa da gerçekten bir çanta gerekecekti, bu güz okula başlayacaktı çünkü.

- Bak işte bu doğru, nasıl da unuttum. Yedisini bitirdi, sekizine giriyor... Gel bakalım buraya.

Torununu yanına çağıran dede, ceplerini karıştırıp bumburuşuk bir beş ruble çıkardı. Herhalde çoktan beri orada idi bu para.

Çocuğa göz kırpan satıcı çantayı ona verdi:

- Al bakalım yaba kulak, dedi. Ama iyi oku ha! Yoksa dedenle birlikte bu dağlara çakılıp kalırsın!

- Okur o, akıllı çocuktur benim oğlum, dedi Mümin artan parayı sayarken.

Sonra, yeni çantasını beceriksizce tutan torununa baktı, onu çekip bağrına bastı ve alçak sesle:

- Bu çok iyi işte, bu güz okula gidersin.

İhtiyar nasırlı, ağır elini usulca çocuğun başına koymuştu.

Çocuk, birdenbire boğazına bir şeylerin tıkandığını hissetti. O anda dedesinin ne kadar zayıfladığını anladı, elbisesinden gelen her zamanki kokuyu da almıştı. Çalışan insanın üzerine sinen kuru ot ve ter kokusuydu bu. Hayatta ona en büyük sadakat, en büyük ilgi gösteren ve kendisini canı kadar sevdiğinden emin olduğu tek kişi varsa o da dedesiydi. Biraz şaşkın olduğu için bazı kişiler ona Kıvrak Mümin adını takmışlardı... Ne olmuş yani? Ne derlerse desinler, insanın öyle bir dedesi, öz dedesi olması çok iyi bir şeydi.

Çocuk bu kadar çok sevinebileceğini hiç düşünmemişti. O güne kadar bir gün okula gideceği de hiç aklına gelmemişti. O güne kadar o yalnız, dağın ardında, Isık-Göl köylerine dedesiyle yas şölenlerine gittiği zamanlarda görmüştü okula giden çocukları.

Artık çantasını elinden bırakmayacaktı. Onu büyük bir sevinçle herkese gösterdi. Önce ninesine uğradı. “Bak dedem ne aldı bana!” diyordu övüngeç duruşuyla. Sonra Bekey Teyzeye gösterdi. Bekey Teyze de çok sevindi çantayı görünce. Çocuğa bazı övücü sözler de söyledi.

Bekey Teyzenin neşeli olduğu günler pek azdı. Çok defa suratı asık, kaşları çatık ve sinirli olur, öz bacısının oğlunu farketmezdi bile. Aklı pek başında olmazdı. Onun derdi ona yetiyordu zaten. Nine onun için: “Çocukları olsaydı Bekey bambaşka bir kadın, Orozkul da bambaşka bir adam olurdu” diyor. Hatta o zaman dedesi Mümin de şimdi olduğundan çok başka biri olurdu. İki kızı vardı onun: Bekey Teyze ile onun küçüğü ve çocuğun annesi olan kızı. Yine de memnun değildi. İnsanın çocuğu olmaması kötü bir şeydi, ama çocuklarının çocukları olmaması daha da kötüydü. Nine böyle diyordu. Varın siz anlayın ne demek istediğini...

Çocuk, Bekey Teyzesinden sonra çantasını Gülcemal'e ve onun kızına göstermek için onların evine doğru koştu. Oradan da olanca hızıyla ot biçen Seydahmet'in yanına gitti. Koşup 'Ihlamış Deve'nin yanından geçerken hörgücünü okşayacak vakti olmamıştı. Sonra 'Eyer'in, 'Kurt' un, 'Tank'ın yanından ve çayın kıyısından gitti. Daha sonra çaydikenlerinin arasındaki cılgadan (patikadan) geçti. En sonunda, biçildiği için çıplak kalan çayırın şeridinden koşup Seydahmet'in yanına geldi.

O gün Seydahmet yalnızdı. Dede kendi payına düşen, sonra Orozkul'un payına düşen otları çoktan biçip bitirmişti. Nine ile Bekey Teyze otları tırmıkla toplamış, dede bunları arabaya taşırken çocuk da ona yardım etmişti. Ahırın yanında iki büyük taya (yığın) yapmışlardı. Dede onları öyle güzel istiflemiş, üstlerini öyle güzel düzlemişti ki, ince tarakla taranmış gibiydiler. Ne kadar yağmur yağarsa yağsın içine su geçmezdi. Her yıl böyle olurdu. Orozkul ot biçme işine elini bile sürmez, her işi kaynatasının üstüne yıkardı. Ee, kumandan o değil mi? "İstesem en az iki kişiyi birden işten çıkarır, kovarım" diyordu. Bu iki kişi Dede ile Seydahmet idi. Ama yalnız sarhoş olduğu zamanlar söylerdi bunu. Yoksa, Mümin'i kovamazdı. O zaman bütün işleri kim yapacaktı? Hele bir denesindi. Onsuz yapabilir miydi bakalım? Ormanda, özellikle sonbaharda yapılacak çok iş vardı. Dede: "Orman koyun sürüsü değil, dağılıp gitmez," derdi, "ama yine de bakım ister, güzel olması gerekir. Yangın çıksa ya da dağdan büyük seller aksa, ağaçlar bir kenara çekilemez, yerlerinden kımıldayamazlar, durdukları yerde mahvolup giderler. Orman korucusunun görevi de onları mahvolmaktan kurtarmaktır işte..."

Orozkul Seydahmet'i de işten atamazdı. Çünkü o söz dinlerdi. Hiçbir şeye karışmaz, kimseyle tartışmazdı. Ama, güçlü-kuvvetli bir delikanlı olsa da, tembelin tekiydi. Uyuşuk ve uykucu idi. Zaten orman işçiliğini de bunun için seçmişti. Dede "onun gibi bir delikanlı sovhozda kamyon şoförlüğü yapar, traktörle tarla sürer" diyordu. Oysa Seydahmet'in bahçesinde patatesleri yabani otlar basar, bağ-bostan işleri de kucağı bebekli Gülcemal'e kalır.

Seydahmet ot biçme işinde pek geride kalıyordu. Önceki gün dede bile kendini tutamamış, onu azarlamıştı: "Geçen kış acıdım sana. Aslında sana değil hayvanlarına acıdım. Onun için kendi otumdan birazını sana verdim. Yine bana güveniyorsan bari şimdiden söyle de senin otları da biçivereyim!" demişti. Bu sözler ona dokunmuş olacak, sabahtan beri durmadan tırpan sallıyordu.

Arkasında birinin koşup gelmekte olduğunu ayak seslerinden anlayan Seydahmet dönüp baktı, gömleğinin yeniyle alnındaki terleri sildi ve:

- Ne istiyorsun? dedi. Beni mi çağırıyorlar?

- Hayır. Bak, bir çantam var benim. Dedem aldı, okula gideceğim.

- Yaa, bunun için mi koşa koşa geldin buraya? Bir kahkaha attıktan sonra devam etti konuşmaya: Mümin dede böyledir zaten (böyle derken parmağını şakağının üzerinde döndürdü.) Sen de onun yolunda gideceksin galiba. Ver de bir bakalım şu çantaya!

Çantayı aldı, kilidini açıp kapadı, evirip çevirip baktı. Sonra yine çocuğa uzatarak alaylı alaylı başını salladı:

- Peki, hangi okula gideceksin bakalım? Neredeymiş okulun?

- Hangi okula olacak? Fermadaki (çiftlikteki) okula elbet.

- Celesay'a mı gideceksin yani? dedi şaşırarak Seydahmet. Dağın ötesinde, en az beş kilometrelik bir yoldan gidilir mi oraya?

- Olsun, dedem atla götürüp getireceğini söyledi.

- Hergün götürüp getirecek ha! Delirmiş senin ihtiyar. Seninle beraber o da okula başlasa iyi eder. Aynı sıraya otursunuz, dersler biter bitmez de dönersiniz...

Seydahmet katıla katıla gülüyordu. Mümin'in torunuyla aynı sırada oturması düşüncesi pek komik gelmişti ona.

Çocuk suratını asıp sustu.

- Darılma, dedi Seydahmet, ben gülmek için öyle konuştum.

Seydahmet böyle derken çocuğun burnuna acıtmadan bir fiske vurdu ve kasketinin siperini alnına indirdi. Çocuğun başındaki kasket, dedesinin resmî korucu kasketiydi. Ama Mümin utandığı için onu giymiyordu. "Ne olacak yani, âmir-memur muyum ben? Şu Kırgız papağımı hiçbir şeye değişmem" derdi. Yazın Nuh Nebî'den kalma bir ak-kalpak (eskiden öyleymiş) geçirirdi başına. Bu sözde ak kalpağın kenarlarındaki siyah saten şeridi iyice solmuştu. Kışta ise koyun derisinden yine Nuh Nebî'den kalma takkesini giyerdi. Yeşil ormancı kasketini torununa vermişti, o giyiyordu.

Seydahmet'in dedesini aşağılaması çok ağırına gitmişti çocuğun. Başındaki kasketi düzeltti. Seydahmet ona bir fiske daha vurmak isteyince hemen geri çekildi ve öfkeyle çıkıştı:

- Çek elini!

- Vay canına! Huysuzun tekiymişsin meğer! dedi gülerek. Hadi hadi, kızmana gerek yok. Çantan çok güzel. (Böyle derken omuzunu sıvazladı.) Ama şimdi uç bakalım, benim daha çok işim var...

Bundan sonra elini tükrükleyerek tırpana yapıştı.

Çocuk geldiği patikadan yine koşarak ve aynı taşların yanından geçerek evin yolunu tuttu. Ama taşlarla gevezelik edecek vakti yine yoktu. Şimdi çantasıydı önemli olan.

Kendi kendisiyle konuşmayı severdi. Ama şimdi bir çantası vardı ve onunla konuşuyordu: “Ona inanma sen, dedem hiç de onun söylediği gibi değil. Hiçbir kötülük, hiçbir kurnazlık düşünmez o, bu yüzden alay ediyorlar onunla. Hiç kurnaz değildir. İkimizi de okula götürecek. Sen daha okulun nerede olduğunu bilmiyorsun değil mi? Çok uzak değil, sana gösteririm. Karavul dağından dürbünle bakarız. Hem sana “Beyaz Gemi”mi de göstereceğim. Ama önce dama uğrayalım. Dürbünümü orada bir yere sakladım. Buzağıya da bakmam gerek. Her defasında kaçıp “Ak Gemi”yi seyrederim. Buzağımız da iyice büyüdü ha! Kuvvetli bir dana oldu. İpini çektiği zaman tutmak çok zor oluyor. İneğin bütün sütünü emmeyi âdet edindi. İnek onun anasıdır ve sütünü hiç esirgemiyor ondan. Anlıyorsun değil mi? Anneler hiçbir şeyi esirgemez. Bunu Gülcemal söyledi. Onun da bir kızı var... Az sonra ineği sağacaklar. Sonra buzağıyı çayıra götüreceğim. O zaman tepeye çıkar ve oradan beyaz gemiyi görürüz. Biliyor musun, ben dürbünle de konuşurum. Şimdi üç kişi olduk: Ben, sen ve dürbün...”

Böyle konuşa konuşa evine dönüyordu. Çok hoş bir şeydi çantayla konuşmak. Bu konuşmayı uzatmak, kendisi hakkında çantanın bilmediği birçok şeyi anlatmak istiyordu. Ama engel oldular. Yan tarafında bir atın ayak seslerini duydu. Az sonra ağaçların arasından boz atına binmiş biri çıktı. Bu gelen Orozkul idi. O da evine dönüyordu. Ondan başkasını sırtına almayan boz atı Alabaş’a gümüş kayışlı eyerini, şıngır şıngır öten bakır üzengilerini vurmuştu.

Orozkul’un şapkası ensesine kaymış, kızarık ve basık alnı meydana çıkmıştı. Sıcağın da etkisiyle atın üzerinde uyuklayarak gidiyordu. Bölge başkanlarının kıyafetine benzeyen ama acemice dikildiği anlaşılan kadife ceketinin bütün düğmeleri çözülmüştü. Karnı şişmiş, beyaz gömleği kemerinden çıkmış sarkıyordu. İyice tıkınmıştı ve sarhoştu. Ziyafetten dönüyordu ve orada bol bol et yemiş, bol bol kımız içmişti.

Yaylaya çıkmış koyun ve yılkıların çobanları sık sık ziyafet verirlerdi ona. Böylece birçok dostu, birçok tanışı olmuştu. Ama çıkara dayanan dostluklardı bunlar. Orozkul çok yararlı bir kişiydi onlar için. Özellikle, ovada bir ev kurmak isteyen ama yazın dağlarda sürünün başından ayrılamayanlar için çok yararlıydı. Orozkul olmasa, ev yaptırırken, başta kereste olmak üzere gerekli malzemeyi nereden bulacaklardı? Ama Orozkul’u gördüler mi, onun şerefine bir ziyafet verdiler mi, işleri hemen olurdu. Kesimi yasak ormandan iki-üç ağaç seçer, kesip ovaya taşırlardı. Ona ziyafet vermeyenler ise, dağdan dağa dolaşıp durur ve yarım kalan evleri bir türlü tamamlanmazdı...

Orozkul, parlak meşin çizmelerinin burnunu üzengiye dayamış, eyerinin üzerine yığılmışçasına, ağır ağır ilerliyordu.

Çocuk çantasını kaldırıp ona doğru koşunca, az daha yuvarlanıp düşecekti atın üzerinden.

- Orozkul enişte, bak bir çantam var benim! Dedem aldı, okula gideceğim..

- Ay senin...

Korkusu geçmemiş olan Orozkul güçlükle dizgine asılarak çocuğa bir küfür savurdu.

Sonra, sarhoşluktan ve uykusuzluktan kanlanmış gözlerini çocuğa çevirerek:

- Sen de nereden çıktın? Nereden geliyorsun? dedi.

Çocuğun coşkusu, neşesi kaçmıştı. Birden kısılan sesiyle cevap verdi:

- Eve dönüyorum… Şey.. çantam var, onu Seydahmet'e gösterdim de...

- Peki, peki… Hadi git oyna.

Eyerin üzerinde güçlükle durarak sallana sallana yoluna devam etti.

Başkalarına düzine düzine çocuk veren Allah, bu talih küskününe kendi kanını taşıyan bir yavrucak vermemişti. Yüreğinde böyle büyük bir acı varken, anası-babası tarafından terkedilen, karısının yeğeni olan bu çocuğun çantasından ona neydi?

Orozkul derin bir iç çekti, sonra hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Bir yandan, bu dünyadan hiçbir iz bırakmadan ayrılacağı için kendine acıyor, bir yandan da öfkeden kuduruyordu. Öfkesi kısır karısına idi. O lânet karı, yıllardan beri ona bir çocuk doğurmuyordu...

"Bak seni ne yapacağım!" diye geçirdi aklından. Etli yumruklarını sıktı. İnim inim inledi, hüngür hüngür ağlamamak için de kendini zor tuttu. Eve varır varmaz iyi bir sopa çekecekti karısına. Ne zaman sarhoş olsa döverdi onu. Öküz yapılı bu adam, öfke ve kederinden delirecek gibi olurdu.

Çocuk aynı cılgadan yürüyerek onun ardından gidiyordu. Birdenbire Orozkul'u göremeyince şaşıp kaldı. Orozkul atından inmiş, hayvanı serbest bırakarak iri otların arasından geçip çaya doğru ilerliyordu. Elleri yüzünde, başı omuzlarına

düşmüş olarak, yalpalaya yalpalaya gidiyordu. Suyun kıyısına gelince çömeldi, avuç avuç su alarak yüzüne çarptı.

Orozkul'un hareketlerini gören çocuk, "Güneş başına vurmuş, hastalanmış galiba" diye düşündü. Onun artık hıçkırıklarını da tutamadan ağladığını anlayamamıştı. Koşup önüne çıkan kendi çocuğu olmadığı için, çantasını gösteren bu çocuğa bir çift güzel söz söyleyemediği için ağlıyordu Orozkul.

-II-

KARAVUL dağının tepesinden, dört yönde ta ufuklara kadar uzanan engin bir manzara görünüyordu. Yüzükoyun yere yatan çocuk, dürbünü gözlerine ayarlamaya başladı. Çok uzakları gösteren güzel bir sahra dürbünü idi bu. Onu dedesine, uzun yıllar ormanda görev yaptığı için armağan olarak vermişlerdi. Ama bizim ihtiyar "Gözlerimin nesi var?" diye onu yanında taşımak istememiş, torununa vermişti. Çocuğun en sevdiği oyuncaktı bu.

O gün dağın tepesine dürbünle birlikte çantasını da götürdü.

Dürbünün yuvarlak, küçük penceresinde, önce her şey oynaştı, birbirine karıştı, sonra her şey yerli yerine oturdu ve netleşti. Bunu yapmak çok hoşuna gidiyordu çocuğun. Görüntü netleşince ayarı bozmamak için bir süre soluğunu tutup seyretti. Sonra başka yere çevirdi dürbünü. Her şey yeniden birbirine karıştı ve çocuk bir daha ayarladı dürbünü.

Her yeri, her şeyi görüyordu buradan. Üzerlerine ancak göğün çıkabildiği yüksek dağların karlı dorukları bile görünüyordu. Bunlar, dünyayı kaplayan yüksek dağların ardında ve onlardan daha yüksekteydiler. Onlardan daha alçak olan dağların tepeleri çam ormanlarıyla kaplıydı. Eteklerdeki gür orman ise geniş yapraklı ağaçlardan oluşuyordu. Sonra, Kungey dağlarının güneşe dönük yamaçlarını görürdü. Ottan başka bir şey bitmiyordu bu yamaçlarda. Daha aşağıda, göl tarafında daha alçak kaya tepeler vardı. Göle doğru uzanan vadi kayalıktı. Yine o tarafta tarlalar, bahçeler, köyler vardı... Yeşil ekin alanları yer yer sararmaya başlamıştı: Hasat zamanı yaklaşıyordu. Yollarda sıçan kadar küçük görünen arabalar arkalarında bir toz bulutu bırakarak gelip gidiyorlardı.

Yeryüzünün ta öbür ucunda, görülebilen yerin en uzağında, kumlu sahilin ötesinde, ortası kabarık gibi duran bir göl görünüyordu. Isık-Göl idi bu. Yer ve gök orada birleşiyordu. Ondan ötede hiçbir şey yoktu. Göl, pırıl pırıl parlıyordu. Kımıltısız ve ıssızdı. Yalnız sahilde, dalgaların ak köpükleri güçlükle farkediliyordu.

Çocuk o yöne uzun uzun baktı. Sonra, “Beyaz Gemi daha görünmüyor” dedi çantasına. “Hadi okulumuza bir defa daha bakalım.”

Buradan, dağın ardındaki komşu dere çok güzel görünüyordu. Hatta, evinin önünde pencerenin dibine oturmuş ihtiyar bir kadının elindeki iplik bile farkediliyordu dürbünle.

Celesay vadisinde orman yoktu. Yalnız, şurada burada, kesimden arta kalan birkaç büyük çam ağacı göze çarpıyordu. Bir zamanlar burası da ormanlıkmış. O eski ormanın yerinde şimdi damları kayınağaçlarıyla örtülü sıra sıra ahırlar vardı, aralarında da öbek öbek saman ve gübre yığınları görünüyordu. Süt üreten mandıralar için cins düveler yetiştirilirdi burada. Ahırların yakınında, kısacık bir sokak boyunca dizilen evlerde hayvan yetiştiricileri otururdu. Onların köyü idi burası. Sokak, bir tepenin hafif eğimli yamacına doğru uzanıyordu. Sokağın en ucunda evlerden farklı görünen ve oturma evi olmadığı anlaşılan ufacık bir bina vardı ki işte okul o idi. Bu, küçüklerin gittiği dört yıllık bir ilkokul idi. Bundan sonra çocuklar sovhozun yatılı okuluna giderlerdi.

Çocuğun boğazı ağrıdığı için dedesi bir gün onu burada yardımcı hekime götürmüştü. Şimdi dürbünü ile, kiremitleri kararmış, bacası eğilmiş ve önündeki bir levhaya el yazısıyla ‘Mektep’ yazılmış o binaya dikkatle bakıyordu. Gerçi okumasını bilmiyordu ama o yazının ‘Mektep’ olduğunu çok

iyi tahmin ediyordu. Her şeyi, en küçük ayrıntıları bile gösteriyordu dürbün: Duvara çiziştirilmiş yazıları, kırık camlarına kâğıt yapıştırılmış pencereleri, verandanın kırık çarpık tahtalarını.. her şeyi. Elinde çantasıyla oraya nasıl gideceğini, şimdi üzerinde kocaman bir kilit bulunan kapıdan içeri nasıl gireceğini düşündü. Ama o kapının ardında neler vardı? Ne olacaktı?

Okula uzun uzun baktıktan sonra dürbünü yine göle çevirdi. Değişen bir şey yoktu orada. Beyaz Gemi hâlâ görünmüyordu. Göle sırtını döndü, dürbünü bir kenara koydu ve bu defa çıplak gözle yamacın aşağılarını seyre daldı. Dağın hemen dibinde, gümüş dere vadi boyunca gürül gürül akıyordu. Onun yanında ve onun gibi kıvrıla kıvrıla bir yol uzanıyor, bir dağın arkasında çayla birlikte bu yol da kayboluyordu. Karşı kıyı dik ve ormanlıktı. San-Taş ormanları hemen oradan başlıyor ve dağların karlı tepelerine kadar uzanıyordu. En yüksek yerlere kadar çıkan ağaçlar çam ağaçlarıydı. Karların ve kayaların arasından yükselen uçları küçük kara fırçalar gibi duruyordu tepelerin doruğunda.

Çocuk, bölgenin tek yerleşim yerindeki evlere, kulübelere ve ahırlara alaylı alaylı baktı. Yukarıdan bakınca ne kadar küçük, ne kadar da eften-püften görünüyorlardı! Çayın daha aşağı kıyısında dost kayalarını gördü: ‘Deve’yi, ‘Kurt’u, ‘Eyer’i, ‘Tank’ı.. hepsini. Onları ilk defa buradan, Karavul dağının başından, dürbünle seyretmiş ve bu adları da o zaman vermişti.

Afacan afacan gülümseyerek kalktı ve yerden bir taş alıp evlere doğru attı. Ama taş oraya ulaşmadı, biraz aşağıya, yamacın üzerine düştü. Sonra yine olduğu yerde oturdu ve dürbünü yine dayadı gözlerine. Bu defa önce tersinden baktı. Evler birden uzaklara kaçıp küçücük, oyuncak kutular gibi

göründü. Koca kayalar birer çakıltaşı oldular. Dedesinin yaptığı havuz gülünç derecede küçüldü: Orada ancak serçeler yüzebilirdi. Çocuk alaylı alaylı gülerek başını salladı. Dürbünü düz tutup ayarladı, görüntüyü büyüttü. Sevgili kayaları da büyüyüp devleştiler ve sanki gelip dürbünün camına dayandılar. ‘Deve’, ‘Eyer’, ‘Kurt’, ‘Tank’ çok heybetli idiler şimdi. Üzerlerindeki çatlaklar, çukurlar ve kızıla çalan yosunlar da oldukları gibi görünüyorlardı. Gerçekten de adlarına uygundular. Çocuğun onlara benzettiği şeylerin aynısı idiler işte! “Bakın, bakın şu kurda! Tank da tam tank ha!” diye mırıldandı.

Dedesinin yaptığı gölcük kayaların ardında, sığlıkta idi ve dürbünle çok güzel görünüyordu. Çay yukarıdan hızla iniyor, dibine kaypak taşlar döşenmiş gölcükte hızını kesip durgunlaşıyor, sonra, kayaları atlayıp köpürerek, daha aşağıda yine hızlanıyordu. Sığlıkta suyun derinliği ancak diz boyu idi ama akıntı hızlı olduğu için onun gibi küçük, zayıf bir çocuğu alıp götürebilirdi. Onun için o, eskiden suya girince, akıntıya kapılmamak için hemen kıyıda bitmiş söğüdün eğilip suya giren dallarına tutunurdu. Ama yüzmek mi denirdi buna? Kazığa bağlanmış ya da ayağı köstekli atın koşması gibi bir şeydi bu. Üstelik bir sürü de azar işitirdi. Ninesi dedesine: “Su aparıp götürse dönüp bakmam bile, baksın başının çaresine, parmağımı bile kımıldatmam onu kurtarmak için! Sanki bana çok lâzımdı! Anası babası bırakıp gittiler. Benim derdim bana yeter zaten, sabrım gücüm kalmadı artık!” diyordu.

Doğru söze ne denir? Nine haklıydı çünkü. Ama yine de acıyorlardı çocuğa. Hemen kapılarının önünden akan suya girmesin de ne yapsın! Ninesinin çıkışlarına aldırmadan her gün giriyordu çaya. Bunun üzerine dedesi çocuğun korkmadan yüzebileceği bir gölcük yapmaya karar vermişti.

İhtiyar Mümin, akıntının deviremeyeceği, alıp götüremeyeceği iri taşları seçmiş, onları karnına dayayarak iki eliyle oraya güçlükle taşımıştı. Sonra da suyun içinde ayakta durarak taşları örmüştü. Suyun kolayca girebileceği, sonra öbür taraftan yine kolayca çıkabileceği delikleri de çok iyi hesaplamıştı. Pantalonunun sırıl sıklam olarak vücuduna yapışması, sıska gövdesi ve köse sakalıyla pek gülünç görünen ihtiyar, bir gün sabahtan akşama kadar uğraşmıştı bu gölcüğü yapmak için. Akşam eve döndüğü zaman yorgunluktan kımıldayacak hâli kalmamıştı. Üşütmüş, öksürüyor, belini doğrultamıyordu. Nine onun bu hâlini görünce küplere bindi, söylenmedik lâf bırakmadı:

- Haydi küçüğü ahmağın teki, çocuk olduğu için aklı da ermiyor, ya bu koca ahmağa ne demeli! Elden ayaktan düşecek kadar çırpınmasına gerek neydi! Yedirdiğin içirdiğin yetmiyor mu? Bak sana söylüyorum, bunun sonu hiç de iyi olmayacak bilesin!...

Doğrusu, çayın düz ve sığ yerindeki bu gölcük çok güzel olmuştu. Artık çocuk korkmadan yüzebilirdi. Söğüt dallarına tutunarak kıyıya iniyor, kendini suya atıyordu. Gözlerini hiç kapamıyordu yüzerken. Balıklar da gözleri açık yüzerdi çünkü. Onlara imreniyor, bir balık olup akıntı boyunca ta uzaklara kadar yüzmeyi hayal ediyordu.

Tepeden dürbünü ile gölcüğü seyrederken, gömleğini, pantalonunu çıkarıp çırılçıplak ve biraz da titreyerek, suya girdiğini hayal ediyordu şimdi. Çayın suyu her zaman serindi, ilk girişte nefesi kesilir gibi olurdu, sonra alışırdı. Söğüt dallarından birine tutunur, başını suya daldırırdı. Su, başının üzerinde hışırdayarak kapanır, dalgalar sırtını, bacaklarını ısırırdı. İnsan suya girince dışarının sesi duyulmazdı. Yalnız suların hışırtısı gelirdi kulağına. Gözlerini iyice açıp suyun

dibinde ne varsa görmek isterdi. Gözleri de acırdı biraz ama buna aldırmazdı. Gururla gülümserdi. Hatta alay ederek dilini bile çıkarırdı. Ninesi için yapardı bunu. Boğulacak değildi, hiçbir şeyden korktuğu yoktu. Bunu iyice kafasına koysundu ninesi. Sonra tutunduğu dalı bırakır, akıntı onu setin taşlarına değinceye kadar sürüklerdi. Zaten soluğunu da ancak oraya kadar tutabilirdi. Burada sıçrayıp suyun yüzüne çıkar, dallara tutuna tutuna yine kıyıya gelirdi. Bıkıp usanmadan aynı şeyi tekrarlar, günde yüz defa yapabilirdi bunu. Yeter ki bir balık gibi yüzebilsin... Neler vermezdi suda balık olmak için!...

Böyle düşüncelerle gölcüğü seyrederken dürbünü yavaşça evlerin avlusuna doğru kaydırdı. Tavukları, hindileri, kütüğe saplanmış baltayı, buharı tüten semaveri, avludaki her şeyi gördü. Bunlar büyüyüp o kadar yaklaşıyorlardı ki, tutacakmış gibi elini uzattı. Dürbünün camında fil kadar büyüyen boz buzağıyı işte o zaman gördü ve çok korktu. Çünkü buzağı, ipe asılı çamaşırlardan birini, rahat rahat çiğniyordu ağzında. Hayvan, aldığı lezzetten gözlerini kısıyor, dudaklarından salyalar akıyordu. Ninenin entarisini ağzını doldura doldura çiğnemek pek hoşuna gidiyor olmalıydı.

Çocuk, bir eliyle dürbünü gözünden ayırmadan öbür elini sallayarak bağırmaya başladı:

- Hey budala hayvan! Bırak onu! Haydi defol! Hey Baltek, ne duruyorsun, kov onu! (Köpek evin önünde kımıldamadan yatıyordu.) Isır, kovala!

Baltek kulağını bile oynatmıyor, hiçbir şey olmamış gibi öylece yatıyordu.

Tam bu sırada nine de çıktı kapıdan. Olanları görünce kolunu havaya kaldırıp bağırmaya, eline geçirdiği süpürge ile buzağının üzerine doğru koşmaya başladı. Buzağı kaçıyor, nine kovalıyordu. Çocuk dürbünü elinden bırakmadan,

ninesine görünmemek için olduğu yere çöktü. Kadın buzağıyı kovduktan sonra söve-saya eve doğru yürüdü. Çocuk onu yakınında, hemen yanıbaşında, hatta daha yakından görüyordu. Sinemada insanın yüzünü daha iyi göstermek için görüntüyü nasıl büyütüyorlarsa, o da öyle ön planda seyrediyordu ninesini. Sarıya çalan gözleri hiddetten kocaman açılmışlardı. Dilim dilim buruşuk yüzü kıpkırmızı olmuştu. Yine sinemada bazen sözlerin birden kesilmesi gibi bir şey işitilmiyor, ama hızlı hızlı açılıp kapanan dudaklarını, çentikli seyrek dişlerini görüyordu. Uzaktan ne dediği anlaşılmıyordu ama çocuk kulağına söylenmiş gibi duyuyordu. Ezbere bilirdi onun söyleyeceklerini: “Hele bir eve gel de görürsün sen!” diyordu. “Dedeni medeni dinlemem hiç! Kaç defa söyledim şu bakılan şeyi kaldırıp at diye! O lânet gemiye bakıyordun. Yanıp kül olsa, dalgalara gömülüp gitse de kurtulsam ondan!”

Çocuk derin derin içini çekti. Çantanın alındığı, okula gitme özlemiyle yaşadığı böyle bir günde, buzağının entari yemesi olacak şey miydi!...

İhtiyar ninesi susmak bilmiyor, küfürler savurarak çiğnenmiş entarisine bakıyordu. O sırada kucağında kızı ile Gülcemal de onun yanına geldi. Onu gören nine öfkesini göstermek için, yana yakıla daha yüksek sesle bağırmaya başladı. Yumruklarını sıkıp kaldırarak dağa doğru tehditler savurdu. Dürbünün camında, ninenin esmer, kemikli yumruğu çok iyi görünüyordu: “Eğlence buldu kendine! Yerin dibine batsın o şeytan gemi! Yansın, kül olsun! Sulara gömülsün de bir daha çıkamasın!...”

Avludaki semaver kaynamağa başlamıştı. Kapağının altından fışkıran buhar çok iyi görünüyordu dürbünde. Bekey Teyze ninenin yanına geldi ve nine buzağının çiğnediği

entariyi onun gözüne tuttu. Besbelli ona “Bak şu yeğeninin yaptığına!” diyordu.

Bekey Teyze onu teselli edip yatıştırmaya çalıştı. Çocuk onun neler söylediğini de tahmin ediyor, biliyordu: “Sakin ol eneke (ana) sakin ol. Daha küçücük bir çocuk o, nerden akıl edecek? Burada yapayalnız, hiç arkadaşı yok. Bağırman neye yarar?” Nine de herhalde ona şöyle cevap veriyordu: “Öğütlerini kendine sakla sen! Hele çocukların olsun da bunun ne demek olduğunu o zaman anlarsın! Saatlerce ne haltlar ediyor o tepede? Boynuna ip geçirip bir kazığa bile bağlamıyor hayvanı. Ne görür, ne seyreder orada bilmem ki! Beş para etmez anasını babasını mı? Bu çocuğu yaptıktan sonra herbiri bir yana çekip gitmedi mi? Sen konuş bakalım kısır karı!...”

Mesafe uzak olsa da, çocuk, Bekey Teyzenin esmer, çekik yanaklarının kızgınlıktan sapsarı olduğunu, tiril tiril titrediğini gördü: “Ya sen nesin cadı karı? Kaç kız, kaç erkek büyüttün? Nesin sen? Söyle, nesin?...”

Bundan sonra da olanlar oldu. Bu defa Gülcemal gelip girdi aralarına onları yatıştırmak için. Bir şeyler söyledi, nineyi kucaklayıp eve sokmak istedi. Ama ihtiyar kadın hırslandıkça hırslandı ve avlunun içinde o yana, bu yana deli gibi koşmaya başladı. Sonra, halsiz düşüp oradaki bir kütüğün üzerine oturdu. Hüngür hüngür ağlayarak, kara talihine, feleğe kargışlar yağdırıyor, dövünüyordu. Bekey Teyze semaverin kaynar suyunu döke döke içeri kaçtı. Artık çocuğu unutmuşlardı. “Ben kimmişim ha!” diyordu nine. “Bir de sorarsın ha! Allah beni cezalandırmasaydı, eğer beş körpe yavrumu elimden almasaydı, hayatta kalan tek oğlum onsekiz yaşında düşman güllesine kurban olmasaydı, eşsiz kocam Taygara bir kar fırtınasında sürüsüyle birlikte mahvolup

gitmeseydi, sizin gibi oduncuların arasında ne işim vardı benim? Senin gibi bir kısır mıyım ben? Bu durumlara düşmemiş olsaydım ömrümün son yıllarını senin beş para etmez baban Mümin'le mi geçirirdim ben? Günahım neydi beni bu hallere düşürdün Allahım!..."

Çocuk dürbünü gözünden çekti. Büyük bir hüzünle başını öne eğdi. Çantasına dönerek:

- Peki, şimdi eve nasıl gideceğiz? dedi alçak sesle. "Bütün bu olanlar benim yüzümden, aptal buzağı yüzünden.. bir de senin yüzünden ey dürbün. Hep o beyaz gemiye bakmamı istersin benden. Senin de suçun var..."

Çocuk çevresine baktı. Çevresi dağ, taş, kaya, orman idi. Yüksek buzullardan dökülen sular sessizce aşağıya iniyor, buraya kadar geldikten sonra şarıl şarıl ses çıkararak çaya karışıyordu. Dağlar ulu, heybetliydi. Gözalabildiğine yükseliyor, uzanıyordu. Çocuk kendini korkunç derecede küçük, korkunç derecede yalnız ve yitik hissetti. Burada bir o vardı, bir de dağlar, her tarafta dağlar, ulu dağlar...

Güneş, göl tarafında ufka yaklaşıyordu. Şimdi hava daha az sıcaktı. Batıdaki dağların doğuya bakan yamaçlarında hafif gölgeler belirmeye başlamıştı. Güneş uzaklaştıkça gölgeler de dağların eteklerine doğru uzanacaktı. Isık-Göl'deki beyaz gemi normal olarak günün işte bu saatlerinde görünürdü.

Dürbünü ufka çevirdi ve birden nefesini tuttu. Tamam! Geliyordu! Gemiyi görür görmez her şeyi unuttu: Taa orada, Isık-Göl'ün mavi, masmavi yüzeyinde, büyük, beyaz gemi süzülüp geliyordu.. hey güzel gemi, hey! Sıra sıra bacaları olan, uzun, güçlü, güzel gemi! Sanki iple çekiliyormuş gibi dümdüz ilerliyordu. Çocuk alelacele gömleğinin ucuyla dürbünün camını sildi, güzelce ayarladı. Şimdi geminin hatları daha net idi. Dalgaların etkisiyle hafifçe sallandığını,

gerisinde bıraktığı beyaz ve saydam köpüklü izini de farkediyordu artık. Gözünü ayırmadan hayran hayran bakıyordu gemiye. Elinde olsa, gücü yetse, gemiye rica edecek, çok daha yakından geçmesini isteyecekti. Böylece içindeki insanları da görebilirdi. Ama geminin ondan haberi bile yoktu. Ağır ağır, heybetle, yoluna devam ediyordu. Nerden gelip nereye gittiği de belli değildi.

Uzun uzun baktı gemiye. Ne zaman bir balığa dönüşeceğini, çaya atlayıp yüze yüze ona, o beyaz gemiye ne zaman ulaşacağını düşünüyordu hep...

Günlerden bir gün, Karavul dağının tepesinden bakarken Isık-Göl'ün masmavi sularında o bembeyaz gemiyi ilk defa gördüğü zaman, o güzellik karşısında büyük bir heyecan duymuş, yüreği kafesinden çıkacakmış gibi çarpmıştı. Ve o gün, Isık-Göl'de gemicilik yapan babasının da bu beyaz gemide olabileceğini, orada çalıştığını düşünmüştü. Sonra bu düşünceye tamamiyle inandırdı kendisini. Çünkü böyle olmasını yürekten istiyordu, bunun doğruluğuna ihtiyacı vardı.

Aslında ne babasını hatırlıyordu ne de annesini. Kendini bileli onları hiç görmemişti. Onlar da bir defacık olsun onu görmeye gelmemişlerdi. Ama babasının Isık-Göl'de gemicilik yaptığını, anasının da babasından ayrıldıktan sonra onu dedesinin yanına bırakıp şehre gittiğini biliyordu. İşte o zamandan beri bir haber alamamışlardı annesinden. Dağların ardındaki gölün, gölün de ötesindeki dağların gerisinde, uzak bir şehire yerleştiğini söylüyorlardı.

Dedesi Mümin o uzak şehre bir defa patates satmaya gitmiş, tam bir hafta kalmıştı orada. Dönüşünde çayını içerken, Bekey Teyzesine ve ninesine, o şehirde kızını, yani

çocuğun annesini gördüğünü söylemişti. Büyük bir dokuma fabrikasında çalışıyormuş. Orada tekrar evlenmiş, yeni bir yuva kurmuş, iki kızı olmuş. Çalıştığı için çocuklarını bir yuvaya vermiş ve onları ancak haftada bir defa görebiliyormuş. Büyük bir binanın küçücük bir odasında oturuyormuş. O kadar küçük bir oda imiş ki insan orada kımıldayamıyormuş bile. O binanın avlusu da bir pazar yeri gibi kalabalıkmış ve kimse kimseyi tanımıyormuş. Ama, yine de devam ediyormuş hayat. İnsanlar işten dönüp evlerine girer girmez kapılarını sımsıkı kapar, kilitlerlermiş. Bir hapishane hücresi gibi o dört duvarın içinde kalırlarmış hep. İkinci kocası galiba şoförlük yapıyor, şehrin caddelerinde insanları taşıyormuş. İşe, sabahın saat dördünde kalkıp gider ve gecenin geç saatlerine kadar çalışırmış. Çok ağır bir işmiş yani. Dedesinin anlattığına göre, kızı onu görünce durmadan ağlamış, kendisini bağışlamasını istemiş ondan. Yeni bir daireye taşınmak için listeye alınmışlar ama, sıranın ne zaman geleceği, ne zaman taşınacakları hiç belli değilmiş. O yeni daireye taşınır taşınmaz, kocası da razı olursa, oğlunu yanına alacakmış. Dedesinden bir süre daha sabredip beklemesini, dedesi de ona bunun için hiç üzülmemesini, asıl meselenin kocasıyla iyi geçinmeleri olduğunu, gerisinin halledileceğini söylemiş. “Oğlun için kaygılanma,” demiş dedesi, “ben hayatta oldukça kimseye vermem onu, kimse de kılına dokunamaz. Ben öldükten sonra ise Allah’a emanet. İnsanın kaderinde ne varsa o olur...” Bekey Teyze ve nine, dedesinin anlattıklarını dinlerken derin derin iç çekmiş, sonra da kendilerini tutamayıp ağlamışlardı.

İşte, yine o gün, o çay saatinde, çocuğun babasından da söz etmişlerdi. Dedesinin duyduklarına göre, eski damadı, yani

çocuğun babası, yine bir gemide çalışıyormuş, o da yeni bir yuva kurmuş, iki ya da üç çocuğu olmuş. İskelenin yakınında oturuyormuş. Dediklerine göre içkiyi de bırakmış artık. Seferden her dönüşünde karısı onu çocuklarıyla birlikte iskelede karşılıyormuş... Bu olayı hatırlayan çocuk “Onlar Beyaz Gemi’yi, benim gördüğüm gemiyi karşılıyorlardır herhalde” diye geçirdi aklından.

Bu sırada gemi yoluna devam ederek uzaklaşıyordu. Gölün mavi, durgun sularında, bacaları tüten, uzun, beyaz gemi. Onun bir balık-çocuk olup bir gün kendisine doğru yüzeceğinden haberi yoktu bu geminin.

Tam bir balığa dönüşmek, balık olmak istiyordu çocuk. Vücudu da, kuyruğu da, yüzgeçleri de, pulları da olsundu. Yalnız ince boynunun üzerindeki kafası, sarkık kulakları, sıyrıklarla dolu burnu değişmesindi. Gözleri de değişmesindi ama pek de oldukları gibi kalmasındı, biraz balık gözünü andırsınlardı.

Buzağının kirpikleri gibi uzun kirpikleri vardı çocuğun ve onun gibi durmadan kırpardı gözlerini. Gülcemal kızının da öyle kirpikleri olsun isterdi. Güzel gösterirmiş! Neye yarardı ki güzellik? Güzel olmaya ihtiyacı mı var insanın! Güzel gözler değildi onun istediği, suyun dibinde de çok iyi gören gözler gerekiyordu ona.

Balığa dönüşmesi, dedesinin yaptığı gölcükte birdenbire olmalıydı. Hop! deyince balık oluvermeliydi. Hemen gölcükten çaya sıçrar, kendini şarıl şarıl akan suya bırakır, yüzüp giderdi göle doğru. Hep suyun altından yüzmek can-sıkıcı olurdu biraz. Ara sıra başını çıkarıp çevreye bakardı. Sonra, kırmızı killi derin yardan, kayaların altından, burunlardan geçip dağları, ormanları geride bırakır, çavlanları, burgaçları aşıp giderdi. Sevgili kayalarının

yanından geçerken onlara veda ederdi: “Elveda Ihlamış Deve”, “Elveda Kurt”, “Elveda Eyer”, “Elveda Tank”. Evlerin önünden geçerken yüzeye sıçrar, kuyruğu ile dedesini selamlardı: “Allah’a ısmarladık ata, yakında dönerim”. Dedesi onu böyle görünce şaşıp kalır, ne diyeceğini bilemezdi. Nine, Bekey Teyze ve kucağında kızı ile Gülcemal de ağızları açık kalakalırlardı öylece. Nerde görülmüştü vücudu balık, başı insan olan bir yaratık! O ise kuyruğunu kaldırıp onları da selamlardı: “Allah’a ısmarladık, ben Isık-Göl’e, beyaz gemiye gidiyorum”. Baltek de herhalde kıyı boyunca koşardı. Köpek de böyle bir şey görmüş olamazdı çünkü. Eğer Baltek suya atlayıp yanına gelmek istese, ona bağıracaktı: “Olmaz Baltek, olmaz! Batar boğulursun!” O ise yüzmeye devam edecekti. Asma köprünün kabloları altından geçmek için suya dalacak, sonra kıyıdaki bitkileri takip edecekti. Daha aşağıda, gürleyen dar bir boğazı geçip Isık-Göl’e ulaşacaktı.

Isık-Göl kocaman bir denizdir. Burada, bu dalga benim, o dalga senin derken, yüze yüze beyaz gemiye kavuşurdu: “Merhaba beyaz gemi, ben geldim, ben!” derdi. “Her zaman yolunu gözleyen, sana dürbünle bakan ben idim!” O zaman gemideki insanlar da şaşırarak, o harikayı görmek için koşup geleceklerdi. Ve yine o zaman gemici babasına seslenecekti: “Selam baba! Ben senin oğlunum, seni görmeye geldim!” -”Sen nasıl benim oğlum olursun, yarı insan, yan balıksın! -”Sen beni gemiye çıkar, senin oğlun oluveririm!” -”Çok tuhaf! Pekâlâ, gel de görelim!” Babası ağ atıp onu sudan çıkarır, güverteye alırdı. Orada o, yine insan-çocuk oluverirdi. Sonra.. ya sonra?...

Sonra beyaz gemi yoluna devam ederdi. O babasına başından geçenleri, bütün bildiklerini anlatırdı. Yaşadığı

dağları, o sevgili kayalarını, akan çayı, ormanı, dedesinin yaptığı gölcüğü ve orada balık gibi gözleri açık yüzmeyi öğrendiğini...

Elbette Mümin dedesinin yanında günlerini nasıl geçirdiğini de anlatırdı. Ona “Kıvrak Mümin” demeleri yüzünden kötü bir kişi olduğunu zannetmesindi babası. Dedelerin en iyisiydi o. Onun gibisi hiçbir yerde yoktur. Biraz saf olduğu için gülüyorlardı ona. Orozkul ise bu yaşlı-başlı adama bağırırdı. Hatta ona bağırırken yanlarında başka insanların bulunmasına da aldırmazdı. Ama dedesi kendini savunacağı yerde onu hoş görür, hakkını aramaz, hatta ormanda onun işlerini de görürdü. Onun işlerini görmekle kalsa neyse! Orozkul enişte eve zil-zurna sarhoş geldiği zaman o vicdansızın yüzüne tükürmez de, koşup attan inmesine yardım eder, koluna girip içeri sokar, yatağına yatırır, üşümesin, hastalanmasın diye kendi paltosuyla üzerini örter. Atının eyerini alır, tımar eder, yemini verir. Bütün bunları kızı kısır olduğu için yapıyor. Niçin baba? Niçin? “Çocuk mu istiyorsun? Yap! İstemiyor musun? Yapma!” demek daha iyi olmaz mı? Orozkul enişte Bekey Teyzeyi döverken dedemin yüreği yanıyor. Öyle üzülüyor ki, onun yerine kendini dövmesine razı olacağını söylüyor. Hem başka ne yapabilir ki? Bazen koşup kızının yardımına koşmak istiyor ama bu sefer de nine karşı geliyor: “Sen karışma, ne halleri varsa görsünler, yine barışır onlar... Senin gibi koca bir adamı ne ilgilendirirmiş onların işi? Senin karın değil ki karışasın, otur oturduğun yerde!” diyor. Dedem “Ama o benim kızım” diye itiraz edince de, nine: “Evleri evimizin hemen yanıbaşında olmasaydı ne yapacaktın peki? Her seferinde atına atlayıp onları ayırmaya gidecek miydin?

Bundan sonra senin kızını karı olarak kim alır?” diye cevap veriyor.

Sana sözünü ettiğim nine, senin bildiğin nine değil baba. Sen onu tanımazsın. Başka bir nine bu. Öz ninem ben küçükken ölmüş. Sonra bu nine gelmiş eve... Bizim orda havanın nasıl olacağı hiç bilinmez. Bazen gök masmavi, bazen de karadır, bazen yağmur yağar, bazen dolu. İşte, bu nine de öyle, nasıl olacağını hiç anlayamazsın. Bir bakarsın neşeli, bir de bakarsın kudurmuş. Öfkelendiği zaman insanı diri diri yutacakmış gibi olur. Böyle zamanlarda dedem ve ben hiç sesimizi çıkarmayız. Ninem benim bir yabancı olduğumu söylüyor. Boşuna yedirip içirirlermiş beni, onlara hiçbir hayrım dokunmazmış. Ama baba, ben yabancı değilim ki! Her zaman dedemle beraberdim ben. Asıl yabancı olan kendisi çünkü sonradan gelen o. Kalkmış bir de bana yabancı diyor!...

Bizim orda kışın öyle çok kar yağar ki ta benim boynuma kadar çıkar. Her tarafı örter. Eğer ormana gitmek istesek, ancak boz at Alabaş’a binerek gidebiliriz. O, karları yara yara geçer. Rüzgâr da öyle şiddetli eser ki ayakta duramazsın. Gölde koca koca dalgalar olunca, senin gemin bir o yana, bir bu yana sallanınca, bilesin ki o dalgaları çıkaran, gemiyi sallayan, bizim San-Taş’ın rüzgârıdır. Dedemin anlattığına göre, çok çok eskiden, düşmanlar topraklarımızı ele geçirmek için atlarını koşturup gelmişler. Ama San-Taş rüzgârı öyle bir esmiş, öyle bir esmiş ki, eyerlerin üzerinde bile duramamışlar. Atlarından inip yaya yürümek zorunda kalmışlar. Ama yürümek ne mümkün, yüzlerine yüzlerine vuruyor rüzgâr. Bu defa rüzgâra sırtlarını dönmüşler. Rüzgâr da onları öyle kuvvetle itmiş ki, durup arkalarına bile bakamamışlar. Ve rüzgâr, bir tekini bile bırakmadan sürüp Isık-Göl’e dökmüş

onları. İşte biz böyle bir yerde yaşıyoruz! O rüzgâr bizim taraftan başlar. Çayın ötesindeki orman kış boyunca çatırdar, uğuldar, inilder durur. Böyle korkunç rüzgâr olur işte.

Kışın ormanda pek iş yoktur. Kışın ıp-ıssız olur orman. Ama yazın hayvan sürüleri gelir bizim oralara. İnsanların yılkı ya da koyun sürüleriyle geceyi geçirmek için büyük çayıra geldikleri günü çok severim. Gerçi ertesi gün ormana giderler ama, olsun, çok iyi olur onların gelişi. Kadınlar ve çocuklar kamyonlarla gelirler. Kamyonlarda çeşitli eşya ve yurt(çadır)lar da vardır. Yerleşmeleri için biraz zaman bırakırız onlara. Sonra dedemle birlikte "hoşgeldin"e gideriz. Hepsinin elini sıkarız. Ben de sıkarım ellerini. Dedem önce küçüklerin el uzatmaları ve el sıkmaya en büyükten başlamaları gerektiğini söylüyor. El uzatmamak karşısındaki insanlara saygısızlık etmek olurmuş. Yine dedemin dediğine göre, her yedi kişiden biri peygamber olabilirmiş. Peygamber çok iyi, çok akıllı bir insandır. Onun elini sıkan ömür boyu mutlu olurmuş. Ben de şöyle derim: "Öyleyse peygamber peygamber olduğunu niçin söylemez? O zaman hepimiz gidip elini sıkardık." Dedem bu soruma gülüyor, "Asıl mesele bu işte", diyor, "peygamberin kendi de bilmez peygamber olduğunu, o da ötekiler gibi bir insandır. Yalnız haydutlar haydut olduklarını bilirler." Bunlardan pek bir şey anlamıyorum. Bazen sıkılıyor, utanıyorum ama yine de el uzatıp hepsini selamlıyorum.

Ama dedemle büyük çayıra gittiğimiz zaman hiç sıkılmıyorum.

Dedem onlara: "Ata-baba yaylasına hoşgeldiniz. Hayvanlarınız iyi, canlarınız esen mi? Çoluk çocuğunuz rahat mı?" diyor. Ben konuşmuyor, el sıkmakla yetiniyorum. Onların hepsi dedemi, dedem de onların hepsini tanıyor. Şansı

var dedemin, sohbet etmesini biliyor. Onlara sorular da soruyor. Ben ise öteki çocuklarla ne konuşacağımı bilemiyorum. Ama az sonra başlıyoruz saklambaç, savaş oyunu oynamaya. Öyle eğleniyoruz ki, oyunu bırakıp dağılmak istemiyoruz hiç. Ah hep yaz olsaydı! Ah her zaman başka çocuklarla çayırda oynayabilseydim!

Biz oynarken ateşler yakılır. Bu ateşler yakılınca bütün çayırın aydınlandığını sanma. Hiç öyle değil. Yalnız ateşin çevresi aydınlanıyor, ama uzağı eskisinden de daha karanlık oluyor. İşte biz o karanlıkta oynarız savaş oyununu. Orada gizlenir ve sonra birden hücuma geçeriz. Tıpkı sinemadaki gibi! Eğer kumandan isen herkes sana itaat eder. Kumandan, kumandan olduğu için mutlu olmalı...

Sonra, dağların arkasında ay doğar, yükselir. Ay ışığında oynamanın tadına doyum olmaz. Ama dedem beni eve götürür. Çayırdan, fundalıktan geçerek eve döneriz. Koyunlar rahat rahat yatarlar, atlar ise çevrede otlar. O sırada kulağımıza bir ses gelir, bir türkü söylenmektedir. Ya genç ya da yaşlı bir çobandır bu türküyü söyleyen. Dedem beni hemen durdurur: “Bak dinle”, der, “böyle türküyü her zaman duyamazsın.” Orada durup dinleriz. Dedem içini çekerek sesin geldiği tarafa bakar ve başını sallar.

Dedem diyor ki, geçmiş zamanların birinde, bir han başka bir hanı tutsak almış. Bu han tutsağına: “Eğer istersen benim kölem olarak yanımda kalır, uzun zaman yaşayabilirsin. İstemezsen, en büyük arzunu yerine getirir, sonra da seni öldürürüm”, demiş. Tutsak han düşünüp cevap vermiş: “Köle olarak yaşamak istemiyorum, beni öldür daha iyi. Ancak öldürmeden önce, benim vatanımdan herhangi bir çobanı buraya getirtmeni istiyorum.” -”Ne yapacaksın o çobanı?”-”Ölmeden önce ondan bir türkü dinlemek

istiyorum.” Dedem diyor ki, işte böyle, vatanlarının bir türküsü için canlarını feda eden insanlar varmış. Böyle insanları görmeyi ne kadar isterdim! Herhalde onlar büyük şehirlerde yaşıyorlar.

Türküyü dinlerken dedem kulağıma fısıldar: “İlâhî! Ne büyük insanlarmış eski insanlar! Ne türküler yakmışlar ya Rabbim!”

Bilmem neden, o anda dedeme çok acıyor, onu öyle seviyorum ki ağlamak geliyor içimden.

Ertesi gün, daha güneş kalkmadan, koca çayır bomboş kalır. Koyun sürülerini ve yılkıları sürüp bütün yazı geçirecekleri dağlara çıkarırlar. Onlar gittikten sonra başka kolhozlardan başka göçebeler gelir. Eğer gündüz gelmişlerse, durmadan gelip giderler. Gece gelmişlerse, büyük çayırda konaklarlar. O zaman dedem ve ben o insanlara “hoşgeldin” demeye, el sıkmaya gideriz. Dedem onların elini sıkmayı, onlarla görüşüp konuşmayı çok sever. Bana da öğretti el sıkmayı. Belki bir gün o çayırda gerçek bir peygambere de rastlar, onu görürüm...

Kışta, Orozkul enişte ile Bekey Teyze şehire, doktora görünmeye giderler. Dediklerine göre doktor onlara yardım edebilirmiş, çocukları olması için bir ilaç verebilirmiş. Ama nine her zaman ayni şeyi, onların doktor yerine pîre, yatıra gitmelerinin daha iyi olacağını söyler. Pîr, dağların öbür yakasında, pamuk tarlalarının olduğu yerde imiş. Orası dümdüz bir ova imiş, dağlar pek yokmuş, ama Süleyman Tepesi denilen bir kutsal tepe varmış. Onun eteğinde kara bir koyun kesip sonra tepeye tırmanırken her adımda inançla Allah’a dua etsen, Allah dileğini kabul eder, acır ve bir bebek verirmiş. Bekey Teyze oraya gitmeyi çok istiyor, Orozkul

enişte ise pek gitmek istemiyor. Çok uzakmış, çok para gerekirmiş. O dağların ötesine ancak uçakla geçilebilirmiş. Sonra, uçağın kalkacağı yere gitmek de uzun bir yolculuğu ve yine çok para harcamayı gerektirirmiş...

Onlar şehre gidince, biz yapayalnız kalırız. Bir biz varız, bir de komşumuz Seydahmet, onun karısı Gülcemal ve küçük kızları. İşte, hepimiz bu kadarız.

Akşamları işi bittikten sonra eve dönen dedem bana masal anlatır. Bilirim, dışarısı çok, çok karanlık, çok, çok soğuk olur. Rüzgâr acı acı eser. Böyle gecelerde, en büyük dağlar bile, evet onlar bile, birbirine sığınırlar. Evlerimizin tam yakınına, pencerelerimizin ışığına sokulurlar. Ben bundan hem korku duyarım, hem de sevinirim. Eğer bir dev olsaydım, dev kürkümü giyer, dışarı çıkar, yüzümü onlara dönüp dev sesimle seslenirdim: “Sakın korkmayın ey dağlar, ben buradayım! Ne fırtınadan, ne karanlıktan, ne de kardan korkarım ben! Siz de korkmayın. Olduğunuz yerde durun, birbirinize girmeyin.” Bundan sonra dev adımlarımla karların üzerinden yürür giderdim. Bir adımda çayı geçer, hop! ormana dalardım. Çünkü geceleri ormandaki ağaçlar da çok korkarlar. Kimi kimseleri yoktur. Çıplaktırlar. Soğuktan tiril tiril titrerler, sığınacakları bir yer de yoktur. Ormanda gezer, korkmasınlar diye herbirini okşardım. Yazın tekrar yeşermeyen ağaçlar, kesinlikle kışın korkudan donup kalanlardır. Ölen ağaçları kesip odun yapar, ısınmak için yakarız.

Ben bütün bunları dedem masal anlatırken düşünürüm. Uzun uzun masallar anlatır dedem. Türlü türlü masallar... Gülünç olanları da çok. Hele obur kurdun yediği, yeyip de belasını bulduğu Parmak Çocuk! ‘Cırtdan Çıpalak’ masalı

pek gülünç. Yoo, Çıpalak'ı önce deve yemiş. Bir yaprağın altında yatmış uyuyormuş Çıpalak. Oralarda dolaşan bir deve, yaprakla beraber onu da yutuvermiş. İşte bunun için "Deve ne yuttuğunu hiç bilmez" derlermiş. Çıpalak bağırıp çağırmaya, yardım istemeye başlamış. Dedesiyle ninesi de sevgili Çıpalak'ı kurtarmak için deveyi kesmek zorunda kalmışlar. Aç kurdun başına gelenler daha da kötü. Açgözlülüğünden, aptallığından Çıpalak'ı yutmuş ama sonra da acı acı gözyaşı dökmüş. Bir gün Çıpalak'la karşılaşınca ona: "Hey, ayağıma dolaşma, böcek misin, nesin sen! Bir lokmada hop! der yutarım ha!" Çıpalak cevap vermiş: "Bana dokunma aç kurt, yoksa seni köpek yaparım!" -"Kah kah kah!" diye kahkaha ile gülmüş kurt. "Bir kurdun köpek olduğunu nerde gördün sen? Bu küstahlığın için yiyeceğim seni!" Ve onu yutuvermiş. Yutmuş ve sonra da unutmuş. Ama o günden itibaren de kurt gibi yaşamaktan çıkmış. Ne zaman bir koyun sürüsüne sokulmak istese, karnındaki Cıpalak bağırıyormuş: "Ey çobanlar, uyumayın, ben geldim, ben kara kurt! Koyunlarınızı alıp kaçacağım!" Kurt ne yapacağını bilemez, orasını burasını ısırır, kendini yerden yere atar, yuvarlanırmış, Çıpalak ise durmadan bağırırmış: "Hey çobanlar, gelin, kalın sopalarınızla beni dövün, derimi yüzün!" Çobanlar da sopalarını kaptıkları gibi kurdun üzerine yürürlermiş. Kurt kaçıyormuş tabiî. Onu kovalayan çobanlar da şaşıp kalıyorlarmış bu işe. Kurt deli gibi hem kaçıyor, hem bağırıyormuş: "Yakalayın beni dostlarım, cezamı verin, dövün beni!" Çobanlar da gülmekten yerlere yatarlarmış. Bu sırada da kurt kaçıp kurtulurmuş. Ama iş bununla bitmiyormuş. Nereye gitse, Çıpalak hemen ele veriyormuş onu. Her yerde kovmuşlar, her yerde alay etmişler onunla. Kurt açlıktan bir deri bir kemik kalmış. Dişlerini şakır şakır

birbirine vurur, titrermiş: “Nedir bu başıma gelen, nedir bu çektiklerim? Kendi kendime düşmanlık ediyorum. İyice kocadım, bunadım artık!” Ama Çıpalak durmaz, kulağına fısıldarmış: “Taşmatgile git, onun koyunları pek yağlıdır! Baymatgile git, onun köpekleri sağır! Ermatgile git, çobanları uykuda!” Koşacak hâli kalmayan kurt oturup ağlıyor, sızlanıyormuş: “Hiçbir yere gitmem artık. En iyisi gideyim birinin köpeği olayım...”

Baba, nasıl masal, gülünç değil mi? Daha nice nice masalları var dedemin. Kimisi acıklı, kimisi korkulu, kimisi hüzünlü. Ama ben en çok Boynuzlu Maral Ana masalını severim. Dedem, Isık-Göl’de yaşayan herkesin bu masalı bilmesi gerektiğini söylüyor. Onu bilmemek günah imiş. O masalı sen de biliyor musun baba? Dedem o masalda anlatılan her şeyin gerçek olduğunu söylüyor. Çok eskiden olmuş bu olaylar. Biz hepimiz, ben, sen ve başkaları, Boynuzlu Maral Ana’nın soyundan gelmişiz...

İşte, kışın biz böyle yaşarız. Ve kış uzun sürer. Dedemin masalları olmasa çok sıkılırdım.

Ama ilkbahar öyle güzeldir ki bizim oralarda! Havalar ılıyınca çobanlar yine gelirler ve dağlarda yalnız kalmayız. Fakat çayın öbür yakasında kimse olmaz. Orada yalnız orman ve orman canlıları vardır. Zaten biz orada ormana kimseyi sokmamak için yerleşmişiz. Ormana bizden başka kimse adımını atamaz, hiçbir şeye, en ufak bir dala dokunamaz. Bir defasında bilginler bile geldi bizim oraya. İkisi kadındı, pantalon giymişlerdi. Biri genç, biri yaşlı iki de erkek vardı. Genç olan onların öğrencisi imiş. Tam bir ay kaldılar. Yaprakları, otları, dalları topladılar. Dediklerine göre, bizim San-Taş ormanları gibi orman pek az kalmış dünyada. Hatta,

böylesi hemen hemen hiç yokmuş. Onun için de ormanın her ağacını çok iyi korumamız gerekiyor.

Oysa ben dedemin, bütün ağaçları çok sevdiği, acıdığı için koruduğunu sanırdım. Orozkul eniştem, kerestesi için birisine çam verdiği zaman dedem çok kızar...

-III-

BEYAZ GEMİ uzaklaşıyordu. Dürbünde bacaları bile görünmüyordu artık. Az sonra tamamen gözden kaybolacaktı. Şimdi çocuk, babasının gemisiyle yapacağı yolculuğun sonunu düşünmeli, bir son uydurmalıydı. O âna kadar her şey çok iyi gitmişti ama işin sonunu getiremiyordu bir türlü. Balığa dönüşmesini, çaya atlayıp göle kadar gelmesini, gemiye ulaşmasını, babasına kavuşmasını kolayca canlandırıyordu gözünde. Babasına anlattıklarını da çok iyi hatırlıyordu. Ama bundan sonrasını bilemiyor, düşünemiyordu. Az sonra sahil görünecekti meselâ. Daha sonra da gemi iskeleye yanaşacaktı. Denizciler gemiden çıkacak, herbiri kendi evine gidecekti. Babası da gidecekti tabiî. Karısı ve iki kızı rıhtımda onu bekliyorlardı. Şimdi ne yapacaktı peki? Ya babası onu almazsa? Haydi aldı diyelim, karısı ne der o zaman? “Bu çocuk da nerden çıktı? Burda ne işi var?” demez mi? Hayır, hayır, en iyisi babasıyla gitmemekti.

Bu arada beyaz gemi gittikçe uzaklaşıyor, güçlükle görünen bir nokta hâline gelmiş bulunuyordu. Güneş de suyun üzerine iyice çökmüştü. Dürbünle bakınca, ateş kırmızısı ve leylak rengindeki parıltılar göz kamaştırıyordu.

Ve işte gemi artık görünmez oldu. Beyaz gemi masalı böylece son buldu. Şimdi eve dönmesi gerekiyordu.

Çocuk yerden çantasını aldı, dürbünü koltuğunun altına sıkıştırdı. Dağın yamacından, yılan gibi kıvrıla kıvrıla ve hızla inmeye başladı. Buzağının çiğnediği entari için nineye hesap vermesi gerekiyordu şimdi. Göreceği cezadan başka bir şey düşünmüyordu artık. Büsbütün korkuya kapılmamak, kendini

yüreklendirmek için çantasıyla konuşmaya başladı: “Bizi azarlayacaklar, sen sakın korkma! Ben isteyerek yapmadım ki onu! Buzağının kaçtığını nereden bileyim! Herhalde bana bir şamar vuracaklar. Olsun, buna katlanırım. Seni kaldırıp yere atarlarsa sakın korkma. Bir yerin kırılmaz, bir çantasın sen. Ama nine tutar dürbünü fırlatırsa, vay hâline! İyisi mi önce onu dama götürüp saklayalım, ondan sonra gireriz eve...”

Öyle yaptı. Evin eşiğinden adımını atarken yüreği küt küt atıyordu.

Ama evde tuhaf bir sessizlik vardı, avluda da kimseler yoktu, sanki ev terkedilmişti. Sonra anladı. Mümin dedesi bir kere daha çılgına dönen damadını yatıştırmak istemiş, yalvarıp yakararak Orozkul’un bileğini tutmaya çalışmıştı. Ama yine de kızının dövülmesi utancına, yara bere içinde kalmasına, acıdan inlemesine engel olamamıştı. Babasının yanında en ağır küfürleri savuruyordu Orozkul. “Kısır kancık, dölsüz katır, lânet karı!” diye bağırıyordu. Ve kızı da kaderine lânet okuyarak çığlıklar atıyor, bas bas bağırıyordu: “Allah çocuk vermiyorsa suçum ne benim! Yeryüzünde koyun gibi doğuran ne çok kadın var, ben ise lânetlenmişim! Niçin, niçin? Neydi benim günahım da böyle kısır bırakıldım! Öldür beni canavar adam, öldür! Vur, vur. Gebereyim daha iyi”.

İhtiyar Mümin bir köşeye büzülmüş güçlükle soluyordu. Gözkapakları kısılmıştı. Dizlerinin üstüne koyduğu elleri tiril tiril titriyordu. Yüzü de sapsarıydı.

Başını usulca kaldırıp torununa baktı, tek kelime söylemedi ve gözlerini kapadı. Yorgun, bıkkın idi. Nine evde değildi. Bekey Teyze ile kocasını barıştırmak, kırılan dökülen eşyayı toplamak, ortalığa bir çeki-düzen vermek için onların evine gitmişti. Böyleydi ninesi. Orozkul karısını döverken hiç karışmaz, dedeyi de karıştırmak istemezdi. Ama kavga

bittikten sonra onları barıştırmaya, yatıştırmaya çalışırdı. Eh, hiç olmazsa bu kadarını yaptığı için canı sağ olsun...

Çocuk dedesine herkesten çok acıyordu. Bu olayın her tekrarlanışında zavallı adam ölecekmiş gibi olurdu. Bir köşeye büzülür, içine kapanır, yüreğindeki acılardan kimseye söz etmezdi. Böyle zamanlarda o, artık iyice kocadığını, savaşta ölen tek erkek evladını düşünürdü. Oğlunu da herkes unutmuş, hatırlayıp sözünü eden kalmamıştı. Oğlu sağ olsaydı belki kötü talihi de değişirdi. Bazen bir ömür geçirdiği ölen karısını da hatırlayıp ağlardı. Ama en çok üzüldüğü, kızlarının pek kötü talihli, pek mutsuz oluşlarıydı. Küçük kızı, torununu onun eline bırakıp şehre gitmiş, orada, kalabalık ailesiyle küçücük bir odada, büyük sıkıntılar içinde yaşıyordu. İkinci kızı ise burada Orozkul'un işkencelerine katlanıyordu. Yaşlı adam bu kızının yanında olsa da, onun için her fedakârlığa hazır bulunsa da, zavallı kızı ana olma mutluluğuna erişemiyordu bir türlü. Nice yıldan beri katlanıyordu Orozkul'a. Artık hayatı cehenneme dönmüştü. Ama ne yapsın? Başını alıp nereye gitsin?... Sonra hâli nice olurdu! Kendisi iyice kocamıştı artık, bir ayağı çukurdaydı. Kendisinden sonra ne olurdu o zavallının kaderi?

Çocuk, bir parça ekmekle çanağındaki yoğurdu çabuk çabuk yedi, hiç ses çıkarmamaya çalışarak pencerenin dibine oturdu, lâmbayı yakmamış, dedesini rahatsız etmek istememişti. Düşünceleriyle başbaşa kalsındı dedesi.

Çocuk da düşünüyordu. Bekey Teyzenin kocasına votka vererek onu şımartmasına akıl erdiremiyordu bir türlü. Adam onu pestilini çıkarıncaya kadar dövüyordu. Dayağı yedikten sonra o, yarım litrelik bir şişeyi daha sürüyordu önüne...

Ah Bekey Teyze, ah! Kocası onu öldürürcesine dövüyordu da o yine affediyordu! Niçin affediyordu? Hiç affetmemek

gerekirdi böylelerini. Beş para etmez kötü adamın biriydi o. Kimseye gereği yoktu. Onsuz da pekâlâ geçinirlerdi.

Çocuk hayalinde, gittikçe artan hiddetiyle ona verilmesi gereken cezayı da düşünüyordu: Hepsi bir olup Orozkul'un üzerine çullanacak, bu iri, bu şişko, bu pis herifi çaya kadar sürükleyecekler, orada kaldırıp akıntının ortasına atacaklardı. Adam, Bekey Teyzeden, Mümin dededen, yalvaryakar af dileyecekti. Çünkü bir balık olamazdı o...

Çocuk bu cezayı düşünüp biraz rahatladı. Hatta Orozkul'u suda çırpınırken, kadife şeritli şapkasını da sulara kapılıp yüzerken hayal edince gülmek bile geldi içinden.

Ama ne yazık ki büyükler hiç de çocuğun düşündüğü gibi âdil davranmıyor, tam tersini yapıyorlardı. Orozkul yine eve sarhoş geliyor ve onu hiçbir şey olmamış gibi karşılıyorlardı. Dede atının başını tutuyor, karısı Bekey Teyze koşup çayı ateşe koyuyordu. Sanki hepsi onu bekliyor, hasretle yolunu gözlüyorlarmış gibi! O ise başlıyordu nazlanmaya, sızlanmaya. Önce üzüntüsünden ağlıyordu. Nasıl olurdu? Herkesin, hatta eli sıkılmayacak, yüzüne bakılmayacak adamların bile istedikleri kadar çocukları olabilirdi! Onların beş hatta on çocukları olurdu da onun hiç çocuğu olmazdı! Orozkul'un nesi eksikti onlardan? İşinde bir başarısızlığı mı görülmüştü? Allah'a şükür orman korucularının başıydı o! Kim ona işsiz-güçsüz diyebilirdi? Bakın, çingenelerin bile kucak dolusu çocukları oluyor, istemedikleri kadar çok çocukları oluyor! O, adı sanı olmayan biri miydi? Her işte başarılıydı, her şeyi de vardı. Altında eyerli atı, elinde kırbacı vardı ve her yerde şeref konuğu yaparlardı onu. Yaşıtları çocuklarına toy, düğün yapsınlar da onun neden bir çocuğu olmasındı? Niçin oğulsuz, evlatsız bir adamdı o?

Bekey Teyze da ağlıyor, içi içini yiyor, oraya buraya koşarak kocasının gönlünü almaya çalışıyordu. Sonra bir kenara sakladığı yarım litrelik votkayı çıkarıp kocasına getiriyordu. Kederinden o da biraz içerdi. Bundan sonra iyice azan Orozkul bütün suçu karısına atar, öfkesini ondan çıkarırdı. Bekey Teyze her şeyini bağışlardı onun. Dedesi de bağışlardı. Orozkul'a kimse karşı çıkmazdı. Ertesi sabah ayıldığında, gözlerinin altı mosmor olan karısı onun için çay demlerdi. Dede ise atına yulaf yedirir, sonra eyerlerdi. Orozkul da çayını içer, atına kurulurdu. Şimdi yine âmir odur, San-Taş ormanlarının efendisi odur... Böyle bir adamın çaya atılması gerektiğini kimse aklına getirmez.

Hava kararmış, gece olmuştu.

Çocuğa ilkokul çantasının alındığı gün işte böyle geçti.

Yatacağı zaman bir süre çantayı koyabileceği bir yer aradı. Nereye koyacağını bilemiyordu. Sonunda onu başucuna, yastığın hemen yanına koydu. Daha sonra, okula başladığında, sınıfın yarısından fazlasında aynı cins çantanın olduğunu görecekti. Ama şimdilik bunu bilmiyordu, bilse bile önemi olmazdı. Çantası onun için çok güzel, çok özel bir şey olarak kalacaktı. Kısa hayatında onu yeni yeni olayların beklediğini, bir gün bu dünyada yapayalnız kalacağını, çantasından başka bir şeyi olmayacağını da bilmiyordu çocuk. Bütün bunlara sebep, çok sevdiği "Boynuzlu Maral Ana" masalı olacaktı.

O akşam bu masalı bir defa daha dinlemeyi öyle istiyordu ki! İhtiyar Mümin de çok severdi bu masalı ve onu sanki görmüş gibi, yaşamış gibi, göğüs geçire geçire, gözyaşını tutamadan, ara sıra derin düşüncelere dalarak anlatırdı.

Ama dedesini rahatsız etmek istemedi. Onun masal anlatacak durumda olmadığını anlıyordu. "Başka bir zaman

dinleriz” dedi çantasına. “Şimdi onu sana ben anlatayım. Dedemin anlattıklarını kelimesi kelimesine söylerim sana. Öyle yavaş anlatacağım ki başka kimse duymayacak. Ama sen iyi dinle. Ben, sinemadaki gibi her şeyi gözümde canlandırarak anlatmayı severim. Dedem, bu masalda anlatılan her şeyin gerçek olduğunu söylüyor. Hepsi olmuş bunların...”.

-IV-

ÇOK eskiden olmuş bu olay. Çok, çok eski zamanlarda, yeryüzünde ormanların otlardan ve bizim ülkemizde de suların karalardan çok olduğu çağlarda, derin ve serin suyu olan bir nehir kıyısında, bir Kırgız kabilesi yaşarmış. Bu nehrin adı Enesay imiş. Buradan çok uzaklarda, Sibirya denilen yerde akarmış bu nehir. Atla, üç yıl üç ayda gidilirmiş oraya. Bugün bu nehrin adı Yenisey'dir. O zaman Enesay derlermiş. Türküsü de şöyleymiş:

Senden geniş nehir var mı Enesay?
Senden aziz bir yurt var mı Enesay?
Senden derin bir dert var mı Enesay?
Senden özgür olan var mı Enesay?

Senden geniş bir nehir yok Enesay,
Senden aziz bir vatan yok Enesay,
Senden derin bir dert de yok Enesay,
Senden özgür özgürlük yok Enesay...

İşte böyleymiş Enesay.

O zaman Enesay boylarında her çeşit millet yaşarmış. Hayatları zormuş, çünkü birbirleriyle sürekli savaş hâlindeymişler. Kırgız kabilesinin çevresi de düşmanlarla doluymuş. Bir gün biri saldırırmış, bir gün öteki. Bazen de Kırgızlar onlara baskın yaparmış. Malları yağmalar, evleri yakar, insanları kovarlarmış. Önlerine kim çıksa öldürür, kimseye aman vermezlermiş. O zaman böyle bir zamanmış.

Kimse kimseye acımaz, insan insanı öldürürmüş. Bir gün gelmiş ki ekin ekecek, hayvan yetiştirecek, ava çıkacak adam kalmamış. Soygunculukla, çapulculukla geçinmek kolaylarına geliyormuş. Basıyorlar, öldürüyorlar, yağmalıyorlarmış. Ölüme ölümle, kana kanla cevap vermek gerekiyormuş. Öc alma hırsları arttıkça artmış. Su gibi kan akıyormuş. Düşmanları barıştıracak kimse de kalmamış. En akıllı, en aklı başında olanın yaptığı iş, düşmanı gafil avlamak, bir tekini sağ bırakmadan bütün kabileyi yok etmek ve onun malını, servetini alıp götürmekmiş.

O sırada taygada tuhaf bir kuş çıkmış ortaya. Bu kuş, geceleri sabaha kadar insan sesiyle şarkı söyler, acı acı ağlar, daldan dala sekerek seslenirmiş: “Bir felâket geliyor, korkunç bir felâket geliyor!” dermiş.

Ve bir gün korkunç felâket gelip çatmış.

O gün, Enesay kıyısında, Kırgızlar, ölen yaşlı başbuğlarını gömüyorlarmış. Uzun yıllar Kırgızları yöneten batır Kulçe, nice nice seferler düzenlemiş ve her savaştan sağ çıkmış, zafer kazanmış. Ama sonunda ecele yenilmiş. Kırgızlar, başbuğları için iki gün yas tutup ağladıktan sonra üçüncü gün onu gömmeye karar vermişler. Eski bir geleneğe göre, başbuğlarını bu son yolculuğunda, Enesay boyunca, yarlardan, uçurumlardan, yüksek yamaçlardan geçiriyorlarmış. Böylece ölenin ruhu, ana nehir Enesay ile vedalaşırmış. ‘Ene’ ana demektir. ‘Say’ ise su, nehir anlamına gelir. Enesay da ‘Ana Nehir’ anlamına gelir. Bu yolculukta, ölenin ruhu Enesay türküsünü son bir defa daha söylermiş:

Senden geniş nehir var mı Enesay?
Senden aziz vatan var mı Enesay?

Senden derin bir dert var mı Enesay?
Senden özgür olan var mı Enesay?

Senden geniş bir nehir yok Enesay,
Senden aziz bir vatan yok Enesay,
Senden derin bir dert de yok Enesay,
Senden özgür özgürlük yok Enesay.

Yine geleneğe göre, mezar olarak seçilen tepede, açık çukurun başında, batırın cesedini başları üzerine kaldırır ve ona dünyanın dört yanını gösterirlermiş: “Bak, bu senin nehrin! Bak, bu senin göğün! Bak, bu senin toprağın! Bak, bu da biziz, seninle aynı kökten gelmiş olan biz Kırgızlar. Hepimiz seni uğurlamaya geldik. Huzur içinde yat!” Ve, gelecek nesiller yerini bilsin diye, mezarın başına büyük bir anıt-kaya dikerlermiş.

Ölüyü gömme günü, Kırgızların bütün çadırları nehir boyuna dizilirmiş. Böylece her aile, cenaze geçerken onu çadırının eşiğinden görür, saygı ile eğilerek selamlar, hıçkıra hıçkıra ağlayarak beyaz yas bayrağını yere indirirmiş. Sonra o da cenaze alayına katılır, sonraki çadıra gelince orda da aynı şey olur, ağlar dövünürlermiş. Böylece, mezara kadar bütün çadırların önünden geçirirlermiş cenazeyi...

O sabah bütün hazırlıklar bitmiş, güneş her zamanki yolculuğuna çıkmıştı. At kuyruğundan yapılmış tuğlar dalgalanıyor, batırın kalkanı, zırhı, mızrağı da taşınıyordu. Atının üzerinde bir yas örtüsü vardı. Kerneyciler savaş borularını, davulcular davullarını çalmaya hazırdılar. Öyle çalacaklardı ki tayga yerinden oynayacak, yer-gök sarsılacak, kuşlar cıyak cıyak bağırarak havalanıp bulut gibi gökyüzüne çıkacak, vahşi hayvanlar böğüre böğüre sık ağaçlıklara

kaçacak, otlar yerlere yapışacak, dağlar yankı yankı uğuldayacaktı. Ağıtçı kadınlar başlarını açıp saçlarını dağıtmışlardı ve onlar da Kulçe Batır için ağıt okumaya hazırdılar. Yiğitler diz çökmüş, tabutu kaldırmak için bekliyorlardı. Herkes, herkes hazırdı ve cenazenin kaldırılmasını bekliyorlardı. Orman kenarına bağlanmış kurbanlık dokuz kısrak, dokuz boğa ve dokuz kere dokuz koyun kesilmek üzere bekletiliyordu.

Hiç beklenmedik olay işte o zaman oldu. Enesaylılar birbirleriyle ne kadar kanlı bıçaklı olurlarsa olsunlar, bir başbuğun cenaze töreninde komşularına saldırmazlardı.

Ama o gün, düşman komşulardan biri, hiç görünmeden Kırgız ordugâhını kuşatmıştı. Birden ve her yandan hücuma geçtiler. Hiçbir Kırgız atına binecek, kılıç kuşanacak vakit bulamadı. Görülmemiş derecede korkunç bir soykırım başladı. Düşman cesur, savaşçı Kırgızları yok etmek için böyle bir günü fırsat bilmiş, böyle bir kalleşlik etmişti. Hepsini, hepsini öldürdüler Kırgızların. Hiçbiri sağ kalıp bu olayı hatırlatmasın, kalleşliklerini duyurmasın ve öç almaya kalkışmasın, törelere aykırı bu olay unutulup gitsin, bütün izler savrulan kumlar arasında yok olup silinsin istiyorlardı. İşte böyle yaptılar.. yaptılar ama...

Bir adam dünyaya getirmek ve onu yetiştirmek çok uzun zaman ister. Ama onu öldürmek çok kolaydır. Bir anda öldürürsün. Kırgızların birçoğu kılıçtan geçirilmiş kanlar içinde yatıyordu. Birçoğu da kılıç ve mızraktan kaçıp kendilerini Enesay'a atmış, boğulmuşlardı. Bu arada, Enesay boyunca yamaçların ve uçurumların kenarlarına kurulmuş pek çok Kırgız çadırı alev alev yanıyordu. Kırgızların hiçbiri kaçıp kurtulamamış, hiçbiri sağ kalmamıştı. Her şey yerle bir

edilmiş, yakılıp yıkılmıştı. Yaralanıp düşenleri de uçurumlardan aşağıya, Enesay'a atmışlardı. Düşman zafer çığlıkları atıyordu: "Artık bütün bu topraklar bizim! Bu ormanlar ve bütün bu sürüler bizim!" diyorlardı.

Zengin ganimetlerle çekilen düşman askerleri ormandan çıkıp gelen biri kız, öteki erkek iki çocuğu fark etmemişlerdi. Bu iki afacan, büyüklerini dinlemeyip, sabahın erken saatinde ağaç kabuğu toplamak ve sepet örmek için gizlice ormana gitmişlerdi. Güle oynaya, hiç farkına varmadan ormanın ta içlerine dalmışlardı. Bir süre sonra, dövüş, hayhuy sesleri ve çığlıklar duyunca, koşa koşa geri döndüler, ama hiçbir canlıyla karşılaşmadılar. Ne babalarını sağ buldular ne analarını, ne ağabeylerini, ne de ablalarını. Soyları sopları, kimseleri yoktu artık. Ağlaya ağlaya ata-baba yurduna döndüler. Bir kül yığınından öbür kül yığınına koştular ve tek canlıya rastlamadılar. Bir saat içinde öksüz kalıvermişlerdi. Şimdi dünyada yapayalnızdılar. Ta uzaklarda bir toz bulutu yükseliyordu. Kanlı baskından sonra onların hayvanlarını sürüp götüren düşmanlardı bu toz bulutunu kaldıranlar.

Çocuklar hemen o toz bulutunun ardına düştüler. Ağlaya ağlaya acımasız düşmanlarına bağırıyor, onlara yetişmeye çalışıyorlardı. Ancak çocukların yapacağı bir şeydi bu: Katillerden kaçıp saklanacakları yerde onlara yetişmeye, onlarla birlikte gitmeye çalışıyorlardı. Yeter ki yalnız kalmasınlar, bu lânetlenmiş yerden uzaklaşsınlardı. İki çocuk el ele tutuşarak soyguncuların ardından kendilerini de götürmeleri için yalvarıp yakarıyorlardı. Ama o kargaşada, atların kişnemeleri ve toynak gürültüleri arasında onların cılız seslerini kim duyabilirdi?

Yavrucaklar umutsuzca koşmaya devam ettiler ve sonunda yorgunluktan oldukları yere yığılıp kaldılar. Öyle büyük

korku içindeydiler ki, çevrelerine bakmaya, kımıldamaya bile cesaret edemiyorlardı. Sonra birbirlerine sıkı sıkı sarılarak derin bir uykuya daldılar.

Boşuna dememişler “öksüzün talihi açık olur” diye! Geceyi sağ salim geçirdiler. Vahşi hayvanlar onlara dokunmadı, orman ejderhası onları kaçırmadı. Gözlerini açtıkları zaman sabah olmuş, güneş parlıyor, kuşlar şakıyordu. Kalkıp yine soyguncuların izine düştüler. Yol boyunca çeşitli meyve ve bitki kökü toplayarak yediler. Az gittiler, uz gittiler ve üçüncü gün bir dağın tepesine ulaştılar. Oradan bakınca aşağıda, yemyeşil bir çayırda büyük bir şölen verildiğini gördüler. Ne kadar çadır vardı orada? Sayısız. Ne kadar ateş yanıyordu? Sayısız. Ne kadar adam vardı? Sayısız. Kızlar türkü söyleyerek salıncakta sallanıyor, pehlivanlar seyircileri eğlendirmek için kartal gibi dalış yaparak birbirlerini yere çarpıyorlardı. Bunlar, zaferlerini kutlayan düşmanlardan başkası değildi.

Tepenin başında ayakta duran oğlan ve kız, bu insanların yanına gitmeye cesaret edemiyorlardı. Ama açtılar. Burunlarına gelen kızarmış et, taze et ve yabani soğan kokusu dayanılacak gibi değildi.

Sonunda dayanamayıp dağdan aşağı indiler. Şölendekiler onları görünce pek şaştılar ve hemen başlarına toplanıp sorular sormaya başladılar.

- Kimsiniz siz? Nereden geliyorsunuz?

- Karnımız çok aç, bize yiyecek verin, dedi çocuklar.

Konuşmalarından çocukların kim olduklarını hemen anlamışlardı. Kendi aralarında bir ağızdan konuşmaya, bağırışıp çağrışmaya başladılar. Anlayamıyorlardı: Düşman soyunun bu kılıç artıklarını hemen orada öldürsünler mi, yoksa Han’larına mı teslim etsinler? Anlaşamadıkları nokta

bu idi. Onlar tartışa dursun, iyi yürekli, merhametli bir kadın, çocukların eline birer parça haşlanmış at eti tutuşturdu. Çocukları yaka paça, ite-kaka hanın huzuruna götürürlerken, onlar ellerindeki yiyeceği bırakamıyorlardı. Önünde gümüş baltalı muhafızların beklediği büyük, kırmızı bir otağa doğru götürdüler onları.

İki Kırgız çocuğunun çıkageldiği haberi karargâhta büyük bir endişe ve heyecan uyandırdı. Nerden çıkmış, nasıl gelmişlerdi? Ne demek oluyordu bu? Oyunlarını, şölenlerini bırakanlar, koşup Han otağının önünde toplandılar. Han, en büyük, en ünlü kumandanlarıyla, kar gibi beyaz keçelerin üzerinde oturmuş, bal karıştırılmış kımızını içiyor, bir yandan da kendisini öven şarkıları dinliyordu. Kalabalığın geliş sebebini öğrenince hiddetle köpürdü: “Ne cesaretle rahatsız ediyorsunuz beni? Son ferdine kadar bütün Kırgızları öldürmemiş miydik? Ben sizi Enesay ülkesinin ebedî sahibi yapmadım mı? Sizi korkaklar sizi! Şu korktuklarınıza da bakın hele! Hey Çopur Topal Nine, buraya gel!”

Topal ve çopur ihtiyar kadın kalabalığın arasında kendine yol açıp önüne gelince ona emretti:

- “Al bunları, taygaya götür, öyle bir şey yap ki onlarla birlikte Kırgız soyu da yok olup gitsin! Adları, sanları, izleri bile kalmasın! Haydi ihtiyar Topal Çopur, buyruğumu yerine getir...”

Topal Çopur Nine sessizce boyun eğdi ve sonra küçük kızla küçük oğlanı ellerinden tutup oradan çıkardı. Orman içinde az gittiler uz gittiler ve sonunda, Enesay’ın kıyısında, çok derin bir uçurumun başına gelip durdular. Topal Çopur Kadın, çocukları uçurumun kenarına getirip yan yana durdurdu. Onları o uçurumdan aşağı itmeden önce şöyle konuştu:

- Ey büyük Enesay, ey ulu nehir! Eğer senin derinliklerine bir dağ atsalar, o dağ orada bir taş, gibi kaybolup gider. Eğer yüz yıllık bir çam ağacını atsalar, onu bir çöp gibi aparırsın! Senin için iki kum tanesi gibi olan şu iki insan yavrusunu kucağına kabul et. Bu yavrulara bu dünyada yer yok artık. Bunu ben mi sana söyleyeyim Enesay? Eğer yıldızlar insan olsa, gökyüzü onlara dar gelir, sığmazlardı. Eğer balıklar insan olsa, nehirler ve denizler onlara yetmezdi. Bunu ben mi sana söyleyeyim Enesay! Al onları, apar onları! Varsın onlar körpecik iken, temiz yürekli, kötü emeller ve kötü niyetlerle lekelenmemiş iken, temiz vicdanları insanların çektiği azablarla dolmadan, kendileri de başkalarına acı çektirmeden, bizim iğrenç dünyamızı terketsinler! Al bunları, apar bunları ey ulu Enesay!...

Oğlanla kız hıçkıra hıçkıra ağlıyorlardı. Uçurumdan aşağı bakınca gözleri kararıyor, korkudan irkiliyorlardı. Bu durumda ihtiyar kadının söyledikleri kulaklarına girer miydi hiç! Nehrin dalgaları çağıl çağıl, uğul uğul akıyordu.

Çopur Topal Nine çocuklara:

- Haydi yavrularım, son bir defa kucaklaşıp vedalaşın, dedi. Böyle derken, ikisini birden kolayca itebilsin diye kollarını sıvıyordu. Konuşmaya devam etti: Beni bağışlayın sevgili yavrularım... Ee, ne yapalım, kaderiniz böyleymiş. Bilesiniz ki asla isteyerek yapmıyorum bu işi.. ama sizin iyiliğiniz için böylesi...

İhtiyar kadın cümlesini bitirmeden yanıbaşlarında bir ses duyuldu:

- Bekle ey ulu bilge kadın! Bu günahsız yavruların canına kıyma!

Topal Çopur Nine ardına dönüp baktı ve gözlerine inanamadı: Şaşakalmıştı. Çünkü orada durup konuşan bir ana

buğu (maral) idi. Hüzün dolu kocaman gözleriyle sitemli sitemli bakıyordu ona... Süt gibi beyazdı. Karnının altı ise yavru deveninki gibi saçak saçak boz yünlerle kaplıydı. Boynuzları güzel, görkemliydi: Sonbahar ağaçlarının dalları kadar çok ve büyüktü boynuzunun çatalları. Memeleri, bebekli kadının memesi gibi temiz, dolgun ve kaygan idi...

- Sen de kimsin? Niçin insanların diliyle konuşuyorsun? dedi Topal Çopur Nine.

- Ben Ana Maral'ım. Maralların Anası. İnsanların diliyle konuşmasam ne dediğimi anlamaz, beni dinlemezsin.

- Peki ne istiyorsun Ana Maral?

- Serbest bırak bu çocukları ey ulu bilge kadın. Onları bana ver.

- Ne yapacaksın onları?

- İnsanlar ikizimi, iki küçük yavrumu öldürdü. Bu çocukları evlat edineceğim.

- Onları emzirmek, sütünle beslemek mi istiyorsun?

- Evet, ulu bilge yaratık.

Çopur Topal Nine katıla katıla gülerek yine sordu:

- İyice düşündün mü Maral Ana? İnsan yavruları bunlar, insan! Büyüdükleri zaman senin yavrularını öldürürler!

- Hayır, büyüyünce benim maral yavrularımı öldürmezler. Ben onların anaları olacağım, onlar da benim çocuklarım. İnsan öz kardeşlerini öldürür mü?

Çopur Topal Nine acı acı başını salladı:

- Öyle deme Maral Ana, insanları tanımazsın, orman hayvanları şöyle dursun, birbirlerini öldürmekten bile çekinmez onlar. Sözlerimin doğruluğunu anlayasın diye bu çocukları sana verirdim, verirdim ama insanlar bu çocukları da öldürürler. Ne diye çekeceksin böyle büyük bir acıyı?

- Onları hiç kimsenin bulamayacağı uzak bir ülkeye götüreceğim. Acı bu yavrulara ulu bilge kadın. Serbest bırak onları. Memelerim dopdolu. Sütüm, yitik yavrularım için ağlıyor! Sütüm, yavru! yavruu! diye hasretle gözyaşı döküyor!

Topal Çopur Nine biraz düşündü ve:

- Pekâlâ, dedi, senin dediğin olsun. Al ve hemen götür bu yetimleri, bir an önce senin o uzak ülkene ulaştır. Ama, bu uzun yolculuğa dayanamaz, ölürlerse, ya da karşılaşacağınız haydutlar onları öldürürse, evlad edindiğin bu insancıklar sana nankörlük ederlerse, suç senindir, bilesin!

Maral Ana, Topal Çopur Nine'ye teşekkür etti ve çocuklara şöyle dedi:

- Bundan böyle ben sizin ananızım, siz de benim çocuklarımsınız. Sizi uzak bir ülkeye götüreceğim. Orada, ormanla örtülü karlı dağların koynunda, ılık, ıssı bir deniz var: Isık-Göl denilen bir deniz.

Çocuklar çok sevindiler ve Boynuzlu Maral Ana'nın yanına koştular, güle oynaya onun peşine düştüler. Ama çok geçmeden yoruldular, adım atacak halleri kalmadı. Oysa yol daha çok uzundu, dünyanın bir ucundan öbür ucuna kadar...

Boynuzlu Maral Ana onları sütü ile beslemeseydi, geceleri vücudu ile ısıtmasaydı, o kadar uzun bir yolculuğa dayanamazlardı. Gittiler, gittiler ve gittikçe eski vatan Enesay'dan uzaklaştılar. Ama yeni vatan olacak Isık-Göl'e de daha çok yol vardı. Az gittiler, uz gittiler, bir yaz, kış, bahar ve sonbahar, yine bir yaz, kış, bahar ve sonbahar, sonra yine bir kış, yaz, bahar ve sonbahar.. insan ayağı değmemiş ormanlardan, kızgın çöllerden, ayak batan kumlardan, yüksek dağlardan, çağıl çağıl ırmaklardan geçtiler. Kurt sürüleri peşlerine düştü. Ama, Boynuzlu Maral Ana, çocukları sırtına

bindirip yel gibi koştu ve onları kurtardı. Avcılar da peşlerine düşmüş ve “Bakın, bakın! Bir geyik çocukları kaçırıyor! Yakalayın! Vurun!” diye bağırıyor ve ok yağdırıyorlardı. Ama, Maral Ana evlatlarını, o davetsiz kurtarıcılardan da kurtardı. O, atılan oklardan da hızlı koşuyor ve alçak sesle onlara: “Sıkı durun, iyi tutunun yavrularım, bizi kovalıyorlar!” diyordu.

Sonunda bir gün Boynuzlu Maral Ana çocukları Isık-Göl’e ulaştırdı. Bir tepenin üzerine çıkıp hayran hayran baktılar: Her taraf karlı sıradağlarla, yeşil ormanlarla kaplıydı. Yeşil ormanla kaplı dağların arasından gözalabildiğine bir deniz uzanıyordu. Bu denizin koyu mavi yüzeyinde beyaz dalgalar koşuşuyordu. Rüzgâr bu dalgaları çok uzaklardan getiriyor, çok uzaklara götürüyordu. Isık-Göl’dü bu. Nereden başlıyordu? Nerede bitiyordu? Kimse bilemez. Bir ucunda güneş doğarken öbür ucu hâlâ karanlıktı. Kaç tane dağ vardı bu gölün çevresinde? Sayısız. Bu dağların ardında karlı dorukları göklere çıkan daha kaç tane dağ vardı? O da sayısız, hesapsız.

- İşte yeni yurdunuz burasıdır, dedi Boynuzlu Maral Ana. Artık burada yaşayacak, ekin ekecek, balık avlayacak, hayvan yetiştireceksiniz. Orada, barış ve huzur içinde, binlerce yıl yaşayın. Soyunuz, nesliniz çoğalsın, her tarafa yayılsın. Sizden gelenler sizin dilinizi hiç unutmasınlar. Analarının, babalarının diliyle konuşmaktan, şarkı söylemekten zevk alsınlar. İnsan gibi yaşayın. Ben her zaman sizinle, sizin çocuklarınızla, sizin torunlarınızla beraber olacağım. Gelecek zamanlarda hep sizinle olacağım.

İşte böylece, bir kız ve bir erkek çocuktan ibaret olan son Kırgızlar, ebedî ve kutsal Isık-Göl’ün kıyısında kendilerine

yeni bir vatan buldular.

Zaman çok çabuk geçti. Erkek çocuk güçlü bir delikanlı oldu, kız çocuk ise ergin bir kadın. O zaman evlenip karı-koca oldular. Boynuzlu Maral Ana da Isık-Göl' den ayrılmadı, hep Isık-Göl'ün ormanlarında yaşadı.

Bir gün, tan ağarırken, Isık-Göl iyice kabardı, dalgalar uğul uğul coştu. Genç kadının da doğum sancıları tuttu ve acılarla kıvranmaya başladı. Genç adam ise korkuya kapıldı. Koşup yüksek bir kayalığın tepesine çıkarak olanca gücüyle bağırmaya başladı:

- Maral Anaa! Maral Anaaa! Nerdesin? Isık-Göl'ün coştuğunu, taştığını duymuyor musun? Kızın doğuruyor, kızın! Çabuk gel, bize yardım et!...

İşte o zaman uzaklardan, kervan çıngıraklarını hatırlatan şıngır şıngır bir ses duyuldu. Bu ses yaklaştı, yaklaştı ve birden Boynuzlu Maral Ana göründü. Koşa koşa geliyordu. Boynuzuna bir beşik takmıştı. Ak kayından yapılmış bir bebek beşiğiydi bu. Beşiğin kemerine asılmış gümüş bir çıngırak şıngırdıyordu. Bugün de, Isık-Göl beşiklerinde aynı çıngıraklar vardır. Anneler beşiği sallayınca, Maral Ana'yı, akkayından yapılmış çıngıraklı beşiği görür gibi olurlar.

Boynuzlu Maral Ana, şıngır şıngır çıngırak sesiyle gelir gelmez genç kadın çocuğunu doğurdu.

- Bu beşik ilk çocuğunuz için, dedi Maral Ana. Çok çocuğunuz olacak: Yedi kız, yedi erkek.

Anne ve baba çok sevindiler. Boynuzlu Buğu (Maral) Ana'nın şerefine ilk doğan çocuklarına Buğubay adını verdiler. Buğubay büyüdü. Kıpçak kabilesinden güzel bir kızla evlendi. Buğu soyu, Boynuzlu Maral Ana soyu, türeyip

çoğalmaya başladı. Buğular Isık-Göl çevresinde büyük ve güçlü bir toplum oldular ve Boynuzlu Maral Ana'yı kutsal bir varlık saydılar. Hangi soydan, hangi boydan oldukları anlaşılsın diye, çadırlarının girişine maral boynuzu işareti koyuyorlardı. Düşman baskınlarını püskürttükleri zaman ve at yarışlarında "Buğu! Buğu!" diye bağırıyor ve her defasında onlar kazanıyordu. O zamanlar Isık-Göl ormanları ak marallarla doluydu. Gökteki yıldızlar bile kıskanırdı onların güzelliğini. Bunların hepsi Boynuzlu Maral Ana'nın çocuklarıydı. Onlara kimse dokunmaz, kimsenin onları rahatsız etmesine izin verilmezdi. Buğular bir maralla karşılaşacak olsalar, hemen atlarından iner, ona yol verirlerdi. Delikanlı erkekler sevdiklerinin güzelliğini ak maralın güzelliğine benzetirlerdi.

Çok zengin, anlı-şanlı bir Buğu'nun ölümüne kadar bu böylece sürüp gitti. Ölen Buğu'nun bin kere bin koyunu, bin kere bin atı vardı. Çevredeki bütün insanlar ona çobanlık ederdi. Bu adamın çocukları büyük bir yas töreni, büyük bir yas şöleni düzenlediler. Dünyanın dört bucağından anlı-şanlı insanları törene davet ettiler. Davetliler için Isık-Göl'ün kıyısına bin yüz çadır kurdular. Kesilen koyunların, içilen kımızların, yenilen nefis Kaşgar yemeklerinin haddi hesabı yoktu. Ölen zenginin çocukları kendi aralarında şöyle konuşuyorlardı: Ölen babamızın ne kadar zenginlik ve cömert evlatlar bıraktığını herkes görüp anlasın, babalarının hatırasına nasıl saygılı davranıyorlar, desin. (Ee oğlum, insanlar akılları ile değil de zenginlikleriyle tanınmaya, büyüklenmeye kalkışırsa, bunun sonu kötü olur.)

Şarkıcılar, altlarında ölenin çocukları tarafından armağan edilen safkan atlar, başlarında samur papak, sırtlarında ipek

kaftan, kapı kapı dolaşarak ve birbirleriyle yarışırcasına, ölene ve onun çocuklarına övgü şarkıları okuyorlardı:

- Güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar nerede böyle mutlu bir hayat, böyle görkemli bir tören görülmüştür? diyordu biri.

- Dünya dünya olalı böyle bir tören görülmüş müdür? diyordu ikincisi.

- Bizden başka hiçbir yerde ölen büyüklere böyle görkemli bir tören yapılmaz, onun şanı şerefi böyle yüceltilmez, kutsal anısı böyle saygıyla anılmaz! diyordu üçüncüsü.

- Hey geveze ozanlar, neler saçmalıyorsunuz? Yeryüzünde rahmetlinin cömertliğini, şanını-şöhretini anlatabilecek lâf bulunabilir mi hiç? diyordu dördüncüsü.

İşte böyle, ozanların övgü yarışı gece gündüz devam ediyordu. (Ee, oğlum, ozanlar böyle övgü, böyle dalkavukluk yarışında bulunurlarsa, ozan, ozan olmaktan çıkar, şarkının, şiirin düşmanı hâline gelir.)

Rahmetlinin yas töreni, günler boyu, geceler boyu, bir bayram havası içinde sürüp gitti. Ölen zenginin övüngeç çocukları, bu gösterişte herkesi geçmek, başkalarını gölgede bırakmak, kendi ünlerini bütün dünyaya yaymak istiyorlardı. Sonunda, babalarının mezarına bir maral boynuzu dikmek istediler. Ta ki bütün dünya bunu görüp, ölenin kutsal Boynuzlu Maral Ana soyundan olduğunu anlasın. (Ee, oğlum, eski zamanda atalarımız, zenginlik gururlanmayı, böbürlenmeyi, gururlanma-böbürlenme ise baştan çıkmayı, çılgınlığı getirir, derlermiş.)

Zenginin çocukları babalarının anısına görülmemiş, duyulmamış şeyler yapmaya karar vermişlerdi bir kere. Onlara kimse engel olamazdı. Ne derlerse olurdu. Avcıları ormana saldılar. Avcılar da büyük bir maralı öldürdüler ve

boynuzunu alıp getirdiler. Ama ne boynuz! Gerilmiş kartal kanadı kadar geniş. Çocuklar onu çok beğendiler: Boynuzun tam onsekiz çatalı vardı. Demek ki o maral onsekiz yaşındaydı. Şaşılacak kadar büyük.

Ustalara emir verip bu boynuzu babalarının mezarına dikmelerini istediler.

Buğuların yaşlıları homurdanmaya başladı:

- Bu maralı ne hakla öldürürsünüz? Boynuzlu Maral Ana'nın soyuna el kaldırmaya kim cüret etti?

Ölen zenginin çocukları da şu cevabı verdi:

- Bu maral bizim topraklarımızda vuruldu. Topraklarımızda yürüyen, sürünen, uçan, kaçan ne varsa, uçan sinekten koşan deveye kadar hepsi bizimdir. Bize ait bir marala ne yapacağımızı ancak biz biliriz. Haydi defolun!

Uşaklar, yaşlı adamları itip kakarak, kırbaçlayarak ve atlarına ters bindirerek, onları büyük bir utanç içinde bırakarak, sürüp kovdular.

İşte her şey asıl bundan sonra başladı... Boynuzlu Maral Ana'nın soyuna büyük felâket bundan sonra geldi. Hemen hemen herkes ormanda ak maral avına koştu. Her Buğulu, atasının mezarına bir ak maral boynuzu dikmeyi kendine borç bildi. Artık bu işi atalarına bir saygı olarak görmeye başladılar. Maral boynuzu bulamayanlara önemsiz, beceriksiz kişiler olarak bakıyorlardı. Artık Buğu soyundan, yani Boynuzlu Maral Ana soyundan olanlar bile, bu işin ticaretini yapmaya, maral boynuzu alıp satmaya, boynuz biriktirmeye başladılar. Bunu bir meslek hâline getirdiler. (Ee, oğlum, paranın hüküm sürdüğü yerde, güzel söze ve güzelliğe yer kalmaz.)

Isık-Göl ormanlarında maral kırımı başladı. Hiç acımadan öldürüyorlardı onları. Ulaşılması zor kayalıklara kaçıyorlardı ama insanlar orada da avlıyorlardı onları. Üzerlerine köpek sürülerini salıyorlardı. Köpekler onları insanların pusu kurduğu yere doğru sürüyor ve orada avcıların oklarına hedef oluyorlardı. Sürü sürü öldürüldüler. Avcılar, boynuzunda en çok çatalı bulunan maralı vurmak için birbirleriyle yarışıyorlardı.

Ve böylece marallar tükendi. Dağlar maralsız kaldı. Artık gece yarılarında da, sabahın erken saatlerinde de maralların bağrışmaları duyulmaz olmuştu. Ne düzlükte otlayan marallar, ne boynuzlarını arkaya yatırarak hendeklerden atlayan ve kuş gibi uçan marallar göze çarpıyordu. Öyle zamanlar geldi ki insanlar doğdukları günden öldükleri güne kadar bir tek maral göremez oldular. Artık maral adını yalnız masallarda dinliyor, boynuzlarını da yalnız mezarlarda görüyorlardı.

Peki, Boynuzlu Maral Ana'ya ne olmuştu?

O, insanlara küsmüştü. Çok gücenmişti onlara. Anlatılanlara göre, marallar köpeklerden ve avcılardan kurtulamadıkları için sayıları parmakla sayılacak kadar azalınca, Boynuzlu Maral Ana, en ulu dağın doruğuna çıkarak Isık-Göl'e veda etmiş, son kalan yavrularını toplayıp, büyük geçidi aşarak başka bir ülkeye, başka dağlara gitmiş...

Yaa, bak neler oluyor şu dünyada. Benim masalım da burda bitiyor, ister inan, ister inanma.

Boynuzlu Maral Ana giderken, bir daha bu yerlere asla dönmeyeceğini söylemiş...

-V-

DAĞLARA yine sonbahar geldi. Gürültülü yazdan sonra her taraf yine sonbahar sessizliğine daldı. Yaylaya çıkanların kaldırdığı toz duman çöktü, yaktıkları ateşler söndü. Hayvanlar kışlaklarına çekildiler. Onlarla beraber insanlar da gitti. Dağlar bomboş kaldı.

Artık kartallar tek tek uçuyor, çok seyrek bağırıyorlardı. Çayın uğultusu da dinmişti. Yaz boyunca alıştığı geniş yatağında büzülmüş, iyice incelmişti. Otlar artık büyümüyordu, kurumaya başlamışlardı. Dallarda asılı durmaktan yorulan yapraklar da düşüyordu yerlere.

Kararan yüce dağ başlarını, yeni kar, gümüş yansılarıyla kaplamaya başlamıştı. Sabahları, karanlık sırtlar, tilkilerin boyunları gibi boz bir renge bürünmüş görünüyordu.

Vadilerde serin, soğuk rüzgârlar esmeye başlamıştı. Ama şimdilik gündüzleri gökyüzü hâlâ açık ve kuru geçiyordu.

Evlerin önünden akan çayın karşı yakasındaki ormanlar daha çabuk giymişlerdi sonbahar giyimlerini. Çaydan yukarıya doğru karaçam ormanına kadar uzanan bodur ağaçlar, dumansız bir yangın görünümünde idiler: Kızarmışlardı. Dağ yamacındaki akçakavak ve kayın ağaçları daha parlak bir renge, al ve erguvan rengine bürünmüşlerdi. Bunlar, çam ve köknardan oluşan sık ormanın, ebedî karlarla örtülü tepelerin sınırına kadar uzanıyorlardı.

Çam ormanı her zamanki gibi, bir mâbed kadar sâde ve temizdi. Orada yalnız kabuklu iri gövdeler, yalnız kuru reçine kokusu, ağaçların dibini halı gibi kaplamış iğne yapraklar göze çarpıyordu.

Ama bugün orada sabahtan beri alakargalar bağrışıyordu. Büyük bir alakarga sürüsü ormanın üzerinde çığlıklar ata ata daireler çiziyordu. Balta sesini duyar duymaz başlamışlardı acı acı gaglamaya. Şimdi onlar, koca bir çam tomruğunu yamaçtan aşağı sürükleyen iki kişinin ardından uçuşarak çığlık atıyor, durup dururken rahatsız edildikleri, ürkütüldükleri için hiç susmadan bağırıyorlardı.

Koca ağaca bir at koşulmuştu. Atın yularını tutan Orozkul önden gidiyor, pulluk çeken bir öküz gibi derin derin soluyor, üzerindeki kolsuz paltosu ikide bir çalılara takılıyordu. Mümin dede ise geriden, ağaç gövdesinin ardından güçlükle ilerliyordu. Bu yaşta bir adamın bu kadar yüksek bir yerde yürümesi hiç de kolay değildi. Nefesi kesiliyordu ihtiyarın. Elinde kayın ağacından bir sırık vardı. Bununla tomruğun düz gitmesini sağlamaya çalışıyordu. Çünkü tomruk sık sık başka ağaçlara ve taşlara çarpıyordu. O zaman Mümin elindeki sırığı kullanarak kurtarıyordu onu. Ama bu defa da tomruk enlemesine düşüyor ve bayır aşağı yuvarlanmaya başlıyordu. Böyle durumlarda önündeki adamı ezip öldürebilirdi.

Sırıkla tomruğu itip yönlendiren için durum daha da tehlikeliydi. Orozkul birkaç defa atın yularını bırakıp yana çekilmek zorunda kaldı ve her defasında kaynatasının canını dişine takarak hayatı pahasına, koca gövdeyi dimdik yamaçta durdurup, onu atın yularını çeksin diye bekler görünce büyük bir utanç duymuştu. Ama boş yere dememişler: “Kendi ayıbını örtmek isteyen başkalarının yüzüne kara çalar” diye. Orozkul da öyle davranarak kaynatasına çıkışıyordu:

- Hey, ne oluyor sana, beni öbür dünyaya yollamak mı istiyorsun yoksa!

Orozkul'un bu davranışını görüp söylediklerini duyacak, bir ihtiyara böyle davrandığı için onu kınayacak kimse yoktu orada. Mümin dede alttan alarak, böyle bağırmamasını, kasten yapmadığını, kendisinin de o koca tomruğun altında kalma tehlikesi geçirdiğini söyleyince, Orozkul daha da hiddetlendi:

- Şunun dediğine bak hele! Seni ezerse n'olacak değil mi? Yaşayacağın kadar yaşamışsın nasıl olsa. Peki, ben ölürsem senin kızına kim bakacak? Şeytan kamçısı gibi kısır bir kadını kim alır?

- Zor adamsın be oğlum, dedi Mümin, sende insanlara karşı hiç saygı yok!

Orozkul olduğu yerde durarak ihtiyarı biraz süzdü ve sonra çıkıştı:

- Senin gibi kocamışlar çoktan ocak başına çökmüş, kıçlarını ısıtmaya çalışıyorlar. Ama sen hâlâ maaş alıyorsun. Kim veriyor bu maaşı? Ben veriyorum, ben! Daha ne saygısı istiyorsun benden?

Mümin onu sakinleştirmek gereğini duydu:

- Pekâlâ, yetişir artık, sözgelişi söyledim işte.

Yine yollarına devam ettiler. Bir yokuşu aştıktan sonra biraz dinlenmek için durdular. At ter ve köpük içinde kalmıştı.

Alakargalar susmak bilmiyor, hâlâ cıyaklıyorlardı tepelerinde. Sanki işleri güçleri gün boyu çığlık çığlık bağırmaktı.

Mümin, konuyu değiştirmek ve Orozkul'u sakinleştirmek için:

- Kışın geldiğini anladılar da, dedi, gitmeye hazırlanıyorlar...

Sonra onlara da hak verir gibi ilâve etti:

- Rahatsız edilmekten pek hoşlanmazlar.

Orozkul hızla dönüp ona baktı. Yüzü kıpkırmızı olmuştu hırsından:

- Kim engel oluyor gitmelerine? Sen de iyice bunadın ihtiyar!

Sözün sonunu söylerken sesini alçaltmıştı, ama öfkeliydi. Susup aklından şunları geçirdi: “Dediğine bak hele! Ne demek istiyor yani? Onun alakargaları rahatsız olmasın diye bir çam kesemeyeceğiz, dalına bile dokunamayacağız! Onların sahibi benim, buraların efendisi benim! Ona ne oluyor!”

Kuşlara hınç dolu gözlerle bakarak söylendi:

- Ah elimde bir makineli tüfek olsaydı, gösterirdim onlara ben!

Sonra başını öbür tarafa çevirip sunturlu bir küfür savurdu.

Mümin sesini çıkarmadı. Damadının küfürlerine bir türlü alışamamıştı: “Yine başladı” diye geçirdi aklından. “İçince vahşileşiyor. Çakırkeyif olunca da bir çift lâf edemezsin. Neden böyle olur bu insanlar?” Kendi kendine kızıyordu: “Sen ona iyilik edersin, o sana kötülük. Utanmak, arlanmak da bilmiyorlar. Sanki kural bu imiş. Hep kendilerini haklı görürler. Herkes onlara kul-köle olsun. Kul-köle olmazsan zorla yaptırırlar bunu. İyi ki böyle bir adam ormanda yaşıyor. Elinin altında her işini gören bir-iki kişi var. Biraz daha büyük bir görevi olsa, kimbilir neler yapardı? Allah göstermesin... Böyleleri de hiç tükenmiyor. Her zaman istediklerini elde ederler. Kurtulmak mümkün değil onlardan. Her yerde izini bulur, her yerde karşına çıkarlar. Keyifleri için başkasının canını çıkarırlar da sonra yine onlar haklı olurlar.. Ah, hiç tükenmiyor böyleleri, hiç...”

Orozkul ihtiyarı daldığı düşünceden ayıran emri verdi:

- Haydi, uyuşup kalmayalım burada, gidelim!

Ve yollarına devam ettiler.

O gün sabahtan beri Orozkul'un huysuzluğu üzerinde idi. Önce, bütün âletleri alıp tam çayın öbür yakasına geçecekleri zaman, Mümin torununu alıp okula götürmüştü. İyice delirmişti bu ihtiyar! Her sabah erkenden atını eyerler, çocuğu okula götürür, sonra yine koşturup onu almaya giderdi. İşi-gücü bu bacaksıza bakmak, onunla uğraşmaktı. Onun okula geç kalmasını hiç istemiyordu. Amma da iş ha! Sonu ne olacaktı bunun? Demek bacaksız okula geç kalamaz, ama onun işi bekleyebilirdi? Ne imiş? "Ben çabucak gider gelirim, çocuk okula geç giderse öğretmene karşı ayıp olur" diyor. Amma da utanılacak insanı bulmuş ha! Koca budala! Bu bayan öğretmen de kim oluyor? Tam beş yıldan beri hep aynı mantoyu giyiyor. Koltuğunun altında her zaman bazı defterler ve bir çanta bulunur. Yine her zaman yol kenarında durup geçen arabalara el kaldırır. Sık sık kasabaya gider. Her zaman bir eksiği vardır okulun. Ya kömürü kalmamıştır, ya camı kırılmıştır, tebeşiri hatta silgisi bile yoktur... İyi bir öğretmen olsaydı böyle bir okulda görev kabul eder miydi? Düşünmüş taşınmışlar da 'Cüce Okul' adını vermişler ona. Amma da isim ha! Aslında ismine lâyık bir mektep! Cüceler mektebi. Ne gereği varmış böyle bir okulun? Öğretmen dediğin şehirde olur. Şehir okulları baştan başa cam. Orda öğretmenler kıravat takarlar. Ee, tabiî, şehir orası. Sokaklarında kodaman kodaman adamlar araba sürer. Ama ne arabalar! Gelip geçerlerken durup hayran hayran seyretmek istersin, hatta saygı ile eğilmek istersin önlerinde. Siyah, pırıl pırıl, güzel mi güzel arabalar! Ama şehir adamları bunlara hiç aldırmıyorlar. Zaten durup bakmaya vakitleri de yoktur, hep acele işleri vardır onların. Hayat dediğin şehir hayatı gibi olmalı işte. Ah orada bir iş kapsa, şehire yerleşse! Orada görevi olanlara

saygıda kusur etmezler. Görevi büyük olana, gösterilen saygı da büyük olur. Mecburdurlar saygı göstermeye. Ee, medenî insanlar ne de olsa. Ve, birine konuk gittin, ufak bir bahşiş aldın diye, benden tomruk ya da başka bir şey istemeye kalkmazlar orada. Ama burda, insana elli ya da yüz ruble verirler, karşılığında odunlarını alırlar ve ne yaparlar sana? Hemen bir şikâyet mektubu yazarlar üst makamlara: “Orozkul rüşvetçinin tekidir, şöyledir, böyledir...” derler. Nankörler!

“Hımm.. ah bir yerleşseydim şehire! Cehennem olsun bu dağlar, bu ormanlar, bu tomruklar... Bin kere lânet olsun o kısır avrada, o beyinsiz moruğa, görmemiş gibi yanından ayırmadığı o bacaksıza! Yulaf yemiş tok at gibi çalımlı çalımlı dolaşırdım şehirde. Herkese saydırırdım kendimi. Beni görmek isteyenler “Sayın Orozkul Balacanoviç, makamınıza girebilir miyim?” diye izin alırlardı. Bir de şehirli avrad alırdım. Niye olmasın? Güzel bir artistle evlenirdim mesela. Elinde mikrofon, hem okuyor, hem oynuyor. Onlar için önemli olan, kocasının iyi bir işi olmasıdır. Böyle diyorlar. Boynuma kıravatımı takar, böyle bir güzelin koluna girerdim işte.. Sinemaya giderdik birlikte. Tabiî o topuklu ayakkabı giyerdi. Mis kokular sürünürdü. Yanımızdan geçenler bu kokuyu alsınlar diye derin derin nefes çekerlerdi burunlarından. Bir de bakmışsın çocuklarımız olmuş. Oğlumu bir hukukçu yapardım, kızım ise piyano çalardı. Şehir çocukları zeki olurlar. Her şeyi hemen öğrenirler. Evde yalnız Rusça konuşulurdu. Köyde konuşulan kaba kelimelerle beyinlerini doldurmak ne işe yarar? İşte böyle yetiştirirdi çocuklarını. “Papıçka, mamıçka, haçu, to, hauç eto...”* derdi çocuklar. Ne isterlerse alırdı. İnsan kendi belinden, kendi dölünden olanlardan bir şey esirger mi? Başka çocukların babalarını kıskandırırdı. Gösterirdi onlara kim

olduğunu. Başkalarından nesi eksikti? Üst makamlarda olanların ne üstünlükleri vardı ondan? Onlar da onun gibi insanlardı işte. Yalnız, şans onlara gülmüştü. Kendisi ise şanssızdı. Aslında kendinin de suçu yok değildi. Orman koruculuğu kursundan sonra şehre gidip teknik okula ya da enstitüye girmesi gerekirdi. Ama o acele etmiş, bir an önce bir iş tutmak istemişti. Küçük de olsa iş, işti. Şimdi de sürün dur bu dağlarda, eşek gibi tomruk taşı... Yetmiyormuş gibi bir de şu kargalar! Ne diye bağrışıp kafa şişirirler! Ah bir makineli tüfeği olsaydı...

* Babacığım, anneciğim, şunu istiyorum, bunu istiyorum (Rusça).(Ç.N.)

Orozkul'un öfkelenmesine sebep çoktu. Yaz gelip geçmiş, sonbahar geliyordu. Yazla birlikte ılkı ve koyun çobanları da çekip gitmişlerdi. Ne davet vardı artık ne ziyafet. Türküde söylendiği gibi idi:

Dağlar marala kaldı
Otu sarala kaldı. **

** Otu sarardı kaldı.(Ç.N.)

Sonbahar geldi, Orozkul'un vaadlerini yerine getirme zamanı da geldi. Gösterilen saygının, zengin ziyafetlerin, bol ikramın, alınan borçların karşılığını vermeliydi artık. Yüksekten atıp tutmanın, övüngeçliğin cezasını da çekecekti şimdi. Ne diyordu: "Ne istiyorsun? İki tavan kirişi mi? Çam mı olsun? Lâfını etmeye bile değmez, istediğin zaman gel, al".

Dilini tutamamış, votkasını içmiş, armağanları almıştı. Şimdi de kan-ter içinde, dünyada ne varsa hepsine kargışlar

okuyarak, koca bir tomruğu sürüklüyordu dağdan aşağıya. Kendi suçunun cezasını çekiyordu. Hayatı boyunca kendi suçunun cezasını çekmişti zaten. Birden aklına çarpıcı bir fikir geldi: “Her şeyi bırakır, başımı alıp giderim!” diye düşündü. Ama hemen anladı hiçbir yere gidemeyeceğini. Hiçbir yerde hiç kimsenin ihtiyacı yoktu ona. Hayal ettiği hayatı da hiçbir yerde bulamayacağını anlamıştı.

Hele bir buradan gitmeye, hele bir verdiği sözden dönmeye kalkışsın! En yakın dostları hemen ihanet ederdi, hemen ele verirlerdi onu. İnsanlar değersiz varlıklardı işte. İki yıl önce bir Buğuluya, kendi soyundan olan o adama, bir kuzu karşılığında bir çam tomruğu vermeyi vaadetmişti. Fakat sonbahar gelince o çamı kesmek için dağa tırmanmaya üşenmişti. Kolay iş değildi çünkü. O koca dağa tırmanacaksın, o koca çamı keseceksin, sonra da sürükleye sürükleye indireceksin! Hele ağaç çok büyükse, git de devir, git de getir bakalım! Dünyanın altınını verseler yapılacak iş değil. Üstelik tam o günlerde ihtiyar Mümin de hastalanıp yatağa düşmüştü ve o işi tek başına asla yapamazdı. O ağacı tek başına kimse dağdan indiremezdi. İş çamı kesmekten ibaret olsa, bunu yapardı. Ama onu aşağıya indirmesi... Sonradan başına gelecekleri bilse, Seydahmet’i çağırırdı yanına. Dağa tırmanmaya üşenmişti ama akrabasını da şöyle ya da böyle susturmak istemişti. Onun için yukarılara tırmanmadı. Karşısına çıkan ilk ağaca vurdu baltayı. Ne var ki akrabası bunu kabul etmedi: “Çam tomruğu verecektin, başkasını kabul etmem! Kuzuyu almayı biliyorsun ama sözünde durmasını bilmiyorsun!” demişti. Orozkul çok kızmış ve onu kovmuştu: “Verdiğim ağacı kabul etmiyorsan def ol git, canın cehenneme!” demişti. Ama öteki de bunun altında kalmak istememişti: San-Taş Orman Müdürlüğüne bir

şikâyet dilekçesi yazmış, aklına geleni söylemişti. Olan olmayan her şeyi anlatmıştı. Ona kalsa, “Sosyalist Sovyet’in ormanına zarar verdiği için” kurşuna dizilmeliydi.

Bundan sonra Orozkul, Su ve Orman İşleri Bakanlığı’nın müfettişlerine günlerce hesap verdi. Bir komisyondan öteki komisyona gitti geldi. Sonunda güçlükle yakasını kurtarabildi. Yaa, bu da akrabasıydı işte. Bir de ne diyorlar: “Hepimiz Boynuzlu Maral Ana’nın soyundanız, birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için!” Saçmalık bu! İnsanlar üç kuruş için birbirini boğazlar ya da seni hapse tıkmaya çalışırken, bir dişi geyiğin lâfı mı olur! Eskiden inanırlarmış Maral Ana’ya. O zamanın insanları ne kadar da aptalmış, ne kadar da cahilmiş! Gülünç bir şey marala inanmak. Şimdi herkes bilgiliydi, okur-yazardı. Bu çocuk masalına kim inanır?

O olaydan sonra Orozkul, eşe dosta, akrabaya bir dal bile vermemeye yemin etmişti. İsterse o akraba Maral Ana’nın öz çocuğu olsundu.

Ama yaz yine geldi. Yeşil yaylalarda ak çadırlar yine kuruldu. Sürüler melemeye, çay boyunda dumanlar tütmeye başladı. Güneş parlıyor, mestedici kımız kokusu ve çiçek kokuları etrafa yayılıyordu. Bir çadırın gölgesinde, yeşil otlar üzerinde dost-tanışlarla oturup temiz hava almak, kımız içmek, kızartılmış kuzu eti yemek, vazgeçilmez ve dayanılmaz bir zevkti. Sonra, bir kadeh votka içersin, başın dumanlanır. Bir ağacı kökünden söküp çıkaracak, ya da karşı dağların doruklarına baş eğdirecek kadar güçlü hissedersin kendini... İşte böyle günlerde Orozkul yeminini unuturdu. Ona “Büyük Omanın Büyük Efendisi” dedikleri zaman koltukları kabarır, yine herkese söz vermeye, herkesten armağanlar almaya başlardı... Böyle günlerde, o ulu

çamlardan hiçbirinin aklına, artık günlerinin sayılı olduğu, ancak sonbahara kadar ömürleri kaldığı gelmiyordu.

Ve bir gün, sonbahar, biçilmiş ekinlerden yavaş yavaş dağlara tırmanmaya, etrafını dolanmaya başlardı. Geçtiği her yerde otlar sararıp solar, yapraklar kızarırdı.

Meyveler iyice olgunlaşır, kuzular büyürdü. Kuzuların dişilerini bir yana, erkeklerini bir yana ayırırlardı. Kadınlar ise kurutulmuş peynirleri tulumlara doldurmaya başlarlardı. Erkekler arasından, yayla dönüşünde başı çekecek ve yolu açacak biri aranır ve bulunurdu. Dönüşten önce Orozkul'la sözleşenler onu bulur, vaadettiği çamları almak için, kamyonla hangi gün hangi saatte geleceklerini kararlaştırırlardı.

İşte o gün akşam da, bir kamyon ve bir römork gelecek, iki çam tomruğunu alıp götürecekti. Çamlardan biri indirilmiş, çayın öbür tarafına geçirilmiş, kararlaştırılan yerde bekliyordu. İkincisini de şimdi sürükleyeceklerdi aşağıya. Eğer Orozkul bu çam karşılığında yediğini, içtiğini ve aldığı armağanları geri verebilecek durumda olsaydı, bunu hemen orada yapar ve kendisini bu zorlu işten, bu işkenceden kurtarırdı.

Ne yazık ki, bu dağlarda kara talihini ters çevirmesine imkân yoktu. Kamyon ve römork bu akşam gelecek, geceleyin bu tomrukları götüreceklerdi. Bu kesindi.

Tomruğu kazasız belasız aşağıya indirse bile, iş bitmiş sayılmazdı. Derdin ancak yarısından kurtulmuş olurdu. Çünkü yol sovhozdan, tam orman idaresinin önünden geçiyordu ve başka yol yoktu. Sovhozda bir milis, bir müfettiş bulunabilirdi. Kasabadan az mı memur gelirdi buraya? Ya bunlar tomrukları görürse, "Bu ağaçları nereden aldınız, nereye götürüyorsunuz?" derlerse!

Bunu düşününce Orozkul'un sırtından soğuk sular aktı. Hiddetinden herkese, her şeye lânet okumaya başladı: Tepesinde çığlık atan kargalara da, zavallı ihtiyar Mümin'e de, üç gün önce patates satmak için şehre gitmiş olan tembel Seydahmet'e de. Oysa Seydahmet dağdan tomruk indireceklerini biliyordu. Bunun için kaçmış olmalıydı ve ancak tomruklar indirildikten sonra gelecekti! Eğer burda olsaydı, ağacı indirmek için onunla Mümin'i gönderir, kendisi bu sıkıntılara girmezdi.

Ama Seydahmet uzaklarda idi, kargaları vuracak, kaçıracak tüfeği de yoktu. Hıncını hiç olmazsa karısını döverek çıkarırdı ama, ev yolu da uzaktı ve dönmesine epey zaman vardı daha. Kala kala bir ihtiyar Mümin kalıyordu. Sık sık soluyarak, o yükseklikte nefesi kesilerek geliyordu Orozkul'un arkasından. Orozkul ise her adımda homurdanıp küfürler savuruyor, ne ata, ne de ardınca gelen zavallı ihtiyara acıyordu. Ko gebersindi at! Ko gebersindi ihtiyar! Ko gebersindi kendisi de yüreği çatlayarak. Her şeyin ters gittiği, her şeyin kötü olduğu bu dünya batsındı. Gönlüne göre, yaptığı işe göre, lâyık olduğu hayata göre değildi bu dünya. Yok olsundu öyleyse!

Kendini tutamayan, öfkesini yenemeyen Orozkul, atı dik bir inişe, fundaların arasına sürüverdi. Kıvrak Mümin de tomrukla birlikte yuvarlansındı. Biraz tomruğun çevresinde dansetsindi. Hele bir vaktinde davranıp tomruğu frenlemesin, hele bir kaçırsındı da görsündü! "Gebertirim dayaktan bu koca budalayı!" diye geçirdi aklından. Başka zaman olsa, böyle dik bir yokuştan böyle büyük bir ağacı sürükleyerek indirmeye cesaret edemezdi. Ama bir kere şeytana uymuştu işte.

Mümin tomruğu durduramadı, yalnız korkuyla bağırdı: “Hey, nereye gidiyorsun? Dur!” Tomruk birden dönmüş, yolundaki çalıları eze eze yuvarlanmaya başlamıştı bile. Tomruk yaştı, ağırdı. Mümin elindeki sırığı tomruğun önüne koyarak frenlemek istedi ama, şiddetli darbe sırığı fırlatıp attı.

Her şey göz açıp kapayıncaya kadar kısa bir zamanda oldu. At da düşmüş ve tomruk onu da yüzükoyun sürüklemeye başlamıştı. At yıkılırken Orozkul da düşmüştü. Korku ile çalılara, dallara tutunmaya çalışıyor, kendini frenliyordu. İşte tam bu sırada, birtakım boynuzlu hayvanlar ürkmüş, oldukları yerden fırlamış, birkaç sıçrayışta kayın ağaçlarının arasına girip kaybolmuşlardı.

- Marallar! Marallar! diye bağırdı Mümin.

Gözlerine inanamıyordu. Hem telaştan, hem sevinçten büyülenmiş, bir an donakalmıştı.

Birden dağda büyük bir sessizlik oldu. Kargalar kaçıp gitmişlerdi. Tomruk, bir hayli körpe kayını ezdikten sonra yamaçta bir yere takılıp kalmıştı. At, düşerken koşumları ayağına dolanmış olmasına rağmen kendiliğinden doğrulup kalkmıştı.

Orozkul’un üstü başı parçalanmış, sürüne sürüne kenara çekiliyordu. Damadını o durumda gören Mümin, yardım etmek için ileri atılırken bağırdı:

- Hey Kutsal Ana! Boynuzlu Maral! O kurtardı bizi, o kurtardı! Gördün mü? Boynuzlu Maral Ana’nın çocukları bunlar! Anamız döndü.. gördün mü? Geri döndü!...

Orozkul ise tehlikeyi bu kadar ucuz atlattığına inanamıyordu. Ayağa kalktı. Suratı asıktı. İçinden utanç da duyuyordu. Üstünü başını silkti. Sonra ihtiyara:

- Yeter! Bırak saçmalamayı da atın kayışlarını çöz!

Mümin atın kayışlarını çözmek için koştu. Bir yandan da sevinç ve heyecan içinde söyleniyordu:

- Hey kutsal ana, Boynuzlu Güzel Maral.. Marallar yine geldi ormana. Boynuzlu Ana bizi unutmamış! Günahımızı bağışlamış.. ah Maral Ana! Maral Ana!

Orozkul'un korkusu geçmiş, öfkesi ise geri gelerek yüreğini kemirmeye başlamıştı. Bağırdı:

- Hâlâ zırvalıyor musun sen? Yine masal mı anlatıyorsun? Aklını yitirmişsin sen. Bu saçmalıklara, bu zırvalara başkalarını da inandıracağını mı sanıyorsun?

Mümin dede ısrar ediyordu:

- Kendi gözlerimle gördüm. Marallardı bunlar. Sen görmedin mi oğlum? Sen de gözlerinle gördün işte!

- Gördüm, ne olacak? Üç karaltı geldi geçti...

- Tamam, üç taneydiler. Ben de öyle gördüm...

- Peki ne olmuş? Diyelim ki gördüklerimiz maraldı. Az daha boynum kırılacaktı benim. Buna sevinmenin âlemi ne? Eğer maral iseler geçidin öbür yanından gelmişlerdir. O yakada, Kazakistan ormanlarında maralların hâlâ yaşadığını söylüyorlar. Orada da kesimi yasaklanmış bir orman var. Oradan gelmişlerdir. Bunda şaşılacak ne var? Bize ne bundan? Kazakistan bizi ilgilendirmez!

Mümin dede arzusunu bildirmekten geri kalmadı:

- Belki buraya da alışırlar. Keşki kalsalar da...

Orozkul onun sözünü kesti:

- Ee, kes artık! Gidelim!

Tomruğu aşağıya indirmek için daha epey yol gitmeliydiler. Bundan sonra o koca ağacı çayın öbür yakasına, yine böyle çeke çeke geçirmeleri gerekecekti ve bu hiç de kolay bir iş değildi. Kazasız belasız çayı geçerlerse, bu defa da bir tepeye tırmanacaklardı. Kamyona oradan yüklenecekti.

Çok zahmetli bir işti doğrusu.

Orozkul kendini pek mutsuz hissediyordu. Her şey haksızlık, adaletsizlik üzerine kurulmuş görünüyordu ona. Dağlar bunu nereden bileceklerdi? Onlar bir şey hissetmez, bir şeyden şikâyet etmez, öylece dururlardı yalnız. Sonbahar gelmiş, kış gelmiş umurlarında mı! Ne sıcağı duyarlar, ne soğuğu. Kargalar ise canlarının istediği yana uçup giderler, canlarının istediği kadar bağrışırlar. Marallar ise -eğer gerçekten maral iseler- geçidin öbür tarafından gelmişlerdi ve ormanda istedikleri yerde zıplar, gezer, oynarlardı. Şehirlerde yaşayanlar asfalt yollarda gamsız-kedersiz dolaşıyor, taksilere biniyor, lokantalara giriyor, keyif sürüyorlardı. Oysa kendisi çok mutsuzdu. Kader onu bu dağlara atıp bırakmıştı. Hatta Kıvrak Mümin, şu onun beş para etmez kaynatası bile kendisinden daha mutluydu. Çünkü marallara inanırdı o. Aptalın tekiydi. Zaten aptallar her zaman kaderlerine razı olurlardı. Ama Orozkul, kendi hayatından, kendi kaderinden nefret ediyordu. Ona göre değildi bu tür yaşamak. Ancak Kıvrak Müminler içindi böyle hayat. Ömür boyunca durup dinlenmeden çalışıyordu o. Bir gün olsun emrinde bir adam çalıştırmamış, her zaman herkesin kulu olmuş, yaşlı karısının emrinden bile çıkmamıştı. Zavallı! Bir maral onu mutlu etmeye yetiyordu. Ormanda maralları gördüğü zaman nerdeyse ağlayacaktı sevinçten. Sanki yüz yıldan beri bütün dünyayı dolaşıp aradığı kardeşlerine kavuşmuştu.

Ah, ah! Konuşmak neye yarar! Yüz fikir bir borcu ödemiyor...

Nihayet son tepeye ulaştılar. Şimdi iniş başlayacaktı ve çaya kadar uzun bir yol vardı önlerinde. Burada biraz dinlenmek için mola verdiler.

Çayın öbür yakasında, avluda, Orozkul'un evinin yanında bir duman tütüyordu. Semaverden çıkan buğuya benziyordu bu duman. Demek ki karısı onu bekliyor, çay hazırlıyordu. Ama bu Orozkul'un hiç de hoşuna gitmedi, onu biraz olsun rahatlatmadı. Adama hava yetmiyor ve ağzından solumak zorunda kalıyordu. Bir yandan göğsü de sıkışıyor yüreğinin atışları başında yankılar yaparak beyninde zonkluyordu. Alnından süzülen ter ise gözlerini yakıyordu. Oysa önlerinde dik ve uzun bir iniş vardı daha. Evde ise kısır karısı... Bakın hele, semaveri yakacak da onun gönlünü alacak! Birden, hemen eve koşup semavere bir tekme atmak geldi içinden. Cehennem olsundu bu semaver... Sonra da çullansındı karısının üzerine, ağzını burnunu dağıtıncaya, öldürünceye kadar dövsündü. Karısının çığlıklarını, kara talihine kargışlar yağdırmasını duyar gibi oldu da, "Oh olsun!" dedi içinden. "Daha bu sana az!" diye geçirdi aklından. "Ben böylesine sıkıntılar içindeyken o niye rahat etsin!"

Mümin büyük bir telaş ve pişmanlık içinde yanına gelerek Orozkul'u düşüncelerinden ayırdı:

- Oğlum, aklımdan çıkıvermiş, okula gidip çocuğu almam gerekiyor. Dersleri bitti çoktan...

Orozkul pek oralı görünmedi:

- Ee, ne olacak yani?

- Kızmana gerek yok oğlum. Bu tomruğu burada bırakalım, inelim aşağıya. Sen evde yemeğini yerken, ben de atı koşturur okula giderim. Çocuğu alır gelirim. Sonra da işe devam eder, bitiririz.

Orozkul alaylı bir sesle:

- Düşüne düşüne bunu mu buldun ihtiyar? dedi.

- Ama çocuk ağlayacak...

Orozkul ihtiyara dersini vermek için sabahtan beri aradığı fırsatı bulmuştu. Birden patladı:

- Ne yani! Ağlayacak diye işi yarıda mı bırakacağız! Sabahleyin çocuğu okula götüreceğim diye kafamı şişirdin ve götürdün. Şimdi de geri getireceğini söylüyorsun. Biz neyiz burada? Oyun mu oynuyoruz?

Mümin yalvardı:

- Yapma oğlum, yapma! Hele böyle bir günde!... Benim için değil, ama çocuk bekleyecek, ağlayacak.. üstelik böyle bir günde...

- Böyle bir gün! Böyle bir gün!... Ne özelliği, ne önemi varmış bu günün?

- Marallar döndü.. marallar.. böyle önemli bir günde...

Orozkul şaştı kaldı bu cevaba. Dili tutuldu sanki. O dikenli çalılar arasında can korkusuyla debelenirken gözünün önünden gölge gibi hızla koşup giden maralları çoktan unutmuştu. Marallar geçtiği sırada o az daha tomruğun altında kalacaktı. Ne maralları düşünecek hâli vardı ne de ihtiyarın safsatalarını. Yüzünü Mümin dedenin yüzüne iyice yaklaştırarak ve gözlerinin içine bakarak köpürdü:

- Ne sanıyorsun sen beni? Yazık ki sakalın yok, yoksa seni sakalından tutar sürüklerdim. Başkalarını aptal yerine koymanın ne demek olduğunu gösterirdim! Bana ne senin marallarından! Marallarını kendine sakla. Çayın ötesine geçmeden çeneni de açma. Bana ne okula gidenden, ağlayandan, sızlayandan! Yeter artık, yürü bakalım!

Mümin çaresizdi. Her zamanki gibi boyun eğdi. Tomruğu istenilen yere ulaştırmadan Orozkul'un elinden kurtulamayacağını çok iyi anlamıştı. Susup işe koyuldu. Yüreği paramparça olsa da ağzını açıp tek kelime söylemedi.

Biliyordu ki yetim torunu gözlerini yola dikip onu beklemektedir...

İhtiyar adam çocuğun hâlini canlandırdı gözünde: Çocuklar büyük bir gürültüyle okuldan çıkıp, bağrışa çağrışa evlerine koşuyorlardı. Acıkmış olmalıydılar. Daha dışarıdayken, kendileri için hazırlanan yemeğin kokusunu alıyor, sevinç çığlıkları, heyecanları artarak pencerelerin önünden koşup geçiyorlardı. Analarının gözleri de yoldaydı zaten. Anaların saçları başları karışık, yorgun-argın olsalar da, dudakları gülümsüyordu. Durumları ister iyi olsun ister kötü, ister mutlu olsunlar ister mutsuz, yavruları için gülümseyecek gücü her zaman bulurlardı. Çocuklarına “Aa ellerine bak, ne kadar kirli! Senin ellerini ben mi yıkayacağım her zaman?” diye bağırsalar da, gözlerinden ve dudaklarından gülümseme eksik olmazdı.

Onun torunu okula başlayalı beri elleri hep mürekkep olurdu. Kızmak şöyle dursun, dedenin hoşuna gidiyordu onun bu hâli... “Demek ki yavrucak kendini dersine veriyor...” diye düşünürdü. Ve işte şu anda, elleri mürekkepli torunu, bu yaz ona aldığı çantasını sımsıkı tutmuş, yol kenarında kendisini bekliyordu. Bekleye bekleye yorulmuş olmalıydı. Gözlerini iyice açarak, kulak kabartarak, endişe duyarak bekliyordu. Ama dedesinin tepeyi aşıp geldiğini görmüyordu. Oysa her zaman vaktinde gelirdi dedesi. Çocuk okuldan çıktığı zaman dedesi gelmiş, atından inmiş, yolun başında onu bekliyor olurdu. Öteki çocuklar evlerine gider, o ise dedesine koşardı. “Dedem gelmiş bile, koşalım!” derdi çantasına. Dedesinin yanına gelince biraz utanırdı. Orada kimsecikler yoksa hemen kucağına atılır, ona sarılır, yüzünü karnına sürer, onun eski elbisesinin, elbisesine sinmiş kuru ot kokusunu alırdı. Çünkü o günlerde dedesi, çayın o yakasından bu yakasına kuru ot

taşırdı. Kışın karlara gömüle gömüle ot taşımak zor olduğu için sonbaharda yapardı bu işi. Bu yüzden de, acımsı ot kokusu Mümin'in ellerinden, elbisesinden uzun zaman çıkmazdı.

Dede çocuğu atın sağrısına oturtur, atı bazen yorga, bazen yavaş sürerek, bazen sessiz bazen şundan bundan söz ederek, farkına bile varmadan eve gelirlerdi. Eve giden yol iki tepe arasından geçiyor, sonra San-Taş vadisine iniyordu.

Çocuğun okula düşkünlüğü nineyi çok kızdırıyordu. Çocuk sabahleyin gözünü açar açmaz çabucak giyiniyor, kitaplarını, defterlerini çantasına yerleştiriyordu. Akşam yatağa girerken de, yanına, başucuna koyuyordu çantasını. Buna da çok kızıyordu nine:

- Şu pis çantaya neden bu kadar yapışırsın bilmem ki, bari onunla evlensen de başlık parası vermekten kurtulsak! derdi.

Çocuk onun bu tür konuşmalarına aldırmazdı. Zaten ne demek istediğini de pek anlamıyordu. Onun tek endişesi, ne olursa olsun okula geç kalmamaktı. Hemen avluya fırlar, bir an önce gitmek için dedesini sıkıştırmaya başlar ve ancak okula yaklaştığı, okul göründüğü zaman sakinleşirdi.

Buna rağmen, bir keresinde okula geciktiler. Geçen hafta dedesi, gün doğarken atına binip karşı kıyıya geçmişti. Sabahın bu erken saatinde bir yük ot getirmek istemişti. Her şey yolunda gidecekti, yetişecekti ama, yolda denkler gevşedi, otlar dökülmeye, saçılmaya başladı. Bunun üzerine durup otları indirdi, tekrar bağladı ve yükledi ata. Ama bağlarken acele etmiş ve acele işe şeytan karışmıştı. Tam çayın kenarına gelince denkler yine bozuldu.

O sırada çocuk karşıda beklemekteydi. Sabırsızlıkla bir aşağı bir yukarı gidip geldikten sonra bir taşın üzerine çıkmış, çantasını kaldırıp bağırmaya, dedesini çağırmaya başlamıştı.

İhtiyar da acele ediyor, acele ettiği için de eli ayağı birbirine karışıyor, dolaşık ipler büsbütün dolaşıyordu. Durmadan bağırıyordu çocuk. İkide bir çocuğa göz atan ihtiyar onun ağladığını anlayınca, otları, ipleri olduğu gibi bırakarak atına atladı ve çocuğa doğru koşturdu. Ama çayı geçmek de epey zaman aldı. Çaydan dörtnala geçilemezdi. Sular oldukça yüksekti ve hızlı akıyordu. Yine de sonbaharda pek tehlikeli sayılmazdı. Yazın olsa akıntı atı devirir ve sonra da alıp götürürdü! Bir hayli zaman kaybettikten sonra Mümin dede, karşıya geçip çocuğun yanına geldi. İki gözü iki çeşme ağlıyordu çocuk. Dedenin yüzüne bakmıyor, durmadan “Geç kaldım, okula geç kaldım” diyordu. İhtiyar eğildi, onu kaldırıp atın terkisine oturttu ve dörtnala sürdü. Okul yakın olsaydı kendi başına giderdi çocuk. Ama değildi. Yol boyunca hep ağladı. Dedesi onu yatıştıramıyordu. Okula geldiklerinde hâlâ hüngür hüngür ağlıyordu. Ders başlamıştı. Dedesi onu sınıfa kadar götürdü.

Mümin, mahcup olmuş, öğretmenden özür dilemiş, bir daha geç kalmayacaklarına dair söz vermişti. Ama onu en çok üzen, en çok duygulandıran, okula geç kaldığı için bu kadar çok ağlamasıydı. “Allah vere de hep böyle sevse okumayı” diye geçirdi aklından. Ama yine de çocuğun bu kadar içli, bu kadar çok ağlamasının, okula geç kalmaktan başka sebepleri olabileceğini de düşünüyordu. Şüphesiz, kalbinin bir köşesinde, kendine özgü, açığa vuramadığı bir derdi vardı. Bir özlemi, onu çok duygulandıran, iç acısı veren bir şey vardı...

İşte şimdi, tomruğun bir o yanına, bir bu yanına geçerek, sağa sola koşarak, elindeki sırıkla onu yönlendiriyor, bir yere takılmasını ya da hızla aşağıya yuvarlanmasını önlemeye

çalışıyordu. Kafasında ise hep aynı soru vardı: “Yavrucak ne yapıyor? Ne halde acaba?”

Orozkul’un hiç acelesi yoktu. O, atın yularını tutmuş, önde yürüyordu. Zaten hızlı da gidilemezdi: İniş dik ve uzundu, onun için biraz yandan dolanarak gidiyorlardı. Ama ne diye kaynatasına hak vermiyordu? Ağacı orada bıraksalar, sonra gelip indirseler olmaz mıydı? Ah bir gücü yetseydi! O tomruğu kaldırıp omuzuna alır, çayı aşırır, kamyonun onu alacağı yere götürüp: “Alın”, derdi, “tomruğunuzu alın ve defolup gidin buradan!” Sonra da atı mahmuzlar, dörtnala koşturarak torununu almaya giderdi.

Yazık ki bir şey gelmiyordu elinden. Önce, geçitlerden ve kayaların arasından geçerek tomruğu çaya ulaştırmalıydılar. Sonra karşıya geçirmek için onu ata sürükleteceklerdi. At ise bitkindi. Dağda yokuş yukarı, yokuş aşağı çok yol yürümüş, canı çıkmıştı. Bundan sonra her şey uz gitse yine iyi. Ya çaydan geçerken tomruk iki taşın arasına sıkışıp kalırsa? Ya atın ayağı sürçer de düşerse?

Suyun kenarına geldikleri zaman Mümin dede içinden yalvarmaya başladı: “Ey Boynuzlu Maral Ana! Sen yardım et! Şu tomruk kayalara sıkışıp kalmasın, atın ayağı sürçüp düşmesin!” İhtiyar çizmelerini çıkarmış, birbirine bağlayarak omuzuna atmış, pantalonunun paçalarını dizlerinin yukarısına kadar sıyırmıştı. Elindeki sırığı bırakmadan, yüzen tomruğun ardından koşuyor, tomruğu düz tutmaya çalışıyordu. Su temizdi, berraktı, ama buz gibi de soğuktu. Sonbaharda böyle olurdu.

İhtiyar soğuğa aldırmıyordu: “Ayaklarım kopmaz ya”, diyordu, “hayırlısıyla şu mereti bir an önce karşıya geçirsek!” Fakat, aksilik işte, tomruk, çayın en hızlı aktığı yerde kayalara sıkışıp kaldı. Bu durumda biraz soluk alsın diye atı serbest

bırakmaları gerekirdi. Sonra yeni bir kuvvetle asılırdı hayvan. Bazen birdenbire asılınca tomruk kurtuluverirdi. Ama Orozkul atın sırtına binmiş, yorgunluktan canı çıkan hayvanı acımadan kamçılıyordu. Zavallı hayvan olanca gücüyle asılıyor, ayağı kayıp tökezliyor, arka ayakları üzerine çöküyor, ama tomruk yerinden kımıldamıyordu. İhtiyar adamın da ayakları iyice uyuşmuştu. Başı dönüyor, gözleri kararıyordu. Geçit, onun üzerindeki orman, bulutlar ve gökyüzü, her şey suya iniyor, akıntı boyunca kayıp gidiyor, sonra yine kalkıyorlardı. Mümin kendini çok kötü hissetmeye başladı. Lânet tomruk! Kuru olsaydı kolayca aşırırlardı onu. Kuru ağaç suda yüzer, onlara yalnız bir ucundan tutup yön vermek kalırdı. Ama bu meret yeni kesilmişti, yaştı. Kestikten sonra beklemeden getirmişlerdi onu çaya. Nerede görülmüştü bu aptallık? Olacağı buydu işte! Kötü işin sonu da kötü olur. Orozkul o çamı kestikten sonra, kurusun diye bekletmekten korkmuştu. O sırada bir müfettiş gelir de korunmaya alınmış büyük ve nadir ağaçlardan birinin kesildiğini görürse, vay hâline! Derhal mahkemeye verirdi onu. Bu yüzden ağaç kesilir kesilmez, onu gözden ırak yerlere ulaştırmak istiyordu...

Orozkul durmadan atı mahmuzluyor, kafasına gözüne kamçıyı indiriyor, en ağır küfürleri savuruyor ve sanki suç onunmuş gibi Mümin’e de bağırıyordu. Ama tomruk yerinden kımıldamıyor, gittikçe daha çok sıkışıyordu kayaların arasına. Sonunda ihtiyarın sabrı taştı. Hayatında ilk defa hiddetle sesini yükseltti. Cesaretle yürüdü Orozkul’un üzerine. Tutup eyerden aşağı çekti:

- İn attan! Görmüyor musun hayvanın ayakta duracak hâli kalmadı. Çabuk in!

Orozkul şaşıp kaldı onun bu çıkışına. Hiç sesini çıkarmadan söyleneni yaptı. Çizmelerini bile çıkarmadan suya atladı. Sanki o andan itibaren iyice aptallaşmış, benliğini yitirmişti.

- Haydi, yapış sırığa, beraber itelim!

Mümin'in emriyle ikisi birden tomruğun altına sokulmuş sırığı kanırmaya çalıştılar. Saplandığı yerden biraz kaldırabildiler.

Gerçekten akıllı bir hayvandır şu at. Onlar kütüğü kaldırmaya çalışırken at da ileri atıldı. Taşlara çarpmasına, kayıp tökezlemesine bakmadan asıldı, kayışlarını gerdi. Ama tomruk biraz kımıldadıktan sonra yine kaydı ve eski yerine oturdu. Son güçle bir defa daha asıldı hayvan, fakat tutunamadı. Düşüp suda çırpınmaya başladı. Koşumu dolandığı için çok güç durumdaydı.

Mümin, Orozkul'u iterek bağırdı:

- Atı! Atı kaldır!

İkisi birden atın kalkmasına yardım ettiler. Bu iş kolay olmadı ama yine de kaldırabildiler. Hayvan soğuktan titriyor, zor duruyordu ayakta.

- Çöz koşumlarını! dedi Mümin.

- Niyeymiş o?

- Çöz diyorum sana. Başka türlü koşacağız, çıkar hamutunu!

Orozkul yine sessizce söyleneni yaptı. Koşumlar çözülünce Mümin atı yularından tuttu:

- Şimdi gidiyoruz. Sonra gelir bitiririz işi. Bu atın ayakta duracak hâli yok, dinlenmesi gerek.

- Hey, dur bakalım!

Böyle derken Orozkul atın yularını çekip almıştı onun elinden. Sanki birdenbire kendine gelmiş, eski hâline dönmüştü. Devam etti:

- Aptal mı sanıyorsun beni? Hiçbir yere gidemezsin. Bu tomruğu şimdi çıkaracağız buradan. Herifler akşam onu almaya gelecek. Koş o atı ve hiç çeneni açma! Anladın mı? Hiç lâf istemiyorum!

Mümin hiçbir şey demeden sırtını ona döndü, uyuşan ayaklarını sürüye sürüye kıyıya çıktı.

- Nereye gidiyorsun? Nereye?

- Nereye? Nereye? Okula gidiyorum elbet. Torunum öğleden beri beni bekliyor.

- Dön geri! Dön diyorum sana!

İhtiyar hiç aldırmadan yürümeye devam etti. Orozkul ise atı öylece suyun ortasında bırakıp koştu peşinden. Ona kıyıda, çakıllıkta yetişti. Omuzundan tutup hızla döndürdü kendine.

Şimdi yüzyüze idiler.

Orozkul bir anda ihtiyarın omuzundaki sahte deriden yapılmış çizmelerini çekip aldı ve bunlarla adamın başına yüzüne vurdu. Sonra da çizmeleri uzağa fırlatarak:

- Dön diyorum sana! Hadi yürü!

İhtiyar gidip ıslak kumların üzerine düşen çizmelerini aldı. Doğrulduğu zaman dudaklarından kan sızıyordu.

- Haydut herif! dedi dudağındaki kanı tükürerek. Çizmelerini yine omuzuna attı.

Bunu söyleyen, hayatı boyunca kimseye kötü söz söylememiş, kimseye karşı gelmemiş ihtiyar Kıvrak Mümin idi.

- Gel diyorum sana!

Orozkul ihtiyarı tutup getirmeye çalıştı. Ama Mümin silkinip onun elinden kurtuldu ve hiç arkasına bakmadan yürüyüp gitti.

- Pekâlâ koca bunak! Gösteririm sana ben! Bak neler yapacağım sana! dedi Orozkul ona doğru yumruklarını

sallayarak.

İhtiyar Mümin başını çevirip bakmadı bile. “Ihlamış Deve”nin yanından geçip patikaya çıktı, orada oturup çizmelerini giydi ve hızlı adımlarla evine doğru yürüdü. Dosdoğru ahıra giderek Alabaş’ı çıkardı. Bu, Orozkul’dan başka kimsenin binmeye cesaret edemediği, görkemli görünüşü bozulmasın diye arabaya da koşmadıkları binek atı idi. Mümin, eyersiz, üzengisiz olarak bu ata atladı ve dörtnala sürdü. Onun pencerenin önünden ve buğusu tüten semaverin yanından hışımla geçtiğini gören üç kadın -ihtiyar karısı, kızı Bekey ve genç Gülcemal- fırlayıp avluya çıktılar ve ona bir şeyler olduğunu hemen anladılar. Mümin, Alabaş’a hiç binmemişti, avludan atı böyle dörtnala sürerek hiç geçmemişti. Kadınlar bunun, Kıvrak Mümin’in bir başkaldırması olduğunu, bu davranışının şu geçkin yaşında ona neye malolacağını henüz bilmiyorlardı.

Öbür yandan, çay tarafından, Orozkul’un da gelmekte olduğunu gördüler. Yedeğinde, koşumu çıkarılmış, sağ ön ayağı topallayan atı da getiriyordu. Kadınlar yine hiç ağızlarını açmadan onun avluya girmesini beklediler. Adamın aklından neler geçtiğini, bugünün onlara ne korkunç belalar getirdiğini de bilemezlerdi.

Fışır fışır ses çıkaran çizmeleri ve iyice ıslanmış paçalarıyla, ağır ağır yaklaşıyor ve hınçlı hınçlı bakıyordu onlara. Karısı Bekey iyice endişeye kapıldı:

- Ne oldu sana Orozkul? Ne var? Sırılsıklam olmuşsun! Yoksa akıntı ağacı alıp götürdü mü?

- Hayır! dedi Orozkul eliyle çekilmesini işaret ederek.

Sonra Gülcemal’e:

- Al bu atı ahıra götür! diye atın yularını uzattı ve kendi evine doğru yürüdü. Sonra karısına bağırdı:

- Haydi gir içeri!

Nine de gelmek istedi ama Orozkul ona sert bir şekilde çıkıştı:

- Gelme buraya! Ne işin var? Kendi evine git ve bir daha da buraya ayak basma!

Ninenin canı sıkılmıştı:

- Ne oluyor sana? Ne oldu? Benim ihtiyarın nesi vardı öyle? Neler oluyor?

- Git de kendisine sor! dedi Orozkul.

İçeri girince Bekey onun ıslak elbiselerini çıkardı, sırtına kürkünü koydu. Semaveri getirip çay bardağını doldurdu.

Orozkul çay bardağını eliyle iterek:

- İstemem! diye bağırdı. Bana içki ver!

Karısı yeni aldığı yarım litrelik şişeyi getirip bardağa doldurmaya başladı.

- Ağzına kadar doldur! dedi Orozkul.

Bir bardak içkiyi bir solukta içerek kürküne sarılıp yer keçesine uzanırken karısına:

- Artık sen benim karım değilsin, ben de senin kocan değilim! dedi. Şimdi defolup git ve bir daha da bu eve adımını atma! Hemen defol yoksa kötü olur!

Bekey derin derin içini çekti:

- Yine mi başlıyorsun?

Orozkul kükredi:

- Ne demek yine mi başlıyorsun? Defol buradan!

Bekey avluya kaçtı, her zaman yaptığı gibi kollarını havaya kaldırarak bağırmaya başladı. Sesi bütün avluda yankılandı:

- Ah benim kara talihim, ah! Niçin geldim ben bu dünyaya, niçin!...

Bu sırada ihtiyar Mümin atı dörtnala koşturarak torununa gidiyordu. Alabaş hızlı bir attı ama yine de ihtiyar iki saatten fazla gecikmişti. Çocuğa yolda rastladı. Bayan öğretmen getiriyordu onu eve. Üzerinde yine beş yıldan beri giydiği mantosu vardı. Elleri yine rüzgârdan sertleşmiş, çatlamıştı. Yorgundu ve suratı asıktı. Çocuğun ise ağlamaktan gözleri şişmişti. Elinde çantasıyla öğretmenin yanında yürüyor, bitkin, perperişan görünüyordu. Öğretmen epey çıkıştı Mümin'e, iyi bir ders verdi ona:

- Bu çocuğu vaktinde gelip almayacaksanız hiç getirmeyin daha iyi. Bana da hiç güvenmeyin, bende tam dört tane var!

Mümin attan inmiş, başını öne eğmiş, söyleyecek söz bulamadan öylece durmuştu. Bundan böyle geç kalmayacağına dair bir defa daha söz verdi öğretmene.

Öğretmen, Celesay yolunu tuttu. Dede ile torun da kendi yollarına koyuldular.

Çocuk atın önünde, dedesinin kucağında oturuyor, hiç konuşmuyor, dedesi de ona ne söyleyeceğini bilemiyordu.

- Çok acıktın mı? diye sordu.
- Hayır, öğretmen bana ekmek verdi.
- Niye hiç konuşmuyorsun?

Çocuk cevap vermedi.

Mümin suçlu suçlu gülümsedi:

- Benim oğlum da pek çabuk kırılır.

Böyle derken çocuğun papağını çıkardı, başını öptü ve tekrar giydirdi papağı.

Çocuk dönüp bakmadı bile.

Böylece, sessiz, suratları asık, yollarına devam ettiler. Mümin atın dizginini çekiyor, çıplak ata binen çocuğun, sarsılmasına engel olmaya çalışıyordu. Hem artık acele etmesine de bir sebep yoktu.

At kendisinden isteneni anlamakta gecikmedi, hızını kesti ve hafifçe yorgalayarak gitmeye başladı. Biraz pofurduyor, yeri döven nal sesleri de duyuluyordu. İnsan böyle bir atla, şarkı mırıldana mırıldana tek başına gitse ne kadar hoş olurdu. İnsan yalnız olunca neler neler düşünür.. gerçekleşmemiş hayallerini, uçup giden yıllarını, ilk aşk maceralarını... O pek gerilerde kalan yılları, erişilemeyen ve erişilemeyecek olan bir isteği hatırlamak, düşünmek de hoş bir şeydi. Niye böyle olur? Bunu da bilmez insan. Ama zaman zaman bunları düşünmekten, o günleri yeniden yaşıyor gibi olmaktan hoşlanır.

Yorga giden güzel bir at, iyi bir yol arkadaşıdır...

İhtiyar Mümin, torunun tıraşlı ensesine, ince boynuna, büyük kulaklarına baktı da, türlü türlü dertlerle, acılarla, başarısızlıklarla geçen hayatında, ona kala kala bu çocuğun, bu korunmasız yaratığın kaldığını düşündü. Ölmeden onu yetiştirebilse bu mutluluk ona yetecekti. Ama çocuk küçük yaşta yapayalnız kalırsa bu onun için çok kötü olurdu. Mısır koçanı boyunda bir çocuktu o daha. Ama büyük adam gibi karakter sahibi idi. Pek o kadar alıngan olmasa, yumuşak huylu olsa, daha iyi olurdu... Orozkul gibi insanlar ona hiç acımaz, kurtların maralı sıkıştırıp boğazlamaları gibi parçalarlardı onu...

Böyle düşünürken maralları hatırladı. Gözlerinin önünden gölge gibi sıçrayıp geçen, görür görmez sevinç ve heyecanla ünlediği maralları.

- Bugün ne oldu biliyor musun evlat? Marallar geldi bizi görmeye, marallar!

Çocuk birden dönüp dedesine baktı:

- Doğru mu diyorsun?

- Elbette doğru, gözlerimle gördüm. Tam üç taneydiler.

- Nerden gelmişler?

- Sanırım geçidin öbür yakasından geldiler buraya. Orada da kesimi yasak bir orman var. Bu yıl sonbahar yaz kadar güzel geçti, geçit kapanmadı daha. Demek ki bize misafir geldiler.

- Kalırlar mı burada?

- Hoşlarına giderse kalırlar. Kimse onları rahatsız etmezse pekâlâ yaşayabilirler bizim ormanlarda. Burada onlar için yiyecek az değil... Eskiden, Boynuzlu Maral Ana zamanında, pek çok maral yaşarmış buralarda...

Çocuğun, bu haberi duyar duymaz yumuşadığını, dargınlığı unutuverdiğini hisseden Mümin, yine geçmiş zamanları, Boynuzlu Maral Ana'yı anlatmaya başladı. Anlattıkça kendisi de heyecana kapılıyor ve bir yandan da düşünüyordu: İnsanın mutlu olması ve bu mutluluğu başkalarına da vermesi bazen ne kadar kolay oluyor! diyordu. Hep böyle, evet tam o anda olduğu gibi yaşamalıydı insan. Ama gerçek hayat bu değildi. Mutluluğun yanısıra, peşini hiç bırakmayan, insanın ruhunu, bütün hayatını allak bullak eden felâketler, mutsuzluklar da vardı. İşte şimdi de, torunu ile kendisinin en mutlu oldukları şu anda bile, sevincinin tadını çıkarmasına engel olan bir kaygı da kemiriyordu içini. Meselâ şu Orozkul.. ne planlar kuruyordu? Kendisiyle nasıl hesaplaşacaktı? Ona itaat etmemek cesaretini gösteren bu ihtiyara nasıl bir ceza verecekti? Cezasız bırakmayacağı kesindi. Yoksa Orozkul, Orozkul olmazdı.

Mümin, kızını ve kendisini bekleyen felâketi düşünmemek için, torununa durmadan maralları, onların soyluluğunu, güzelliğini, nasıl hızlı koştuklarını anlatıyordu. Sanki felâketi unutmak, onu kaçınılmaz sondan kurtaracaktı.

Çocuk mutluydu. Evde nelerle karşılaşacağından haberi yoktu. Heyecandan gözleri parlıyor, kulakları kızarıyordu. Gerçekten dönmüş müydü marallar? Dönmüşler! Dedesi, Maral Ana'nın insanları bağışladığını, çocuklarının Isık-Göl'e gitmelerine izin verdiğini söylüyordu. Üç maralın bölgeyi tanımak için geldiklerini, beğenirlerse bütün maralların ana vatanlarına döneceklerini de söylüyordu. Bu sırada çocuk onun sözünü keserek:

- Dede, belki Boynuzlu Maral Ana'nın kendisi de gelmiştir, olamaz mı? Belki buraların nasıl olduğunu görüp anlayacak, sonra çocuklarını da çağıracaktır, olamaz mı?

- Olabilir, dedi Mümin emin olmayan bir sesle. Olabilir tabiî. Maral Ana'nın kendisi de gelmiş olabilir. Nerden bileceğiz?

İhtiyar adam biraz abarttığını düşündü ve canı sıkıldı, içini çekti. Çocuk onun her dediğine yürekten inanıyordu çünkü. Yine de onu hayal kırıklığına uğratmak, keyfini kaçırmak istemiyordu. Zaten artık geç kalmıştı bunun için.

- Bunu öğreniriz dede. Hadi şimdi maralları gördüğün yere gidelim. Ben de görmek istiyorum onları.

- Ama, marallar oldukları yerde durup beklemezler ki.

- İzlerini süreriz, ta onları görünceye kadar gideriz. Şöyle bir defacık ve azıcık görsek yeter. Sonra hemen döneriz. Onlar da insanların kendilerine bir fenalık yapmak istemediğini anlamış olurlar.

Dede gülümsedi.

- Daha pek çocuksun yavrum... Hele bir eve gidelim, sonrasını düşünürüz.

Arka yoldan evlere yaklaşmışlardı. Evlerin arkasından bakmak, bir insana sırtından bakmak gibiydi. İçinde neler olduğu hiç anlaşılmaz. Üç evde de içeride olup bitenleri belli

edecek bir şey yoktu. Avlu da sessiz görünüyordu. Ama önsezisi kötü şeyler olacağını hissettiriyor, yüreğini sıkıyordu. Neler olmuştu? Orozkul yine dövmüş müydü zavallı Bekey'i? Zil zurna sarhoş muydu yine? Başka neler olmuştu? Neydi bu sessizliğin anlamı? Bu saatte dışarıda niçin kimseler yoktu? "İşler yolunda gidiyorsa, ben de gider o meret tomruğu çıkarırım çaydan. Orozkul'un canı cehenneme!" dedi kendi kendine. "Ona bulaşmamalı, istediklerini yapmak ve olanları unutmak en iyisi. Bir eşeğe eşek olduğunu ispat edemezsin ki..."

Ahırın önüne geldiler. Uzak bir yoldan gelmişler gibi:

- Eh, geldik işte, in bakalım, dedi.

Korkusunu belli etmemeye çalışıyordu. Çocuk çantasını sallaya sallaya eve girerken Mümin onu durdurdu:

- Bekle, beraber gideriz.

Alabaş'ı ahıra götürüp bağladı, sonra çocuğun elinden tutarak eve doğru yürürken ona şöyle dedi:

- Dinle oğlum, eğer beni azarlar, bağırıp çağırırlarsa sakın korkma, söylediklerine hiç aldırma. Bunlar seni ilgilendirmez. Senin işin okula gitmek. O kadar.

Ama bekledikleri gibi olmadı. Onlar içeri girince, Nine, suçlayan bakışlarla uzun uzun süzdü Mümin'i. Sonra dudaklarını büzerek, dikişine devam etti. Mümin de onunla hiç konuşmadı. Huzursuz, sıkıntılı bir halde bir süre odanın ortasında dikilip durdu. Sonra, içinde lakşa çorbası bulunan büyük bir tencereyi ocaktan indirdi. Ekmek ve kaşıkları da getirdi. Dede-torun geciken öğle yemeklerini yemeye başladılar.

Yemek yerken hiç konuşmuyorlardı. Nine bir kere bile başını çevirip bakmadı onlara. Pörsük, kahverengi yüzünde

donup kalmış bir öfke vardı. Çocuk çok fena şeylerin olduğunu anlamıştı. Ama büyükleri hiç konuşmuyordu.

Çocuk üzgündü, iyice korkmaya başlamıştı ve bu yüzden lokmalar boğazından geçmiyordu. İnsanların sofrada tek kelime konuşmadan oturmaları, ama kafalarında şüpheli, kötü düşünceler olması kadar sıkıcı, fena bir şey yoktu. Yüreği kafesinden çıkıp top gibi yuvarlanarak pencere dibine gitmiş, duvarı tırmanarak çantasının olduğu çıkıntıya gelmiş ve fısıldıyordu: “Belki suç bizimdir. Sen bir şey biliyor musun? Dedem niçin bu kadar üzgün? Ne kötülük yapmış olabilir? Okula niçin geç geldi? Niçin, hem de eyersiz olarak Alabaş’a bindi? Daha önce hiç binmemişti o ata. Ormanda gördüğü marallar yüzünden mi geç kaldı dersin? Yoksa maralları gördüğü doğru değil mi? Ama o zaman niçin onları gördüğünü söylesin bana? Eğer bize söyledikleri doğru değilse Maral Ana çok kızar...”

Yemeklerini bitirdikten sonra alçak sesle torununa:

- Hadi sen dışarı çık, dedi, bana yardım edersin. Ben de hemen geliyorum.

Çocuk odadan çıktı. Oda kapısını henüz kapamıştı ki nine bar bar bağırmaya başladı:

- Nereye gidiyorsun?

- Gidip tomruğu çıkaracağım. Çayda kayalara sıkışıp kaldı.

- Yaa, şimdi mi aklın başına geldi! Sen önce git de kızını gör. Gülcemal’in evinde şimdi. Kimin ihtiyacı var kısır bir karıya.. git de kendisi anlatsın sana başına gelenleri. Kocası onu uyuz köpek gibi kovdu evinden.

İhtiyar çok üzgündü:

- Ne yapalım, kovmuşsa kovmuş, dedi.

- Bak hele! Ne sanıyorsun sen kendini? Kızların baştan çıkmış, şimdi torununu mu adam edeceğini sanıyorsun?

Adam olacak çocuğa da bak! Onun yüzünden mi kendini ateşe atıyorsun. Yetmiyormuş gibi almış Alabaş'ı, sürmüş deli gibi! Ayağını yorganına göre uzatır insan. Haddini, yaşını bilsene sen. Kiminle dalaşıyorsun, düşünsene! Bir civciv gibi boynunu koparıp atar! Ne zamandan beri insanlara kafa tutuyorsun? Ne zamandan beri kahraman kesildin? Hem sakın kızını buraya getirmeye kalkışma. Eşikten içeri adım attırmam ona!..

Çocuk avluda, bir aşağı, bir yukarı üzgün üzgün dolaşıyordu. Evden yine ninenin bağırması duyuldu. Sonra kapı hızla kapandı. Mümin dışarı çıkmıştı. Doğru Seydahmet'in evine gitti. Ama Gülcemal onu kapının önünde karşıladı:

- Dur, şimdi gitme, dedi. Ağlıyor, çok döğmüş onu. Artık ayrılacaklarmış. Bekey sana da lânet okuyor, suçu sende buluyor...

Mümin ne yapacağını bilemeden öylece duruyordu. Ne yapsın? Şimdi öz kızı da görmek istemiyordu onu.

Gülcemal fısıldadı:

- Orozkul evinde içip duruyor.. Kudurmuş bir hayvan gibi...

Bir süre düşünceye dalıp kaldılar. Gülcemal derin bir iç çekerek ilâve etti:

- Seydahmet bir an önce gelse bari. Bugün gelecekti. Birlikte tomruğu çıkarırdınız, hiç olmazsa o dertten kurtulurdunuz.

- Tomrukla iş biter mi? diye başını salladı.

Çok düşünceliydi. Gözü torununa ilişince:

- Hadi sen git, oyna, dedi.

Çocuk oradan uzaklaştı. Doğru dama giderek dürbününü sakladığı yerden çıkardı. Tozunu silerken onunla üzgün bir sesle konuşuyordu: "İşler kötü, ben ve çanta büyük bir suç

işledik galiba. Başka bir okul olsaydı, çanta ile ikimiz kimseye haber vermeden oraya giderdik. Yalnız dedem buna çok üzülür, her yerde arar bizi. İşte buna dayanmam zor. Ya sen dürbünüm, ben olmayınca kiminle bakacaksın beyaz gemiye? Ben bir balık olamam mı sanıyorsun? Görürsün nasıl oluyorum. Bir gün balık olup beyaz gemiye kadar yüzeceğim...”

Çocuk bir ot yığınının arkasına saklanarak çevreyi seyre koyuldu. Ama pek uzun sürmedi bu, pek eğlenceli de olmadı. Başka zaman olsaydı bıkıp usanmadan seyrederdi: Önünüzde sonbahar rengine bürünmüş ormanların kapladığı dağlar, onların üzerinde bembeyaz kar, aşağıda ise alevsiz yangın gibi kızıl yamaçlar.

Dürbünü yerine koydu. Damdan çıkınca avluda dedesini gördü. Koşumlu atı yedeğinde çekerek çaya doğru gidiyordu. Çocuk dedesine doğru koşmak istediği sırada Orozkul’un bağırmasını duyarak durdu. Orozkul don-gömlek dışarı fırlamıştı, ama omuzlarında kürkü de vardı. Yüzü, şişkin inek memesi gibi kırmızıydı. Hiddetle bağırıyordu Mümin’e:

- Hey, dur bakalım! Nereye götürüyorsun o atı! Çabuk ahıra götür onu! Sensiz de yaparız işimizi. Kimsenin sana ihtiyacı yok artık. Sakın elini bir şeye süreyim deme yoksa karışmam! Artık hiçbir şey değilsin sen. Kovuyorum seni! Defol git canının istediği yere!

İhtiyar, acı bir gülümseme ile atı ahıra götürdü. Birden çökmüş, ufacık olmuştu. Ayaklarını sürüyerek yürüyor, etrafına hiç bakmıyordu.

Çocuk dedesinin öyle aşağılanmasına kahroldu, utancından, kederinden boğulacak gibiydi. Kimseye görünmeden ağlamak için çay kenarına doğru koştu. Üzerinde yürüdüğü patika bir sis perdesi altında tamamen kayboluyor, sonra yine

görünüyor, ayaklarının altında uzanıp gidiyordu. Gözyaşlarını akıta akıta koşuyordu çünkü çocuk. İşte, çay kıyısında sevgili kayalarının yanına gelmişti: “Tank”, “Kurt”, “Eyer”, “Ihlamış Deve” hepsi oradaydılar. Onlara ağzını açıp tek kelime söylemedi. Hiçbir şey anlamazlardı, çakılıp dururlardı oldukları yerde. Yalnız “Ihlamış Deve”nin yanından geçerken onun hörgücünü kucakladı ve o kızıl granite yaslanarak hıçkıra hıçkıra, uzun uzun ağladı. Sonra, hıçkırıkları yavaş yavaş azalmaya, sakinleşmeye başladı.

Doğrulup gözyaşlarını sildi, başını kaldırıp ileriye baktı.. baktı ve şaşkınlıktan dona kaldı!

Tam ilerisinde, karşı kıyıda, çayın tam kenarında üç maral vardı. Gerçek, canlı marallar! Su içiyorlardı, daha doğrusu sularını içmişlerdi. İçlerinden biri, en büyük ve en uzun boynuzlusu, son bir defa boynunu eğdi, başını suya uzattı. Sanki sığ suya bir ayna imiş gibi bakıyor, kendini seyrediyordu. Tüyleri deve tüyü rengindeydi. Kocaman ve güçlü bir göğsü vardı. Başını kaldırdığı zaman beyaz ve tüylü dudaklarından su damlaları dökülüyordu çaya. Başını kaldırınca çocuğu görmüş, kulaklarını oynatarak dikkatle, kuşkuyla ona bakıyordu.

İkinci maral daha da uzun baktı çocuğa. Bu, beyaz, şişik karınlı, ince çatalları olan güzel boynuzlu dişi maral idi. Boynuzu, erkek maralın boynuzundan biraz daha küçüktü. Çok da güzeldi. Aynen Boynuzlu Maral Ana’ya benziyordu. İri, bombeli, parlak gözleri vardı. Karnı, her yıl bir kulun doğuran gebe kısrağın karnı gibiydi. Maral Ana, hiç kımıldamadan rahat rahat seyrediyordu çocuğu. Sanki o koca kafalı, yaba kulaklı çocuğu daha önce bir yerlerde görmüş de hatırlamaya çalışıyordu. Gözlerinde ıslak bir yansıma vardı ve o uzaklığa rağmen parlıyordu. Burun deliklerinden ince bir

buhar çıkıyordu... Onun hemen yanında, ama ona sırtını dönmüş, henüz boynuzu çıkmamış yavru maral ise söğüdün yumuşak yapraklarını yiyordu. Kuşkusuz, korkusuzdu. Gürbüz, çevik, neşeliydi. Birden, söğüt dalını kemirmekten vazgeçti. Bir iki zıplayıp, Boynuzlu Maral Ana'nın yanına geldi, onun karnına süründü. Ama dişi maral hâlâ çocuktan gözlerini ayırmıyordu.

Çocuk soluğunu tutarak, rüyada olduğu gibi ellerini öne doğru uzatarak, çayın kıyısına kadar yürüdü. Marallar hiç ürkmediler, çayın öbür kıyısından ona rahat rahat bakmaya devam ettiler.

Çocukla maralların arasında, duru, yeşilimsi, ancak dipteki kayaları aşarken köpüklenen bir çay akıyordu. Bu çay olmasa yanlarına varacak, belki onlara dokunabilecekti. Marallar, çakıllı, temiz bir düzlükte duruyorlardı. Onların gerisinde, düzlüğün bittiği yerde, sonbahar kızıllığına bürünmüş fundalıklar duvar gibi yükseliyordu. Yukarıda killi yarlar görünüyor, yarların üst taraflarını da altın renkli kayın ve akçaağaçlar kaplıyordu. Daha yukarıda ise büyük orman ve oyukları karla dolu tepeler vardı.

Çocuk gözlerini yumdu, tekrar açtı. Değişen bir şey yoktu. Kızıl yapraklı ağaçların az berisinde, çıplak düzlükte duruyordu efsane maralları!

Ama işte şimdi başlarını çevirmiş, tek sıra hâlinde ormana doğru gidiyorlardı. Büyük erkek maral en öndeydi. Boynuzsuz yavru maral ortada, Boynuzlu Ana Maral ise arkada yürüyordu. Boynuzlu Maral Ana, başını çevirip bir defa daha baktı çocuğa. Sonra ağaçların arasına daldılar. Geçtikleri yerlerde kırmızı dallar sallanıyor, kırmızı yapraklar dökülüyordu etli, güçlü sırtlarına.

Sonra, marallar, bir patikadan yukarıya doğru tırmandılar. Orada durup tekrar geriye baktılar. Marallar kendisine bakıyormuş gibi geldi çocuğa. Büyük erkek maral boynunu uzattı, boynuzlarını geriye attı ve boru öttürür gibi böğürdü: “Ba-oo! Ba-oo!” Sesi yardan aştı ve çayın üzerinde uzun uzun yankılandı: “A-oo! A-oo!”.

O zaman çocuk silkinip kendine geldi. Her zamanki patikadan olanca hızıyla eve doğru koşmaya başladı. Nefes nefese idi. Avludan rüzgâr gibi geçti. Kapıyı hızla ardına kadar açtı ve eşikte nefesi tıkana tıkana:

- Dede! Marallar geldi! Marallar! Buraya geldiler!

Odanın bir köşesine büzülmüş, sessiz, donup kalmıştı Mümin dede. Hafifçe başını kaldırarak şöyle bir baktı. Ama hiçbir şey demedi. Söyleneni anlamamıştı herhalde.

Ama nine onu azarladı:

- Nedir bu gürültü patırtı! Geldilerse geldiler. Onlardan başka derdimiz yok mu bizim!

Çocuk sessizce odadan çıktı. Avluda kimseler yoktu. Sonbahar güneşi karanlık basmış Karavul dağının ardına sarkmış, komşu sıradağların arkasına inmekteydi. Isı vermeyen kızıl ışınları, çıplak dağları da kızıla boyamış, alacakaranlık ise sırtları aşarak dorukları üşütmeye başlamıştı. Orman akşam karanlığına bürünüyordu.

Karları yalayarak gelen bir rüzgâr esti. Çocuk titriyordu. Çok üşümüştü.

-VI-

YATAĞA girdiği zaman hâlâ titriyordu. Uzun zaman uyuyamadı. Dışarıya gecenin karanlığı çoktan çökmüştü. Başı ağırıyordu çocuğun, ama ağzını açıp tek kelime söylemedi. Hasta olduğunu kimse bilmiyordu. Unutmuşlardı onu. Öyle bir durumda nasıl unutmasınlar ki!

Dede kendinde değildi, ne yapacağını bilemiyordu. Canlı cenaze gibi dolaşıp duruyordu ortalıkta. Dışarı çıkıyor, tekrar içeri giriyor, derin derin iç çekerek bir köşeye büzülüyor, tekrar kalkıyor, tekrar çıkıyordu. Nine ise çenesini kapamıyordu hiç. O da yerinde duramıyor, odadan avluya, avludan içeriye gidip gidip geliyordu. Avludan ne dedikleri anlaşılmayan birtakım sesler duyuldu. Hızlı ayak sesleri, küfürler. - Orozkul yine mi başlamıştı yoksa? -Biri hıçkıra hıçkıra ağlıyordu...

Sesini çıkarmadan yatıyordu çocuk. Kendisini gittikçe daha kötü hissediyor, ayak seslerinden, konuşmalardan, içeride ve avluda olanlardan kafası kazan gibi şişmiş bulunuyordu.

Gözlerini kapadı. Yalnızlığını, terkedilmişliğini unutmak için o günkü olayları, özellikle de tekrar görüp yaşamaktan mutlu olacağı olayları hatırlamaya çalıştı. Kendisini büyük çayın kıyısında görüyordu. Akıntı çok hızlı olduğu için çaya bakamıyor, başı dönüyordu. Çayın öbür kıyısında marallar vardı ve ona bakıyorlardı. Akşam üzeri gördüğü üç maralın üçü de oradaydı. Her şey yeniden başlıyor ya da tekrarlanıyordu. Koca boynuzlu maral başını kaldırınca dudaklarından damlalar dökülüyordu suya. Boynuzlu Maral Ana ise yumuşak, şefkatli bakışlarını çocuktan ayırmıyordu. İri, koyu renkli gözleri vardı. Çocuğu en çok şaşırtan şey,

Maral Ana'nın bir insan gibi iç çekmesiydi. Tıpkı dedesi gibi üzgün, dertli... Sonra, çayın kıyısında sık ağaçlar arasından geçip gittiler. Üzerlerinde kızıl dallar sallanıyor, kızarık yapraklar sırtlarına dökülüyordu. Yarın yukarısına doğru tırmandılar. Orada durdular. Büyük maral boynunu uzattı, boynuzlarını geriye attı, boru öter gibi bağırdı: "Ba-oo! Ba-oo!" Çocuk bu böğürmenin çayın üzerinde uzun uzun yankılandığını hatırlayarak gülümsedi. Sonra marallar ormanda kayboldular. Ama çocuk onlardan ayrılmak istemiyordu. Onun için de bundan sonra görmek istediklerini hayal etmeye, uydurmaya başladı.

Yine marallarla kendisi arasında hızlı akan büyük bir çay vardı. Öyle hızlı akıyordu ki başını döndürüyordu insanın. Çocuk bir sıçradı ve karşı tarafa doğru uçtu. Maralların hemen yakınına yumuşak bir iniş yaptı: Marallar bulundukları düzlükten ayrılmamışlardı. Boynuzlu Maral Ana onu çağırdı:

- Sen kimlerdensin evlat?

Çocuk sustu. Ana-babasının adını söylemeye utandı. Şu cevabı verdi Boynuzlu Maral Ana'ya:

- Dedem ve ben seni çok seviyoruz Boynuzlu Maral Ana. Uzun zamandır yolunu gözlüyorduk.

- Ben de seni tanıyorum, dedi Maral Ana. Dedeni de tanıyorum, çok iyi bir insandır o.

Çocuk kendini çok mutlu hissetti, ama ona ne cevap vereceğini bilemedi.

- İster misin bir balık olayım da yüzüp Isık-Göl'e, oradaki beyaz gemiye gideyim?

Bunu yapabilirdi. Beyaz gemiye kadar yüzebilirdi. Ama Boynuzlu Maral Ana bu sorusuna cevap vermedi. Bunun üzerine çocuk hemen elbiselerini çıkardı. Yaz günlerinde

yaptığı gibi soğuktan titreyerek ve bir söğüt dalına tutunarak suya girdi. Ama bu defa su soğuk değildi, dondurmuyor, yakıyordu. Ateş gibi sıcaktı. Suyun dibinde gözleri açık yüzüyor, altın yaldızlı kum tanecikleri, küçük çakıl taşları gözlerinin önünde kaynaşıyor, kulakları uğulduyordu. Soluğu da kesiliyordu. Ama sıcak akıntı onu uzaklara, hep uzaklara sürüklüyordu. Birden yüksek sesle bağırmaya başladı:

- Boynuzlu Maral Anaa! Maral Anaaa! Kurtar beni! Ben de senin oğlunum!

Maral Ana kıyı boyunca onun ardından koşmaya başladı. Öyle hızlı koşuyordu ki rüzgâr boynuzlarında vınlıyor, ıslık çalıyordu...

Çocuk yorganını attı. Birden hafiflemiş, rahatlamış hissetti kendini. Ter içindeydi. Ama böyle durumlarda dedesinin onu daha sıkı, daha sıcak sardığını hatırladı ve yine sıkıca sarındı. Evde kimse yoktu. Fitili kısılan lamba çok az ışık veriyordu. Kalkıp su içmek istedi, ama dışarıdan yine sert konuşmalar, bağrışmalar, ağlamalar duydu. Ağlayanı yatıştırmaya çalışanlar da vardı. Hızlı hızlı gelip gitmeler, ayakkabılardan çıkan patırtılar da duydu. Sonra, pencerenin dibinden, ahlaya-puflaya iki insan geçti. Biri ötekini sürüklüyor gibiydi. Kapı gürültüyle açıldı ve nine derin derin soluyarak, öfkeden kudurmuş bir halde, dedeyi ite-kaka soktu içeri. Çocuk dedesinin hiçbir zaman bu kadar çok korktuğunu görmemişti. Aklı başından gitmişti sanki. Sağa sola şaşkın şaşkın bakıyordu. Nine onu göğsünden itip çökertti:

- Otur, otur şuraya koca sersem! Çağrılmadan da hiçbir yere burnunu sokma! İlk defa mı kavga ediyorlar? Barışmalarını istiyorsan orada sesini çıkarmadan otur ve hiç karışma! Dediğimi yapacaksın! Duyuyor musun beni? Dediğimi

yapmazsan mahveder bizi! İkimizi de kovar! Bu yaşta nereye gideriz biz?

Bundan sonra kapıyı yine vurarak kapadı ve hışımla çıktı odadan.

Ev yine sessizliğe gömüldü. Dedenin hırıltılı solumalarından başka bir şey duyulmuyordu. Ocağın çıkıntısına oturmuş, başını titreyen elleri arasına almıştı. Birden diz çöktü, kollarını havaya kaldırarak yalvarmaya başladı:

- Al beni, apar beni! Al bu bahtı karayı! Ama ona bir çocuk ver! Artık dayanamıyorum bu acıya. Bir çocuk ver ona, bir tek çocuk, acı bize!...

İhtiyar adam ağlaya ağlaya, sendeleye sendeleye kalktı. Duvarlara tutuna tutuna kapıya kadar geldi, dışarı çıkıp kapıyı kapadı. Şimdi dışarıda hıçkıra hıçkıra ağlıyor, eliyle ağzını kapatıp hıçkırıklarını boğmaya çalışıyordu.

Çocuk kendini çok fena hissetmeye başladı. Yine titriyordu şimdi. Kâh yanıyor, kâh terliyor, kâh donup tiril tiril titriyordu. Kalkıp dedesinin yanına gitmek istedi ama buna gücü yetmedi. Kolunu ayağını kaldıramıyordu. Başı, ağrıdan yapılmış bir gülleydi sanki. Bu sırada zavallı dede kapının ardında ağlıyor, sarhoş Orozkul bar bar bağırıyor, Bekey Teyze acı acı çığlıklar atıyordu. Nine ile Gülcemal'in yatıştırma çabaları, yalvarmaları da duyuluyordu.

Çocuk onlardan ayrılıp yine kendinin hayal dünyasına daldı.

Yine coşkun akan çayın kıyısında idi şimdi. Marallar yine aynı yerde, çayın karşı kıyısında su içiyorlardı. Çocuk onlara bakıp yalvarmaya başladı: "Boynuzlu Maral Ana, ne olur, boynuzuna takarak bir beşik getir Bekey Teyzeme. Yalvarırım

bir beşik getir.. bir de çocuğu olsun...” Böyle yalvararak Boynuzlu Maral Ana’ya doğru koşuyordu. Çayda koştuğu halde suya batmıyordu ama karşı kıyıya da bir türlü ulaşamıyordu. Koşuyor, koşuyor ama hep olduğu yerde kalıyordu sanki. Yine de Boynuzlu Maral Ana’ya yalvarıyor, and veriyordu: “Boynuna bir beşik tak da getir onlara. Bir şey yap ki dedem ağlamasın, Orozkul enişte Bekey Teyzeyi dövmesin. Küçük bir çocukları olsun. Yemin ederim ki herkesi seveceğim. Orozkul enişteyi bile seveceğim. Tek bir çocukları olsun. Boynuzuna tak da bir beşik getir onlara...”

Çocuk, uzaklardan bir çıngırak sesi duyar gibi oldu. Bu ses gittikçe daha çok duyulmaya, yakınlaşmaya başladı. Maral Ana, kayınağacından yapılmış bir beşik getiriyordu. Boynuzlarına takıp getirdiği beşiğin kemerinde şıngır şıngır bir çıngırak vardı. Maral Ana koşuyor ve çıngırak sesi gittikçe yaklaşıyordu.

Fakat o ne? Çıngırak sesine uzaktan uzağa bir motor sesi karışıyor! Bir kamyon geliyordu. Kamyon motorunun sesi gittikçe daha net, daha yüksek duyulmaya başladı. Çıngırağın sesi ise zayıflamış, kesik kesik çıkıyordu artık. Derken, motorun homurtusu çıngırağın sesini yutup yok etti.

Çocuk, motor sesinden ve fren gıcırtılarından, ağır bir kamyonun avluya gelip durduğunu anladı. Köpek havlayarak fırladı. Farların ışığı bir an pencereye çarparak geçti ve sonra söndü. Motor susmuştu. Kamyon kapıları açılıp kapandı. Araçtan inenler, konuşa konuşa pencerenin önünden geçtiler. Seslerinden anlaşıldığına göre üç kişiydiler.

Gülcemal sevinçle bağırarak koştu:

- Seydahmet! Seydahmet geldi! Yolunu gözlemekten bir hal olduk, çok beklettin!

- Selam! dedi gelenler.

Seydahmet de selam verdi ve sordu:

- Ne var ne yok bakalım, burda işler nasıl?

- Eh, yaşıyoruz işte, niye geciktin sen?

- Buna da şükür. Sovhoza gelip bir araba beklemeye başladım. Celesay'a kadar gelmeye razıydım. Ama gelmedi. Yine de şansım varmış, sonunda tomruklarını almak için buraya gelen şu insanlara rastladım. Boğaz karanlık, yol berbat.. biliyorsun...

- Orozkul nasıl, evde mi? dedi yabancılardan biri.

Gülcemal durakladı ve kekeleyerek cevap verdi:

- Evde.. evde.. biraz keyifsiz.. yatıyor. Ama siz rahatınıza bakın. Geceyi bizde geçirebilirsiniz, yerimiz var. Buyrun.

Eve doğru yürüdüler. Ama birkaç adım attıktan sonra durdular.

- Selam aksakal[***], selam baybiçe[****].

[***] Aksakal: Yaşlı erkekler için kullanılan saygı ifadesi (Ç.N.)

[****] Baybiçe: Evin yaşlı kadını, birden fazla eşi olan erkeğin ilk karısına saygı ifadesi.(Ç.N.)

Mümin dede ile Nineyi selamlıyorlardı gelenler. Dede ve nine, yabancılara nezaketsizlik olmasın, saygıda kusur etmeyelim diye, onları karşılamak için avluya çıkmışlardı. Belki Orozkul da utanıp gelir miydi acaba? Gelirse, kendini ve başkalarını rezil etmekten kurtulmuş olurdu.

Çocuğun endişesi geçmişti. Zaten kendini biraz daha iyi hissetmeye başlamıştı. Başı daha az ağrıyordu şimdi. Hatta yatağından kalkıp kamyona bakmak istedi. Nasıl bir kamyondu bu? Dört tekerleği mi, altı tekerleği mi vardı? Eski mi, yeni miydi? Bir römorku da var mıydı? Geçen ilkbaharda

bir gün, bir askerî kamyon da gelmişti. Burnu kesilmiş gibi önü düz bir kamyondu. Kocaman tekerlekleri vardı. Gencecik bir asker olan sürücüsü, onun şoför kabinine oturmasına izin vermişti. Ne harika bir şeydi! Aynı kamyonla gelen sırma şeritli, yaldızlı apoletli bir de subay vardı ve o, Orozkul'la birlikte ormanı dolaşıyordu. Niçin gelmişlerdi? O güne kadar görülmüş şey değildi bu.

- Niçin geldiniz? Bir casus mu arıyorsunuz? diye sormuştu askere.

- Evet ya, casus aramaya geldik, demişti asker gülerek.

- Ama, bizim buralara hiç casus gelmedi ki.

Asker yine güldü:

- Gelseydi ne yapardın onu?

- Arkasından koşar yakalardım.

- Aferin sana, yaman bir çocuk imişsin! Ama daha küçüksün, biraz büyü de...

Sırma şeritli subayla Orozkul ormandan dönünceye kadar çocukla şoför sohbeti sürdürdüler.

- Ben bütün motorlu araçları ve sürücüleri severim, dedi çocuk.

- Peki niçin?

- Çünkü motorlu araçlar çok güzel, çok da hızlı gidiyorlar. Sonra, benzin kokusunu da severim ben. Şoförlerin hepsi genç ve hepsi Boynuzlu Maral Ana'nın çocukları.

Şoför pek anlamamıştı:

- Ne dedin? Ne dedin? Ne anası, ne boynuzu?

- Bilmiyor musun yoksa?

- Hayır, hiç duymadım böyle bir masal.

- Peki sen kimsin?

- Karagandalı bir Kazak'ım ben, maden işçisi yetiştiren bir okulda okudum.

- Hayır, onu sormuyorum, kimin oğlusun?
- Babamın ve annemin.
- Onlar kimin çocukları?
- Babalarının ve annelerinin.
- Ya onların babaları anneleri?
- Ama, hep böyle sorarsan bunun sonu gelmez ki...
- Ben, Boynuzlu Maral Ana'nın oğluyum.
- Yaa, kim söyledi bunu?
- Dedem.

Asker, şüpheli şüpheli başını sallayarak:

- Yaa, şaşılacak şey, dedi.

Asker, Boynuzlu Maral Ana'nın torunu olduğunu söyleyen bu koca kafalı, koca kulaklı çocuktan hoşlanmıştı. Pek tuhaf buluyordu onu. Yine de, kendi soylarının nerden geldiğini bilmek şöyle dursun, yedi göbek geçmişini bile sayamadığı için biraz utanmıştı. Çünkü herkesin bilmesi gerekirdi bunu. O ise yalnız anasını, babasını, dedesini ve ninesini, bir de dedesinin babasını biliyordu. Ya ondan öncekiler?

- Sana yedi göbek geçmişini, atalarının adlarını öğretmediler mi? demişti çocuk.
- Hayır. Ne işime yarayacak onların adlarını bilmek? Bilmiyorum ve bunun da bana bir zararı olmuyor.
- Dedem diyor ki, eğer insanlar atalarının adlarını bilmezlerse bozulur, kötü olurlarmış.
- Kim kötü olurmuş? İnsanlar mı?
- Evet.
- Niçin?
- Dedem diyor ki, atalarının adlarını, kim olduklarını unutanlar, kötülük yapmaktan utanmazlarmış. Çünkü o zaman insanın nasıl biri olduğunu ne çocukları bilirmiş ne de çocuklarının çocukları.

Asker gerçekten şaşırmıştı:

- Yaa, şu senin deden yaman bir adammış doğrusu. İlginç bir adam.. bir sürü saçmalıklarla dolduruyor kafanı. Hem senin kafan da kafa ha! Kulakların da büyük, atış alanındaki radar kepçeleri gibi. Dedenin anlattıklarına kulak asma sen. Biz şimdi komünizm yolunda yürüyoruz, uzaya gidiyoruz, deden de kalkmış sana neler öğretiyor! Onu bizim politika kurslarına soksak hiç de fena olmazdı. Kısa zamanda eğitirdik onu. Bak ne diyeceğim. Büyüyünce, okulunu bitirince, dedeni bırakıp çek git buradan. Kültürsüz, cahil bir adam o.

- Ben dedemi asla terketmem, çok iyi bir insandır o, dedi çocuk.

- Şimdi böyle düşünüyorsun ama büyüyünce anlarsın...

Çocuk şimdi bir yandan avludaki seslere kulak verirken, bir yandan da askerî aracın şoförüyle yaptığı konuşmayı hatırlıyordu. Burada tanıdığı şoförlerin hepsinin kendilerini Boynuzlu Maral Ana'nın torunları saydıklarına onu inandıramamış olmasına şaşıyordu.

Oysa çocuk ona gerçeği anlatmıştı, hiçbir uydurma yoktu söylediklerinde. Geçen yıl, yine sonbaharın bu günlerinde, belki biraz daha sonra, sovhoz kamyonları buradaki dağlara ot almağa gelmişlerdi. Tam evlerinin yakınından değil de, biraz ileriden geçmiş, Arça vadisine doğru ilerleyen yoldan yaylaya çıkmışlardı. Yaz boyunca kendileri için biçilen otları alıp gideceklerdi. Çocuk, Karavul dağından o güne kadar hiç duymadığı motor seslerini işitince, koşup yol ayrımına gitmişti. Ne kadar da çok kamyon vardı! Birbiri ardınca, sırayla gidiyorlardı. Büyük bir kamyon kervanı idi bu. Tam onbeş kamyon saymıştı.

O günlerde hava soğumuştu. Bugünden yarına kar bekleniyordu. Eğer biçilen otları vaktinde taşımazlarsa,

üzerlerine kar yağarsa, bir daha hiç hayır bekleme o ottan. Yok say. Boğazı da geçemezlerdi zaten. İşte bu yüzden sovhozun bütün işlerini bırakıp ot almaya gelmişlerdi. Bir defada bütün otları taşımak için de sovhozun bütün kamyonlarını getirmişlerdi. Ama sandıkları kadar kolay olmayacaktı bu iş...

Ama çocuğun bunlardan haberi yoktu. Hem onu işin bu yanı hiç ilgilendirmezdi. O büyük bir telaşla, sevinçle bir kamyonun ardından koşuyor, o kamyon uzaklaşınca, ondan sonra gelen kamyonun ardında koşmaya devam ediyordu. Bütün kamyonlar yepyeni, pırıl pırıldı. Şoför kabinleri de çok güzeldi. Kocaman camları vardı. Bazılarının şoför mahallerinde bir, bazılarının iki genç vardı. Bıyıksız, sanki seçilerek alınmış yiğitlerdi bunlar. Şoförlerin yanlarında duran ikinciler, otları kamyonlara doldurup, dökülmesin diye üstünden sıkıca bağlayacaklardı. Çocuğa göre hepsi çok yakışıklı, çevik, neşeli idiler. Tıpkı sinemada gördüğü artistler gibi.

Aslında çocuk pek yanılmıyordu. Gerçekten de öyle idiler. Çok güzel kamyonları vardı o yiğitlerin. Karavul dağının yamacını aştıktan sonra, taşlı düzlükte son hızla gidiyorlardı. Kamyondakilerin keyfine, neşesine diyecek yoktu. Hava fena sayılmazdı. Kamyonun yanında sevinçle, coşkuyla koşan bu koca kafalı, koca kulaklı çocuğu görmek onları daha da neşelendirmişti. Keyfini, afacanlığını arttırmak için ona nasıl gülmezsiniz, nasıl el sallamazsınız ya da nasıl biraz korkutmak istemezsiniz? Hepsi ilgileniyordu onunla.

Sonuncu kamyonda bulunan şoförün ilgisi daha fazla olmuş, hatta kamyonu durdurmuştu. Asker elbiseli, parkalı ama apoletsizdi. Başında asker kasketi yerine bir kep vardı. Başını çocuğa doğru uzatarak ve dostça göz kırparak sordu:

- Selam! Ne işin var buralarda senin?

Çocuk biraz utanarak cevap verdi:

- Hiç, koşuyorum işte.

- Mümin dedenin torunu musun?

- Evet.

- Bundan emindim. Bak, ben de bir Buğuluyum. Bu kamyondakilerin hepsi Buğulu. Ot taşıyacağız. Artık Buğulular birbirini tanımaz oldu. Hepsi her yana dağıldılar çünkü... Dedene benden selam söyle. Kulubeg'i gördüm dersin ona. Çotbay'ın oğlu Kulubeg. Askerden dönmüş, şimdi sovhozda şoförlük yapıyor, de. Eh, hadi şimdi sağlıkla kal.

Giderken çocuğa bir de nişan hediye etti. Madalyaya benzeyen güzel bir nişan.

Dördüncü vitese alınan kamyon bir panter gibi kükreyerek öbür kamyonlara doğru ilerledi. Çocuk, asker parkalı bu yiğitle, bu Buğulu ağabeyi ile gitmeyi ne kadar istiyordu! Yazık ki o yiğit gitmiş, yol yine ıssız kalmıştı. Şimdi eve dönmesi gerekiyordu. Ama çok sevinçli, çok gururluydu. Her şeyi anlatmıştı dedesine. Hediye nişanı da göğsüne takmıştı.

O gün akşama doğru, başı göklere değen dağların doruklarından, San-Taş rüzgârı koptu geldi. Bir anda ortalık karıştı. Biçilen otlar savruluyor, hortum hortum ormanın üstüne kalkıyor, uğul uğul bir gürültüyle dağlardan da daha yükseğe çıkıyordu. Bora birden tipiye döndü, göz gözü görmez oldu ve hemen kar yağmaya başladı ardından. Yağan kar beyaz bir gece gibi kapladı yeryüzünü. Ormandaki ağaçlar şiddetli rüzgârdan yerlere yatıyor, çay kabarıyordu. Öyle bir kar yağdı ki, ne kar!

Herkes telaşla evlere koştu. Hayvanları ve avluda bulunan bazı şeyleri içeri aldılar. Olabildiği kadar çok odun taşıdılar evin içine. Kimse burnunu kapıdan dışarı uzatamaz oldu.

Vaktinden önce, apansız gelen o korkunç tipide kim adım atabilirdi dışarıya!

Şaşıran, korkuya kapılan Mümin dede sobayı yakarak:

- Bu da ne ola? diye söyleniyordu.

Dede, rüzgârın uğultusuna kulak veriyor, gidip gidip pencereden, gittikçe koyulaşan karanlığa bakıyordu.

- Otursana be adam yerine! diye çıkıştı nine. “Bu da ne ola? Bu da ne ola?” diye ne söylenip duruyorsun? İlk defa mı oluyor? Kış geldi işte!

- Böyle mi? Bir günün içinde mi? Olanca şiddetiyle mi?

- Niye olmasın? Sana mı soracaktı gelip gelmeyeceğini? Geleceği varmış, geldi işte!

Bacada rüzgâr uğul uğuldu. Çocuk önce epey korktu. Avluda dedesine yardım edeyim derken üşümüştü. Ama odunlar yanmaya, oda ılımaya başlayınca çocuk da ısındı ve korkusu geçti. Çam dumanı ve sıcak reçine kokusu da dolmuştu odanın içine.

Akşam yemeğini yedikten sonra yattılar. Dışarıda şiddetli rüzgâr uğulduyor, kar devam ediyordu. Pencereye kulak verip uğultuyu dinleyen çocuk “Şimdi orman kimbilir nasıl korkunçtur!” diye düşündü. Sonra birtakım karışık sesler, bağrışmalar duyunca ürperdi. Birileri bağırıyor, başka birileri de onlara cevap veriyordu. Önce bunun bir kuruntu olduğunu, ona öyle geldiğini sandı. Böyle bir havada kim gelebilirdi buraya? Ama, dede ile nine de duymuşlardı aynı sesleri.

- Gelenler var! dedi nine.

Dede pek emin değildi.

- Öyle galiba, dedi.

Sonra birden korkuya kapılarak:

- Gecenin bu saatinde, neden, kim gelir?

Acele acele giyinmeye başladı. Korkuya kapılan çocuk da kalkıp giyindi. Bu arada adamlar eve iyice yaklaşmıştı. Konuşmalar ve ayak sesleri de artmıştı. Önce çizmelerin karlara basarken çıkardıkları hışırtı, sonra sundurmaya bastıkları zaman çıkardıkları takırtılar duyuldu. Kapıyı vurmaya başladılar:

- Aksakal, kapıyı aç, donuyoruz!

- Kimsiniz?

- Yabancı değil, öz adamlarınız.

Mümin kapıyı açtı. Aynı anda soğuk bir rüzgâr doldu içeri. Üstleri başları bembeyazdı adamların. Bunlar, biçilmiş otları taşımak için Arça vadisine giden şoförlerdi. Çocuk onları hemen tanıdı. Ona bir askerî nişan hediye eden parkalı Kulubeg de vardı aralarında. Topallayarak güçlükle yürüyen bir arkadaşlarını koltuklamışlardı.

Onları bu halde görünce şaşıran dede ve nine aynı anda:

- Estağfurullah! dediler. Nedir bu hal, neler oluyor!

- Sonra anlatırız. Yedi kişi daha geliyor...

Kulubeg, ayağını yere basamayan ve inleyen arkadaşına yardım ederek:

- Hadi sen şuraya otur, dedi: “Ayağı burkulmuş da” diye onu soba yerinin çıkıntısına oturttu.

- Ötekiler nerde? diye sordu telaşla Mümin dede. Gidip hemen getireyim onları; -çocuğa dönerek- haydi sen de git çabuk Seydahmet’i çağır, elektrik fenerini alsın, hemen gelsin.

Çocuk fırladı, ama dışarı çıkar çıkmaz nefesi kesilecekti nerdeyse. Bu korkunç anları ömrünün sonuna kadar unutamayacaktı. Kıllı, soğuk, ıslık çalan bir canavar, boğazına yapışmış, onu devirmeye çalışıyordu sanki. Ama yılmadı, yıkılmadı. Boğazını canavarın pençesinden kurtardı, başını

kolları arasına aldı ve Seydahmetlere doğru koştu. Aradaki mesafe yirmi otuz adımdan ibaretti. Ama o kendini, savaşçı yiğitlerini kurtarmak için tipiyi yara yara çok uzaklara koşan bir batur gibi görüyordu. Yüreği cesaretle doluydu, kararlıydı. Güçlü, korkusuz, yenilmez bir kahramandı o. Böyle görüyordu kendini. Dağdan dağa, yardan yara atlıyor, karşısına çıkan düşmanları kılıcıyla yere seriyor, insanları tam zamanında yangından, azgın dalgalarda boğulmaktan kurtarıyor, boğazlardan geçerek, kayalardan aşarak kaçmaya çalışan kıllı, kara canavarı, tepkili av uçağına binerek kovalıyordu. Tepkili av uçağının üzerinde bir kızıl bayrak dalgalanıyordu ve bir kurşundan daha hızlı gidiyordu. Makineli tüfeğiyle “Nazilere ölüm!” diye bağırarak yağmur gibi mermi yağdırıyordu o canavarın üzerine. Ve, Boynuzlu Maral Ana her şeyi görüyor, onunla övünüyordu. Seydahmet’in kapısına geldiği zaman Maral Ana ona “Haydi, şimdi de benim şoför oğullarımı kurtar!” dedi. Ve çocuk Seydahmet’in kapısını çalarken, “Onları kurtaracağım Maral Ana! Yemin ediyorum ki kurtaracağım!” diye bağırdı yüksek sesle.

- Çabuk ol Seydahmet emmi, gidip bizimkileri kurtaralım!

Çocuk bunları öyle telaşlı, öyle heyecanlı söylemişti ki Seydahmet’le Gülcemal korkarak yerlerinden sıçradılar:

- Kimi kurtaracağız? Ne oluyor?

- Dedem elektrik fenerini alıp hemen gelmeni istedi, sovhozun şoförleri tipide yollarını kaybetmişler...

- Hay aptal hay! Böyle söylesene şunu! diye homurdandı Seydahmet.

Ve hemen hazırlanmaya başladı.

Seydahmet’in sözlerine hiç canı sıkılmadı çocuğun. O nereden bilecekti buraya gelinceye kadar ne büyük

kahramanlıklar gösterdiğini ve niçin yemin ettiğini.

Dedesiyle Seydahmet'in, yedi şoförü evlerinin yakınında bulduklarını ve sağ salim getirdiklerini görünce de pek şaşırmadı. Oysa başka türlü de olabilirdi. Tehlike atlatıldıktan sonra önemsiz görülür... Neyse, kaybolanlar bulunmuştu. Seydahmet onları kendi evine götürdü. Bu arada Orozkul'u da uyandırmışlardı. Beş kişiyi de o aldı. Geri kalanlar Mümin dedenin evine sığıştılar.

Dağlarda korkunç tipi dinmek bilmiyordu. Çocuk bir ara sundurmaya çıkıp baktı ve bir anda nerede olduğunu anlayamadı. Sağ ile sol, aşağısı ile yukarısı birbirine karışmış, yön-yöre bilinmiyordu. Karanlık gecede fırtına coştukça coşuyor, kuduruyordu. Kar dizboyu yükselmişti.

Bütün şoförler bulunduktan, ısındıktan, tehlike atlatıldıktan sonra Mümin dede şoförlerden başlarına geleni sordu. Oysa başlarına geleni anlamak için bunu sormaya gerek yoktu. Ansızın tipiye yakalanmışlardı. Çocuklar yine de başlarından geçeni anlattılar. Onları dinlerken dede ile nine derin derin iç çekerek:

- Oy! oy! oy! diyor, ellerini göğüslerinde çaprazlayarak Allah'a şükrediyorlardı.

Nine onlara sıcak çay verirken biraz da gençleri suçladı:

- Ah yavrularım, iyi kurtuldunuz vallahi! Çok hafif giyinmişsiniz. Böyle ince elbiselerle dağa çıkılır mı hiç? Çok çocuksunuz daha. O şehirlilere imreniyor da böyle hafif giyiniyorsunuz. Eğer sabaha kadar dışarıda kalaydınız, Allah göstermesin, kaskatı buz olurdunuz!

- Nerden bilebilirdik ki, dedi Kulubeg. Kalın giyinmek için bir sebep yoktu. Soğuk olursa, şoför kabininde kalorifer var, diye düşündük. Ocak başında oturur gibi ısınır orada insan. Uçaklar öyle yüksekten uçar ki koca dağlar küçük tümsekler

hâlinde görülür. Dışarıda soğuk eksi kırk derece olur, ama içeride adamlar gömlekle otururlar.

Çocuk şoförlerin arasında bir koyun postuna uzanmış, Kulubeğ'e iyice sokulmuştu. Büyüklerin konuşmalarını can kulağıyla dinliyordu. Birdenbire böyle bir tipinin çıkmış olmasına ve bu yiğitleri onların evine sığınmak zorunda bırakmasına çok sevindiğini hiçbiri bilemezdi. İçinden, fırtınanın günlerce, en az üç gün sürmesine dua ediyordu. Burada kalmaya mecbur olurlardı o zaman. Ne iyiydi onlarla beraber olmak! O gün bir şeyi daha öğrendi. Dedesi bu yiğitlerin hepsini tanıyordu. Kendilerini değilse bile babalarını, analarını biliyordu.

Dede, biraz gururlanarak torununa:

- İşte Buğulu ağabeylerini gördün, dedi, artık onların nasıl yiğitler olduğunu biliyorsun. Hepsi de boylu-boslu maşallah! Bugünün yiğitleri hep böyle oluyor. Çok iyi hatırlıyorum. 1942 kışında bizi Magnitogorsk'a yapı işlerinde çalışmak için götürmüşlerdi...

Ve dede, çocuğun dinleye dinleye ezberlediği konuyu anlatmaya başladı: Oraya vardıklarında, ülkenin dört yanından gelip büyük bir işçi taburu oluşturan askerleri boy sırasına göre dizmişler. O uzun sırada Kırgızlar boyları küçük olduğu için en geride kalmışlar. İsim yoklaması yapıldıktan sonra bir tütün molası verilmiş. İşte o sırada yanlarına, kızıl saçlı, çam yarması gibi iri, ama içi boş bir adam gelmiş. Yüksek sesle ve alaylı alaylı sormuş:

- Nerelisiniz siz, Mançuryalı mı? demiş.

Aralarında yaşlı bir öğretmen varmış. O cevap vermiş adama:

- Hayır, demiş, biz Kırgızız. Biz, buraya yakın bir yerde Mançuryalılarla savaştığımız zamanlarda, bu Magnıto-

gorsk'un adı, hayali bile yoktu. Boy meselesine gelince, hepimiz senin gibi uzun boyluyduk o zaman. Savaş bitince görürsün, boyumuz yine uzayacak...

Eski günlerin bu olayı birden aklına gelen ihtiyar, gülen gözlerle ve gururla bir gecelik misafirlerini teker teker süzdü:

- Nasıl, öğretmen haklıymış değil mi? Şehre gidince ya da yollarda görüyorum. Bizim Kırgızlar uzun boylu, yakışıklı oldular. Hiç de eskisi gibi değil artık...

Anlayışlı çocuklar gülümsediler: Espri yapmasını seviyordu bu ihtiyar.

İçlerinden biri cevap verdi:

- Mesele boy-bos ise, boyumuz bosumuz var. Ama kamyonun şarampola yuvarlanmasını önleyemiyoruz. Devrilen kamyonu kaldırmak için de, kalabalık olsak bile, boyumuz-gücümüz yetmiyor.

Onları haklı çıkarmaya, mazur göstermeye çalışan dede:

- Ona kimin gücü yeter evlat! Tepeleme ot yüklü bir kamyon, üstelik böyle bir tipi... Ee, olur böyle şeyler. Allah'ın yardımıyla yarın her şey düzelir. Yeter ki rüzgâr dinsin.

Şoförler, dedeye, Arça vadisinin yukarısındaki çayıra nasıl geldiklerini anlattılar: Biçilen otlar çok büyük üç yığın hâlinde toplanmış. Aynı anda üç yığını birden bozup kamyonlara yüklemeye başlamışlar. Öyle doldurmuşlar ki kamyonları, tepesinden aşağı ancak iple kayarak inebiliyorlarmış. Evden daha yüksek olmuş boyları. Şoför mahallinin ön camından, kaportadan ve tekerleklerinden başka yeri görülmüyormuş. Bir defada bütün otları taşımak istiyorlarmış. Bir daha gelecek yıla kadar oraya gelemeyeceklerini, artan otların da orada kalacağını biliyorlarmış çünkü. Acele ediyorlarmış. Bir kamyon yüklenince şoförü onu yola çekiyor, sonra gelip öteki

kamyonun yüklenmesine yardım ediyormuş. Hemen hemen bütün otları yüklemişler, yalnız iki kamyon kalmış. Bu sırada bir sigara molası vermişler ve nasıl bir düzenle gideceklerini kararlaştırmışlar. Daha sonra da konvoy hâlinde harekete geçmişler. Bayırdan aşağı çok dikkatli, el yordamıyla gider gibi inmişler. Ot hafif bir yükmüş ama, tepeleme yüklenince, dar geçitli, keskin dönemeçli yollarda taşınması çok zor, hatta tehlikeliymiş.

Neyse, ileride nasıl bir tehlike ile karşılaşacaklarını akıllarına bile getirmeden, yola koyulmuşlar.

Arça yaylasından inip boğaza girmişler, akşama doğru boğaz çıkışına gelmişler. İşte o sırada yakalanmışlar tipiye. Arkasından da kar abanmış üzerlerine...

Kulubeg anlatmaya devam ederek şöyle diyordu:

- Öyle müthiş bir şeydi ki üç dakika içinde sırtımız su içinde kaldı, her tarafı karanlık bastı. Rüzgâr direksiyonu elimizden çekip alacak gibi şiddetliydi. Kamyonun her an devrilebileceğini düşünmeye başladım. Üstelik o yol, açık havada bile, güpegündüz bile tehlikeliydi...

Çocuk, ışıl ışıl gözlerini Kulubeg'e dikmiş, kımıldamadan, nefesini tutarak dinliyordu. Şimdi pencerenin dışında da aynı rüzgâr uğulduyor, aynı kar yağıyordu. Şoförlerin çoğu, elbiselerini ve çizmelerini çıkarmadan, yere gelişigüzel uzanmış, uyuyorlardı. Koca kafalı, koca kulaklı, ince boyunlu çocuk, onların çektiği sıkıntıyı aynen yaşıyor gibiydi...

Birkaç dakika içinde, yolda, göz gözü görmez olmuş. Kamyonlar, körün değneğinden ayrılmadığı gibi birbirinden hiç ayrılmıyor ve durmadan klakson çalıyorlarmış. Kar, farların üzerine perde gibi iniyor, silecekler zar-zor hareket ediyor, camları temizlemeye yetişemiyormuş. Bu yüzden, önlerini görebilmek için başlarını çıkarmak ve öyle sürmek

zorunda kalmışlar. Buna sürmek mi denir! Ve kar, ardı arkası kesilmeden yağmaya devam ediyormuş. Tekerlekler patinaj yapmaya başlamış, oldukça dik bir yokuşa gelince de konvoy durmuş. Motorlar delicesine vınlıyormuş ama boşuna. Bir adım ilerlemiyormuş kamyonlar. Bunun üzerine araçlardan inmişler, kamyondan kamyona sıçrayarak en öndeki kamyonun başında toplanmışlar. Ne yapacağız? demişler. Ateş yakmak imkânsızmış. Şoför kabininde bekleseler benzin tükenecek. Çünkü ancak sovhoza ulaşmalarına yetecek kadar benzin koymuşlar depolara. Ama, kabinleri ısıtmamak da donarak ölmek olacakmış. Şaşırıp kalmışlar. Tekniğin o muazzam gücü sıfıra inivermiş, o da çaresiz imiş. Ne yapsınlar? İçlerinden biri, kamyonlardan birini boşaltıp otların arasına girmelerini teklif etmiş. Ama besbelliymiş ki ipleri çözer çözmez rüzgâr, göz açıp kapayıncaya kadar kısa bir zamanda, otları savurur, bir tutam bile bırakmazmış. Bu arada kamyonların üzerindeki kar kalınlığı da artmış da artmış. Tekerleklerin arası da dolmaya başlamış. Şoförler bir şey düşünemez olmuşlar. Soğuk rüzgâr sanki beyinlerini de dondurmuş...

Kulubeg bakışını Mümin dedeye çevirerek anlatmaya devam etti:

- Sonra, Aksakal, birdenbire, şu gencecik Buğu'yu, kardeşimi hatırladım -böyle derken elini çocuğun başına koymuş, okşamıştı-. Buğu kardeşim yol boyunca koşuyordu. Ben durdum. Tabiî dururum. Selamlaştık onunla. Biraz da gevezelik ettik.. öyle değil mi? Sen daha niçin gidip uyumadın?

Çocuk başını sallayarak Kulubeg'i onayladı. Ah o anda onun içindeki coşkuyu, cesareti görseydiler. Yüreğinin nasıl sevinç ve gururla çarptığını bilseydiler! Kulubeg ondan söz

ediyordu! Oradaki yiğitlerin en yakışıklısı, en güçlüsü idi Kulubeg. Ah o da onun gibi olabilse!

Mümin dede de bir yandan sobaya odun atarken torununu övüyordu:

- Böyledir benim oğlum. Büyüklerin konuşmalarını dinlemeyi de pek sever. Bak kulakları nasıl kirişte!

Kulubeg devam etti:

- Nedendir bilmiyorum, o anda aklıma bu yavru geldi. O zaman çocuklara ne düşündüğümü söyledim. Rüzgârdan işitmedikleri için bağıra bağıra konuşuyordum. “Çocuklar”, dedim, “ormancıların evlerine gidelim, yoksa burada donup kalırız.” Ötekiler ağızlarını kulaklarıma dayayarak “İyi ama nasıl gideceğiz?” dediler. “Yürüyerek gitsek hiç varamayız. Kamyonları terkedip gitmemize de izin yok.” “Kamyonları biraz yokuşa itelim, sonra aşağıya doğru inmesi kolay olur, önemli olan San-Taş vadisine kadar inmektir. Ondan sonra orman evlerine gitmek zor olmaz, uzak değil...” dedim onlara. Dediklerimi anladılar. “Peki öyleyse, işi sen idare et” dediler. Bunun üzerine, “Osman Ali, geç direksiyona!” dedim. En öndeki arabayı hepimiz birden itmeye başladık. Başlangıçta pek fena gitmedi. Ama bir süre sonra soluğumuz kesildi ve gücümüz tükendi. Kamyonu değil, bir dağı itiyorduk sanki. Altına tekerlek konmuş büyük ot tayası! (büyük ot yığını). “Dayanın, haydi hoop!” diye bağırıyordum ama, sesimi kendim bile duymuyordum. Fırtınadan, kardan göz gözü görmüyordu. Motor vınlıyor, bir insan gibi inim inliyordu. Son gücüyle zorlanıyordu. Biz de öyle. Başımız dönüyordu. Yüreğim çatlayacak, parça parça olacaktı nerdeyse...

- Ay! ay! ay! diye üzüntüsünü belirtti Mümin dede. Ne büyük bir felâket bu! Hiç kuşku yok, sizi Boynuzlu Maral Ana kurtardı bu felâketten. Siz torunlarının yardımına yetişti

ve çekti aldı sizi ölümün kucağından. Ne olurdu o olmasa?... Bak, duyuyor musun dışarıda tipi nasıl uğulduyor?

Çocuk uykuya dalmamak için direniyordu ama, gözkapaklarını aralamaya gücü yetmiyordu. Yarı uyur yarı uyanık halde konuşmalara kulak veriyor, gerçekle kendi hayalinde yarattığı görüntüleri birbirine karıştırıyordu. Kendini, tipiye yakalanan o yiğitlerle o yamaçta görüyordu. Önünde, karla örtülü, bir dağa doğru uzanan dik bir yokuş vardı. Tipi yüzünü gözünü kamçılıyor, yakıyordu. Hep beraber, ev kadar büyük bir kamyonu itiyor, ağır ağır yokuşu tırmanıyorlardı. Ama bir an geliyordu ki kamyon kıpırdamıyor, sonra geri geri kaymaya başlıyordu. O zaman korkup bırakıyordu kamyonu. Nasıl da korkuyordu! Hava nasıl da karanlıktı! Rüzgâr yüzünü nasıl da yakıyordu! Kayan kamyon onu ezecek diye tir tir titriyordu. İşte tam o sırada Boynuzlu Maral Ana göründü. Güçlü boynuzlarıyla kamyonu itmeye başladı. “Dayanın! Dayanın!” diye bağırıyordu çocuk. Ve kamyon bu güce karşı koyamıyor, ilerliyordu. Yokuşun tepesine çıktıktan sonra tekrar aşağıya iniyor, ikinci kamyonu itiyorlardı. Sonra üçüncüsünü, sonra birer birer hepsini. Ve her defasında Maral Ana yardım ediyordu onlara. Onu kimse görmüyor, yanıbaşlarında olduğunu kimse bilmiyordu. Ama çocuk biliyor ve görüyordu. Ne zaman güçlerini aşan bir çaba gerekse, ne zaman güçleri tükenip korkmaya başlasalar, Boynuzlu Maral Ana koşup geliyor, kamyonu itmelerine yardım ediyordu. Hep Kulubeg’in yanında oluyordu Maral Ana. Sonra Kulubeg kendisine “Haydi, geç bakalım direksiyona!” dedi. O da hemen kamyona çıkıp direksiyon başına oturdu. Kamyon sallanıyor, motor vınlıyordu. Direksiyon ne de kolay dönüyordu parmakları arasında! Küçükken fıçı kemerini çember yapmış, sürmüş, oynamıştı.

Onun gibi dönüyordu. Çocuk elindeki direksiyonun oyuncağa dönüştüğünü görünce pek utandı. Derken.. birdenbire yana yatmaya başladı.. eğildi, eğildi ve sonra büyük bir gürültü ile düşüp paramparça oldu. Kamyonu devirdiği için çok korktu. Çok da utanıyordu. Kulubeg'in yüzüne bakamazdı artık. Sarsıla sarsıla ağlamaya başladı.

Kulubeg çocuğu uyandırdı:

- Aa, ne oldu sana? Niçin ağlıyorsun?

Çocuk gözlerini açtı. Gördüklerinin bir düş olduğunu anlayarak sevindi.

Kulubeg onu kollarına alıp bağrına bastı:

- Fena bir düş mü gördün? Çok mu korktun? Senin gibi bir yiğit korkar mı hiç!

Kulubeg böyle diyerek, rüzgârdan kurumuş sert dudaklarıyla onu öptü:

- Hadi gel seni yatırayım. Uyku zamanı geldi.

Çocuğu, öteki şoförlerin arasında, kalın bir keçenin üzerine yatırdı. Kendisi de yanıbaşına uzanarak ve çocuğa iyice sokularak, parkasının ucuyla üstünü örttü.

Ertesi gün Mümin dede torununu erkenden uyandırdı:

- Kalk yavrum, dedi usulca. Sıkıca giyin, bana yardım edeceksin.

Pencereden, sabahın donuk ilk ışıkları sızıyordu. Ötekiler ise nasıl yatmışlarsa öyle mışıl mışıl uyuyorlardı.

- Al bu keçe çizmeleri ayağına geçir, dedi Mümin.

Dedesinin elbisesinden ot kokusu geliyordu. Demek ki o atları yemlemişti bile. Çocuk çizmeleri giydi ve birlikte çıktılar. Kalın bir kar örtüsü vardı yerde, ama rüzgâr hemen

hemen dinmişti. Seyrek aralıklarla hafif bir savruntu görülüyordu.

- Çok soğuk! dedi çocuk ürpererek.

- Çok değil. Hava açılıyor, diye mırıldandı dede. Ama çok müthiş idi. Daha ilk günde böyle bir tipi! Neyse, önemli olan bunun bir faciaya dönüşmemiş olmasıdır...

Ağıla girdiler. Burada Mümin'in beş koyunu vardı. Dede derin bir çömleğe elini daldırarak oradan bir elektrik feneri çıkardı, yaktı. Koyunlar başlarını ona çevirip öksürmeye başladılar.

- Al şu feneri, bana ışık tut, dedi ihtiyar. Kara koyunu kurban keseceğiz. Konuklarımız var. Onlar kalkmadan et hazır olmalı.

Çocuk söyleneni yaptı. Kapı-pencere aralıklarında rüzgâr hâlâ ıslık çalıyordu. Dışarısı alacakaranlık ve soğuktu. Dede önce eşiğin üzerine bir kucak temiz ot attı. Karakoyunu buraya getirdi, yatırıp ayaklarını bağlamadan önce biraz düşündü, sonra çömeldi:

- Feneri bırak, sen de benim gibi diz çök, dedi çocuğa.

Bundan sonra dede, ellerini göğe açarak alçak sesle bir dua okumaya başladı:

- Ey soyumuzun ulu anası, Boynuzlu Maral Ana! Bu koyunu sana kurban ediyorum: Çocuklarımızı tehlikeden kurtardığın için; atalarımızı ak sütünle beslediğin için; temiz yürekli oluşun, bize ana gözüyle baktığın için. Bizi dağda-bayırda, coşkun sellerde, kaygan yollarda yalnız bırakma! Bizi, yurdumuzu terkedip gitme! Biz senin çocuklarınızız. Âmin!

Duasını bitirdikten sonra ellerini yüzüne koyup alnından çenesine doğru sıvazlayarak indirdi. Çocuk da aynı şeyi yaptı.

Bundan sonra dede tokluyu yere yatırdı, ayaklarını bağladı. Ta dedesinden, babasından kalan bıçağını kınından çıkardı.

Çocuk elindeki fenerle ona ışık tutuyordu.

*

* *

Nihayet rüzgâr dindi. Güneş kaçışan bulutların arasından birkaç kere korka korka baktı. Her yerde geceki fırtınanın izleri vardı: Yer yer kar kümeleri, kırık dallar, karın ağırlığıyla yere yatmış ağaççıklar, kökünden sökülmüş ve devrilmiş yaşlı ağaçlar... Çayın öbür yakasında orman suskun ve üzgündü. Çay bile yatağının dibine çekilmişti sanki. Biriken kar yüzünden kıyıları daha dik görünüyordu. Şarıltısı da hafiflemiş, sesi boğulmuştu.

Güneş hâlâ çekingen, bir görünüp bir kayboluyordu.

Ama çocuk çok sakindi, hiçbir şey canını sıkmıyordu. Geceki kaygılarını, o korkunç fırtınayı unutmuştu. Yerdeki kar da sıkıcı değildi onun için. Hatta karın olması daha iyi, daha eğlenceliydi. Sağa sola koşuyor, ayağının altındaki kar topaklarına bir tepik atarak onları savuruyordu. Evde çok kişinin olmasından, iyi bir uyku çekerek dinlenen şoförleri dinlemekten, kendileri için kesilen koyun etini iştahla yedikten sonra gülüşmelerinden büyük bir zevk ve mutluluk duyuyordu.

Güneş de kendisini daha çok göstermeye, daha çok parlamaya başlamıştı. Bulutlar yavaş yavaş dağılıyordu. Hatta hava da ısınıyordu. Vakitsiz gelen kar da daha çok yollarda ve patikalarda olmak üzere erimeye başlamıştı.

Şoförler ve yardımcıları gitmeye hazırlandıkları zaman çocuğun çok canı sıkıldı. Çok üzüldü. Yiğitler avluya çıkıp

vedalaşırken, ev sahiplerine gösterdikleri konukseverlik ve yardım için teşekkür ederlerken yanlarından hiç ayrılmadı. Mümin dede ve Seydahmet de atlarına binmişlerdi. Dedenin kucağında bir demet odun, Seydahmet'in kucağında ise büyük bir kalaylı güğüm vardı. Bunlarla motorların, radyatörlerin donan suyunu ısıtıp eriteceklerdi.

Hepsi birlikte hareket ettiler. Bu sırada çocuk koşup dedesinin yanına gelerek:

- Dede, ben de gelmek istiyorum, beni de götür! dedi.

- Ama oğlum, görüyorsun ki benim kucağımda odun var, Seydahmet de o güğümü taşıyor. Seni yanımıza alamayız. Hem ne işin var orada? Karda yürüyemezsin, çok yorulursun.

Çocuk çok üzüldü, küstü, somurttu. Bunun üzerine Kulubeg elinden tutarak:

- Hadi gel bakalım, dedi, dönüşte dedenin atına binersin.

Böylece, Arça yamaçlarından inen yolun ayrım noktasına doğru yürüdüler. Yollarda kar çoktu. Az sonra çocuk bu yiğit delikanlılara ayak uydurmanın hiç de kolay olmadığını anladı. Yorulmuştu.

- Bin bakalım sırtıma, dedi Kulubeg.

Çevik bir hareketle çocuğu omuzuna aldı. Sonra da sırtında hiç yük yokmuş gibi öyle rahat taşımaya başladı ki, sanırsınız her gün aynı işi yapıyor.

Onların yanında yürüyen bir şoför:

- Yahu Kulubeg, sen bu işi çok iyi yapıyorsun, dedi.

- Ee, hayatım boyunca kız ve erkek kardeşlerimi taşıdım ben sırtımda. Altı kardeştik ve en büyükleri bendim. Annem ve babam tarlada çalışıyorlardı. Şimdi kız kardeşlerim evli, çocukları da var. Askerden döndüm, bekârdım, henüz iş de bulamamıştım. O zaman kız kardeşlerimden biri -büyüğü- bana: "Ağabey, gel bizde kal, sen çok iyi çocuk bakıyorsun."

dedi. “Olmaz”, dedim, “artık kendi çocuklarımı taşıyacağım sırtımda...”

Böyle, konuşa konuşa ilerliyorlardı. Çocuk memnundu. Kulubeg’in güçlü omuzlarında kendini çok rahat ve güvenli hissediyordu.

“Ah onun gibi bir ağabeyim olsa, kimseden, hiçbir şeyden korkmazdım” diye hayal kurmaya başladı. “Orozkul o zaman dedeme bağırsın ya da başkalarına dokunsun da görsün! Kulubeg’in ona kaşlarını çatıp şöyle bir bakması yeterdi sus-pus olup yerinde oturması için.”

Bir gün önce terkedilen ot kamyonları kavşağın iki kilometre kadar ilerisinde idi. Hepsinin üzeri karla örtülmüştü ve kışın tarlada bırakılan ot tayalarına benziyorlardı. Görünüşe göre kimse yerlerinden kımıldatamazdı onları.

Ateş yakıp odunları tutuşturdular. Suyu ısıttılar. Isıtılan suyu öndeki arabanın radyatörüne döktüler, motoru çalıştırdılar. Motor, hırıltı gürültü ile ve güçlükle de olsa çalıştı. Bundan sonra işler daha kolay oldu. Çalışan her kamyon hemen ardındakini yedeğe alıyor, onu da çalıştırıyordu.

Böylece bütün kamyonları çalıştırdıktan sonra bunlardan ikisini şarampola düşen kamyona bağladılar. Çalışan kamyonlar çekti, onlar itti. Onlarla beraber çocuk da itiyor ve kendisine her an “Sen çekil, dolaşma ayak altında” demelerinden korkuyordu. Ama kimse ona böyle bir şey söylemedi. Belki ona Kulubeg izin verdiği içindi bu. Kulubeg en güçlüleriydi, herkes onu sayıyordu.

Şoförler bir defa daha vedalaştılar. Kamyonlar hareket etti. Önce ağır ağır, sonra daha hızlı. Kar kaplı dağların arasından

bir kamyon kervanı ilerliyordu şimdi. Boynuzlu Maral Ana'nın torunlarıydı bu gidenler. Ama bilmiyorlardı ki, bir çocuğun hayal gücüyle canlanan Boynuzlu Maral Ana, kimseye görünmeden onların önünde sıçraya sıçraya, bazen de ok gibi fırlayarak gidiyordu. Bütün felâketlerden, bütün tehlikelerden o koruyordu onları. Zorlu yollardaki kazalardan, yuvarlanan kayalardan, çığlardan, kar fırtınasından, sisten, Kırgızların yüzyıllar süren göçebe hayatlarında karşılaştıkları bütün belâlardan.. o koruyordu. Mümin dedesi kara koyunu kurban ederken Maral Ana'dan onları korumasını istememiş miydi?

Gittiler. Çocuk da hayalinde onlarla beraber gidiyordu. Kulubeg'in kamyonunda, onun yanında oturuyordu "Kulubeg Ağabey, bak, Boynuzlu Maral Ana koşuyor önümüzde" diyordu, "-Aa, olamaz!". "-Yemin ederim ki koşuyor. Bak! Bak!"

Dedesi onu daldığı hayalden kurtardı:

- Hey, niye dikilip kaldın öyle? Haydi gidiyoruz. Bin bakalım, vakit geçiyor.

Eyerin üzerinde eğilip çocuğun ata binmesine yardım etti. Onu kürkünün eteğiyle sımsıkı sarmalarken sordu:

- Üşüdün mü?

*

* *

O zamanlar okula gitmiyordu.

Ama şimdi, o sıkıntılı uykusundan arada bir uyanıyor, büyük bir üzüntü içinde "Yarın okula nasıl gideceğim? Hastayım, kendimi hiç iyi hissetmiyorum..." diye

düşünüyordu. Sonra yine dalıyordu. Okuldaymış, öğretmenin kara tahtaya yazdığı kelimeleri defterine geçiriyormuş gibi geldi ona: “At. Ata. Taka.. At. Ata. Taka”*****. Birinci sınıfta öğrenilen bu yazılarla defterinin bütün sayfalarını doldurdu. “At, Ata, Taka... At, Ata, Taka...” Sonra yoruldu, gözleri karardı. Gözlerinin önünde bütün harfler oynaşıyordu. Ateşten bunalıp terliyor, üstünü açıyor, ama bu defa da üşüyor, başka yerlerde, başka dünyada görüyordu kendini. Bazen balık olup soğuk suda beyaz gemiye doğru yüzüyor, yüzüyor.. ama bir türlü ulaşamıyordu. Bazen de tipiye yakalanıyordu... Dağ yolunda, dumanlı soğuk havada, ot taşıyan kamyonları görüyordu. Kamyonların tekerlekleri kayıyor, olduğu yerde kızaklıyordu. Kamyonlar insan gibi hıçkıra hıçkıra ağlıyor ama yerlerinden bir adım öteye gidemiyorlardı. Tekerlekler vınlayarak topaç gibi dönüyor, ısınıp kızarıyor, alev alev yanıyorlardı. O zaman Boynuzlu Maral Ana ot kamyonunu dağa doğru itiyordu. Çocuk da olanca gücüyle yardım ediyordu ona. Kan ter içinde kalmıştı. Sonra birdenbire ot kamyonu bir bebek beşiği oluveriyordu. Boynuzlu Maral Ana ona “Haydi koşalım, bu beşiği Bekey Teyze ve Orozkul enişteye götürelim” diyordu. Ve birlikte koşmaya başlıyorlardı. Maral Ana’ya yetişemiyordu. Ama ileride beşiğin çıngırağından çıkan sesleri duyuyor ve şıngırtının geldiği yana koşuyordu.

***** Taka: Nal (Kırgızca)

Sundurmadan gelen ayak seslerini ve açılan kapının gıcırtısını duyunca uyandı. Dedesi ve ninesi idi gelenler. Biraz yatışmış görünüyorlardı. Yabancıların gelişi Orozkul’u ve Bekey Teyzeyi de biraz yatıştırmış olmalıydı. Orozkul belki içip içip sızmıştı. Avuldan ne çığlık geliyordu ne de küfür.

Geceyarısına doğru ay dağın üzerindeydi. Tül hâlesini en yüksek ve bembeyaz karla örtülü bir tepeye asmıştı. Ebedî buzların tutsağı olan tepe karanlığı delerek göklere yükseliyordu. Engebeli yüzeyindeki çıkıntılar, sivrilikler, puslar içinde zayıf zayıf parlamaktaydı. Onun çevresinde ise sessiz dağlar, yalçın kayalar, kımıltısız kara ormanlar vardı. Çay, ta aşağılarda kalmış, kayaların arasından gürül gürül akıyordu.

Ayışığı pencereden ve yanlamasına giriyordu odaya. Çocuk rahatsız oluyordu bu ışıktan. Ninesinden pencerenin perdesini çekmesini isteyecekti ama bundan vazgeçti. Çünkü nine yine dedesine çıkışıyordu, öfkeliydi:

- Koca sersem, diyordu yatağa girerken, insanlara karşı akıllı-uslu davranmasını bilmiyorsun, bari çeneni tut. Başkalarını dinle. Hayatın onun elinde. Az da olsa maaşını veren o. Her ay elimize geçiyor hiç olmazsa. Aylıksız-donluksuz kim ne yapsın seni! Sakalın ağardı hâlâ akıllanmadın...

İhtiyar Mümin ağzını bile açmıyordu. Nine de sustu. Ama az sonra daha yüksek sesle bağırdı:

- Maaşı kesilen adam artık adam değildir, insan değildir!

Mümin dede yine bir şey söylemedi.

Çocuk uyuyamıyordu. Başı ağrıyor, aklı karışıyordu. Okulunu düşünüp üzülüyordu o. Şimdiye kadar bir gün bile kalmamıştı okuldan. Yarın okula, Celesay'a gidemezse neler olacağını bilemiyordu. Bir yandan da, Orozkul dedesini işten kovarsa hâlinin ne olacağını düşünüyordu. Nine dedesine cehennem azabı çektirirdi. Ne yaparlardı o zaman?

İnsanlar niçin böyle yaşıyorlardı? Niçin bazıları iyi bazıları kötüydü? Niye bazıları mutlu, bazıları mutsuz? Niye bazılarından herkes korkar da bazılarından kimse korkmaz?

Niye bazılarının çocukları var, bazılarının yok? Niye bazıları başkalarına maaş verdirmeyebiliyor? Besbelli, en iyi durumda olanlar en çok aylık alanlardı. Ama dedenin maaşı çok azdı ve herkes onunla alay ediyordu. Ah, ne yapsa da dedesinin maaşını arttırsalar? Maaşı çok olsa, Orozkul bile saygı gösterirdi ona.

Bu düşünceler gittikçe daha çok ağrıtıyordu kafasını. Bir ara yine, o gün akşam üzeri çayın öbür yakasında gördüğü maralları düşünmeye başladı. Geceleri ne yapıyorlardı acaba? O soğuk, çıplak dağda ya da o kapkaranlık ormanda yapayalnızdılar. Yapayalnız olmaları korkunç bir şey! Ya kurt çıkagelir ve onlara saldırırsa? O zaman Bekey Teyzeye sihirli beşiği kim getirir?

Sıkıntılı bir uykuya daldı. Uyurken Boynuzlu Maral Ana'dan Orozkul eniştesi ve Bekey Teyzesine akçakayından bir beşik getirmesini istiyor, "Bir de çocukları olsun" diye dua ediyordu. Uzaktan uzağa çıngırağın sesini duyuyordu şimdi. Maral Ana, o sihirli beşiği boynuzuna takmış, uçarcasına koşarak geliyordu.

-VII-

ÇOCUK, ertesi sabah, erkenden, bir elin alnına dokunmasıyla uyandı. Dedesinin eliydi bu. Soğuktu, çünkü dışarıdan gelmişti.

Çocuğun elini hohlayarak ısıtmaya çalışıyor, alnını tutuyor, göğsünü yokluyordu. İçini çekti ve üzgün bir sesle:

- Yat yavrum, dedi, kalkma! Vah vah! Çok hastasın, ateşin var. Ben de okul vakti geldiği halde hâlâ niçin kalkmadığını merak etmiştim...

- Hemen kalkıyorum, dedi çocuk başını yastıktan kaldırarak.

Ama başı döndü, gözleri karardı ve kulakları uğuldadı.

Dede onu usulca yatırarak:

- Yat yavrum, kalkmayı düşünme. Hasta hasta seni okula götürür müyüm hiç? Çıkar dilini de bir bakayım.

Çocuk kalkmak istiyordu.

- Öğretmen kızacak, dersi kaçıranları hiç sevmiyor...

- Kızmaz yavrum, ben gider anlatırım ona. Göster bakayım dilini.

Dede, çocuğun diline ve boğazına dikkatle baktı. Uzun uzun nabzını dinledi. Nasırdan kaskatı olan parmaklarıyla çocuğun ter içinde, ateşten yanan bileğini tutup atardamarını bulabilmesi bir mucizeydi doğrusu. Nasıl olduysa, kendisini biraz rahatlatan bir sonuç çıkarmıştı:

- Allah büyüktür. Çok önemli değil, sadece soğuk almışsın. Bugün yataktan çıkma. Akşam sıcak kuyruk yağıyla göğsünü ve ayaklarını ovarım. Bir güzel terlersin ve Allah'ın yardımıyla yarın tarpan******tay gibi kalkarsın ayağa.

****** Tarpan: Orta Asya'da yaşayan yabani bir at ırkıdır. Kara-yağız renklidirler. Genellikle bir aygır yönetiminde

sürü hâlinde yaşarlar. (Ç. N.)

İhtiyar adam, torununun başucunda oturarak dün olanları ve bugün de onu bırakmayan olayları hatırladı, kaygılandı, içini çekti ve düşünceye daldı. “Allah’ından bulsun!” diye mırıldandı. Sonra yine çocuğa döndürdü başını:

- Ne zaman hastalandın? Bana niye söylemedin? Dün akşam mı?

- Evet, dün akşam üzeri, çayın öbür kıyısında maralları gördüğüm zaman. Koşup senin yanına geldim. Sonra üşüdüm.

Mümin dede kendisini suçlar gibi:

- Yaa, peki yavrum, sen yat, benim gitmem gerek.

Dede kalktı ama çocuk onu bırakmak istemiyordu:

- Dede, orada gördüğüm maral Boynuzlu Maral Ana’nın kendisiydi değil mi? Tüyleri süt gibi beyazdı, kocaman kocaman gözleri vardı. Bir insan gibi bakıyordu. Boynuzlu Maral Ana idi değil mi o?

Mümin dede belli etmeden güldü:

- Ah budala yavrum benim... Neyse, dediğin gibidir, belki Maral Ana’nın ta kendisidir. Ben de diyorum ki...

Sözünü bitiremedi. Nine görünmüştü kapıdan. Avludan telaşlı adımlarla geliyordu. Besbelli yeni haber getiriyordu. Kapıdan adımını atar atmaz heyecanla:

- Hadi bakalım koca adam, sen de git oraya! diye bağırdı.

Mümin başını eğdi. Pek üzgündü, acınacak haldeydi. Nine ise konuşmaya devam etti:

- Çaydaki tomruğu kamyonla çekip çıkaracaklarmış. Sen de git ve ne derlerse yap... Hay Allah, süt kaynatacaktım...

Böyle dedi ve koşup ocağı yaktı, bir hayli kap kacak sesi duyuldu. Mümin’in suratı asıktı. Karısına bir çift lâf edip cevap verecekti ama o buna da fırsat bırakmadı:

- Hey, ne dikilip duruyorsun be adam! Hay başımın belası, bırak aksiliği. İnadın ne sana yararı var ne bana, onların yanında adam mısın sen! Orozkul'u görmeye gelenleri gördün mü? Nasıl bir kamyonları olduğunu da gördün mü? On tomruk yüklesen bana mısın demez, dağları aşırıp götürür. Orozkul bize gözucuyla bile bakmıyor. Ne kadar dil döktüm ona, ne kadar alçaldım karşısında. Artık kızına eşikten içeri adım attırmıyor. Kısır karı şimdi Seydahmet'lerin evinde. Ağlaya ağlaya gözünün yaşı kurumuş. Şimdi sana, senin gibi beyinsiz babasına lânetler okuyor...

Mümin'in sabrı taştı. Kapıya doğru yürürken:

- Yeter artık! diye bağırdı... Sen çocuğa sıcak süt ver, hastalandı, yatıyor!

- Peki, peki, veririm, daha dikilip durma, git Allah aşkına, git!

Kocasını dışarı çıkarıp nihayet yola saldıktan sonra kendi kendine söylenmeye devam etti: "Ne oldu bu adama böyle? Kimseye karşı gelmezdi, ağzını açıp tek kelime söylemez, isteneni yapardı. Çıldırdı mı ne! Yetmiyormuş gibi Orozkul'un atını al, dörtnala koştur! -Çocuğa öfkeli bir bakış yönelterek- Hem kimin için atıyor kendisini suya, ateşe!...

Böyle dedi ama çocuğa sıcak sütle erimiş taze tereyağ getirdi. Süt dudaklarını yakıyordu çocuğun. Nine içmesi için zorladı:

- Sıcak sıcak iç, hadi korkma. Soğuk algınlığını yalnız kaynar şeyler söküp atar!

Ağzı yanan çocuğun gözlerinden yaş geldi. Bunun üzerine nine de birden yumuşadı:

- Peki öyleyse, biraz soğutarak iç. Tam hastalanacak zamanı buldun sen de! diye içini çekti.

Çocuk sıkışmıştı, çişini yapmak için dışarı çıkmak ihtiyacını duyuyordu. Usulca kalktı. Bütün vücudunda tuhaf ama hoş bir gevşeme duyuyordu. Nine sıkıntısını anladı:

- Ne var, çişini mi yapacaksın?

- Evet, dedi çocuk.

- Dur kalkma, bir leğen getireyim.

Ve leğeni getirdi. Çocuk arkasını dönüp çişini yaptı. İdrarının sapsarı ve çok sıcak oluşuna pek şaştı.

Şimdi kendini daha iyi hissediyordu. Başağrısı da azalmıştı.

Çocuk yatağında rahat rahat yatıyordu. Ninesine karşı, kendisine baktığı için minnet duyuyor, yarına kadar iyileşip mutlaka okula gitmesi gerektiğini düşünüyordu. Orada arkadaşlarına ormanda gördüğü üç maralı da anlatacaktı. Beyaz dişi maralın Boynuzlu Maral Ana olduğunu söyleyecekti. Yavrusunu da getirmişti Maral Ana. Yavrusu artık büyümüştü, güçlenmişti. Bunların yanında şöyle kocaman bir erkek maral vardı. Bu erkek maralın kocaman ve güçlü boynuzlarıyla ana maralı ve yavrularını kurtlardan koruduğunu da anlatacaktı. Sonra, eğer marallar her zaman burada kalmaya karar verirlerse, Boynuzlu Maral Ana'nın, Orozkul enişte siyle Bekey Teyzesine sihirli bir beşik getireceğini de söyleyecekti.

*

* *

Sabahleyin marallar yine geldiler çay kıyısına. Geç doğup erken batan sonbahar güneşi sıradağların üzerinden görünüp yükselmeye başlarken, onlar da ormanın yukarısından aşağıya inmişlerdi. Güneş yukarılara çıktıkça orman aydınlanıyor ve ısınıyordu. Gecenin uyuşukluğu geçince orman, ışık ve renklerine kavuşmuş, canlanmıştı.

Marallar hiç acele etmeden ağaçlar arasından yürüyor, güneş gören açık yerlerde ısınıyor, ara sıra da çiğli yaprakları koparıp koparıp yiyorlardı. Yine aynı sıra ile yürüyorlardı: En önde erkek maral, ortada yavru maral, arkada da yuvarlak karınlı Maral Ana. Dün Orozkul ile Mümin dedenin kesip sürükledikleri uğursuz çamın açtığı izden yürüyorlardı. İz, sabanla açılmış gibi tazeydi, ama yer yer, sürüklenirken kökünden kopardığı otlarla örtülüydü. İki adamın, kayalara sıkışıp kaldığı için çayda bırakıp gittikleri çamın bulunduğu yere kadar uzanıyordu bu iz.

Marallar, kolayca su içebildikleri yer olduğu için geliyorlardı oraya. O sırada Orozkul, Seydahmet ve tomruğu götürmek için gelen iki kişi de aynı yere gelmekteydiler. Sıkışan tomruğu kamyona bağlamak ve sonra çekip kurtarmak için aracı yanaştıracakları uygun yeri belirleyeceklerdi. Peşlerinde Mümin de vardı. Başını öne eğmiş, kararsız, tereddütlü adımlarla yürüyordu. Bir gün önceki olaydan sonra ne yapacağını, nasıl davranacağını bilemiyordu zavallı. Orozkul onun da karışmasına izin verecek miydi? Yoksa, bir gün önce tomruğu atla çekip çıkarmak için uğraştıkları zaman olduğu gibi yine onu kovacak mıydı? Ya ona: “Ne işin var burada, dün kovulduğunu söylemedim mi!” derse? Herkesin yanında küfreder yine kovarsa? Bu kuşkular çıkmıyordu kafasından. İşkence görmeye gider gibiydi ama yine de gidiyordu. Nine de geliyordu onun hemen ardından. Güya ağacı çıkarmak için ne yapacaklarını merak etmişti. Aslında kocasını gitmeye zorluyor, onu karaltısıyla itiyordu. Onun Orozkul’la konuşmasını, Orozkul’a kendini bağışlatmasını istiyordu.

Orozkul önemli kişi görünümündeydi. Çalımlı çalımlı yürüyor, derin derin soluyor, sert bakışlarla etrafa göz

atıyordu. Akşamki içkiden dolayı başı hâlâ kazan gibiydi ama öcünü almış olmaktan memnundu. Bir ara başını çevirince, Mümin'in seke seke geldiğini gördü. Sahibi tarafından dövülmüş sadık bir köpek gibiydi. "Dur hele! Bak daha neler yapacağım sana! Şimdilik yüzüne bakmayacağım bile. Benim için bir hiçsin sen artık, gelip ayaklarıma kapanacaksın..." diye geçiriyordu aklından. Dün akşam karısını sille tokat evden kovduğu zaman nasıl korkunç çığlıklar attığını hatırlıyordu da seviniyordu. "Görürsün sen.. hele şu iki adam tomruklarını alıp gitsinler de, ikinizi birbirinize saldırtayım da.. gör o zaman! O kancık şimdi öz babasının gözünü oyacak.. kudurmuş kurt gibi..."

Bir yandan da yanındaki ziyaretçisiyle konuşuyordu. Koketay adında, göl kıyısındaki kolhozlardan birinde muhasebeci olarak çalışan bu iri-kara adam, onun çok eski bir arkadaşıydı. Oniki yıl kadar önce Koketay kendisine bir ev yaptırırken, gerekli keresteyi Orozkul'dan almıştı. Değerli tahtaları ona su gibi ucuz bir fiyata satmıştı Orozkul. Bu adam daha sonra büyük oğlunu evlendirmiş ve ona da bir ev yaptırmıştı. Tabiî keresteyi aynı şekilde yine Orozkul'dan aldı. Şimdi ise küçük oğlunu evlendirecekti ve yine Orozkul'a işi düşmüştü. Ee, hayat zordu işte! Tam bir işini bitirip hale-yola koyuyorsun, "Tamam, artık rahat edeceğim" diyorsun, hemen başka bir dert çıkıyor. Böyle olunca da, Orozkul gibi adamlarla dostluğu sürdürmek zorunda kalıyorsun...

Koketay Orozkul'a:

- Allah izin verir de şu evi bir an önce bitirip içine oturunca, kutlamak için seni şeref konuğu olarak davet edeceğim. Gelirsen çok eğleniriz, istediğin kadar içki içeriz, diyordu.

Orozkul sevinmişti. Sigarasını tüttürüyor ve alçak sesle konuşuyordu:

- Sağ ol. Ne demişler Çağrılan yere ar eyleme, çağrılmayan yeri dar eyleme. Çağırırsan elbette giderim. Zaten ilk defa gitmiş olmayacağım. Ben de şimdi kendi kendime akşama kadar beklese de tomruğu o zaman götürse daha iyi olmaz mı? diyordum. Çünkü sovhozdan geçerken kimseye görünmemen gerek. Eğer seni görürlerse...

- Doğru söylüyorsun, diye durakladı Koketay, ama akşama daha çok var. Yavaş yavaş giderim. Yolda nasıl olsa bir kontrol noktası yok. Çok zayıf bir ihtimalle belki bir milis ya da başka biri çıkabilir ama...

Hem başı ağrıyan, hem midesi yanan Orozkul yüzünü buruşturdu:

- Tamam işte, ben de onu söylemek istiyorum, dedi. Yüz yıl iş için gider gelirsin köpeklerin birine rastlamazsın, ama yüz yılda bir defa bir yere ağaç götürmeye kalkarsın, hemen yakalanırsın. Bu hep böyle olur...

Sustular ve kendi düşüncelerine daldılar. Orozkul, dün bu tomruğu çayda bırakmak zorunda kaldığı için kızıyor, küfürler savuruyordu içinden. Ağacı orada bırakmamış olsalar, geceleyin kamyona yükleyecekler, güneş doğmadan uzaklaşacaklardı oradan... Hep şu bunak Mümin'in yüzünden idi bu başına gelenler. Bu ebleh, onun gücünü hiçe saymış, baş kaldırmıştı. Görecekti o gününü.. yer yerinden oynasa yine yanına bırakmayacaktı yaptıklarını...

Adamlar çayın kıyısına geldikleri zaman marallar da su içmekteydiler. Tuhaf yaratıklardı şu insanlar! Yerlerinde durmuyor, gürültü patırtı ile âlemi ayağa kaldırıyorlardı. İşlerini düşünüp konuşmaya daldıkları için çayın öbür kıyısındaki maralları farketmemişlerdi oraya gelinceye kadar.

Marallar, şafağın rengiyle kızıllaşan ağaççıkların arasından, berrak, dibi taşlı sığ bir yerde, topuklarına kadar suya girmişlerdi. Telaşsız, yavaş yavaş içiyorlardı. Su soğuktu, ama güneş gittikçe daha sıcak, daha tatlı salıyordu ışınlarını. Suya kanan marallar da besbelli bundan büyük bir zevk alıyor, dallardan sırtlarına düşüp incileşen çiğleri kurutuyorlardı o tatlı ışında. Hafif bir buğu çıkıyordu sırtlarından. Sabah güneşi çok güzeldi, huzur veriyordu.

Adamlar maralları hâlâ görmemişlerdi. Biri kamyonun yanına gitti, ötekiler kıyıya gelip durdular. Hayvanlar kulaklarını oynatıyor, bazı sesleri duyuyor ama aldırmıyorlardı. Bu sırada, kamyonla römork hareket edince, birden tüyleri diken diken oldu, bir an şaşıp kaldılar oldukları yerde. Kamyonun motoru yıldırım gibi gürlüyordu. Marallar davrandılar ve gitmeye karar verdiler. Tam o sırada kamyon durdu. Motorun gürültüsü, vınlaması da durdu. Marallar bir an durakladıktan sonra yine, geldikleri yöne doğru yürümeye devam ettiler. Çünkü çayın öbür kıyısındaki adamlar da yüksek sesle konuşuyor ve çok hareket ediyorlardı.

Marallar patikadan yavaş yavaş ilerlediler, alçak ağaçların arasına daldılar. Sırtları bir görünüp bir kayboluyordu. Adamlar hâlâ farkında değillerdi. Onları ancak bir sel yatağının meydana getirdiği düzlükten geçerken farkettiler. Güneşin iyice aydınlattığı o kumlu düzlükte çok iyi görünüyorlardı. Adamlar onları görünce ağızları açık, şaşıp kaldılar. Herbiri ayrı bir duruşta donmuştu sanki.

İlk konuşan Seydahmet oldu:

- Hey! Şunlara bakın! Marallar! Nerden geldi bunlar?

Orozkul hiç önem vermiyormuş gibi:

- Ne bağırıyorsun öyle, nedir bu yaygara? Marallar işte. Biz onları dün de gördük. Nerden geliyorlarmış? Bir yerden

gelmişler işte!

İri-yarı Koketay öyle etkilenmiş, öyle heyecanlanmıştı ki, boğazını sıkan gömleğinin yakasını açarak bağırdı:

- Vay! vay! vay! Ne kadar da semiz bunlar! Hiç aç kalmamışlar burada!

Koketay'ın hemen ardından, gözleri yuvalarından çıkacakmış gibi açılan şoför de bağırdı:

- Şu ana marala bak! Şu alımlı yürüyüşe! İki yaşındaki kısrak kadar büyük vallahi! İlk defa görüyorum böylesini!

Koketay'ın domuz gözleri fıldır fıldır dönüyordu. Birden iştahı açılarak bağırdı:

- Erkeğinin boynuzlarına bak! Nasıl kaldırıyor onları! Yabani değiller, hiçbir şeyden korktukları yok! Orozkul, nerden geliyor bunlar?

Orozkul, ev sahibi olmanın gururu ve övüngeçliğiyle cevap verdi:

- Kesimi yasak bölgeden, geçidin ötesindeki ormandan. Niçin korkmadıklarını mı soruyorsun? Onları kimse ürkütmüyor da ondan.

Seydahmet içindekini dışa vurdu:

- Ah şimdi bir tüfek olsaydı! En az iki yüz kilo et çıkardı. Ne dersin?

O âna kadar biraz geride süklüm-püklüm yürüyen Mümin dede kendini tutamadı:

- Delirdin mi sen? Onları vurmak yasak! dedi yavaş bir sesle.

Orozkul öfkeli bir bakış fırlattı. "Sen hâlâ ağzını açmaya cesaret ediyor musun!" diyordu içinden. Onu en ağır küfürlerle bir güzel haşlamak istedi ama, yabancılar olduğu için kendini tuttu. Yalnız, yüzüne bile bakmadan çıkıştı:

- Bize akıl vermeye kalkışma! Avlanmaları korumaya alındıkları yerde yasak onların. Ama şimdi orda değiller. Burada bize kimse karışamaz. Anladın mı?

Cümlesini bitirirken hınçla bakmıştı. Mümin susup başını eğdi:

- Anladım, dedi.

Bu sırada Mümin'in peşini bırakmayan nine kolundan tutup çekerek çıkıştı:

- Sen çeneni kapatsan iyi edersin!

Adamlar utanarak gözlerini yere indirdiler. Sonra yine, tek sıra hâlinde yamacı tırmanan maralları seyre daldılar. Koyu renkli erkeği önde yürüyor, güçlü boynuzlarını gururla kaldırıyordu. Onun ardında boynuzsuz yavruları, en geride ise Boynuzlu Maral Ana. Açık, killi bir zeminde idiler şimdi. Çok güzel bir manzara idi. Adım atışları, her hareketleri görünüyordu.

Görünüşte sakin duran patlak gözlü genç şoför hayranlığını gizleyemedi:

- Ne güzellik! Ne hârika şeyler! Yazık ki fotoğraf makinemi almadım yanıma. Ne kadar güzel olurdu...

Orozkul'un canı sıkılmıştı. Onun sözünü kesti:

- Güzelliği müzelliği bırak artık! Oldukça zaman kaybettik. Güzellik karın doyurmaz. Kamyonu geri geri yanaştır, tam kıyıya... Seydahmet, sen de çizmelerini çıkar! -Şoföre dönerek- Sen de çıkar. Şu zinciri tomruğa bağlayın hele. Çabuk olun, çok işimiz var!

Orozkul emir vermenin zevkini de çıkarıyordu.

Seydahmet çizmelerini çıkarmaya başladı. Çizmeler ayağını sıktığı için kolay çıkmıyordu.

Nine, gizlice Mümin dedenin kolunu çekerek çıkıştı:

- Ne dikilip duruyorsun, gidip yardım etsene! Sonra sen de çıkar çizmelerini ve gir suya!

Mümin Seydahmet'in yardımına koştu. Sonra kendi çizmelerini de çıkardı. Bu sırada Orozkul ve Koketay kamyon şoförüne komut veriyorlardı:

- Bu tarafa gel! Daha gel!

- Biraz sol yap!

- Biraz daha gel. Hoop!

Kamyonun sesini duyan marallar adımlarını hızlandırdılar. Ürkek ürkek bakındıktan sonra da yamacın yukarısına doğru koştular ve kayın ağaçları arasında gözden kayboldular.

- Aa, kaçtılar işte! dedi Koketay. Bir ganimet kaçırmış gibi üzülmüştü.

Orozkul onun kafasından geçenleri anladığı için böbürlenerek:

- Korkma, bir yere gidemezler. Akşama kadar buradasın. Ben davet ediyorum. Allah istedi bunu. İnan bana, iyi bir ziyafet olacak.

Böyle derken gülerek arkadaşının omuzuna vurdu. Yaa, işte böyle. Orozkul da neşeleniyordu bazen!

İri-kara Koketay, sarı dişlerini göstererek sırıttı:

- Madem ki böyle diyorsun, kalırız. Ev sahibi sensin, senin dediğin olur.

Kamyon yanaşmıştı. Arka tekerlekler suya girmişti. Şoför daha fazla sokulmayı göze alamıyordu. Şimdi zinciri ağaca kadar götürüp bağlamak gerekiyordu. Yeteri kadar uzun olursa tomruğu sıkıştığı yerden çekip çıkarmak pek zor olmayacaktı.

Zincir, kalın, uzun ve ağırdı. Tomruğun yanına kadar taşımaları gerekiyordu onu. Şoför acele etmeden çizmelerini çıkarıyor ve suya korka korka bakıyordu. Suya çizmeleriyle

mi yoksa çıplak ayakla mı girse daha iyi olacağına da karar veremiyordu. Sonunda “çıplak ayakla girsem daha iyi olur, yoksa su çizmelere dolabilir, çünkü oldukça derin, bel boyu... Sonra bütün gün ıpıslak çizmelerle dolaşmak zorunda kalırım...” diye düşündü. Önce suyun ne derece soğuk olduğunu da anlamaya çalışıyordu. Mümin dede onun duraklamasından yararlanarak yanına koştu:

- Evlat, sen çizmelerini çıkarma, Seydahmet ve ben yaparız o işi, dedi.

Şoför utandı:

- Aman Aksakal, olmaz! diye itiraz etti.

- Sen konuğumuzsun, biz ise buradayız, bu iş bize düşer, sen direksiyonun başına geç bakalım.

Mümin dede ve Seydahmet çelik zincir kangalını ortasından bir sırık geçirerek kaldırdılar ve suya girdiler. Seydahmet ayağını suya sokar sokmaz avaz avaz bağırmaya başladı:

- Uyy! Çok soğuk! Su değil buz!

Orozkul ve Koketay onu cesaretlendirmek için alaylı alaylı gülerek:

- Haydi gir, bir şey olmaz! Seni ısıtacak bir şeyler buluruz sonra.

İhtiyar Mümin hiç ses çıkarmıyordu. Donduran soğuğu hissetmiyordu bile. Sanki daha az göze çarpmak için omuzlarını iyice indirmiş, küçülmüştü. Kaygan taşlara basa basa yürürken bir tek şey istiyordu Allah’tan: Orozkul’un onu kovmamasını, bu yabancıların yanında ona küfretmemesini, aptal, zavallı bir ihtiyar olduğu için onu bağışlamasını.

Orozkul da sesini çıkarmadı. Mümin’in çabalarını görmezlikten geliyor, onu adam yerine koymuyordu. Ama içinden, ondan öcünü almakta olduğu için büyük bir zevk

duyuyordu: “Yaa, işte böyle olursun, işte böyle kapanırsın ayaklarıma. Yazık ki daha büyük bir görevim yok. Bak o zaman ondan da büyüklerini nasıl koyun gibi boynuzlarından tutup fırlatırdım. Hepsini nasıl toz-toprak içinde bırakıp sürüklerdim. Hiç olmazsa bir kolhoza ya da sovhoza baş olsaydım! Bak nasıl her şey düzene girerdi. Disiplin yok onlarda! Bir de gelip, başkanı, müdürü saymadıklarından şikâyet ediyorlar! En bayağı bir çoban geliyor, âmirleriyle senli-benli konuşuyor! Ee, sonu böyle olur işte! Yetkisini kullanmasını bilmeyen aptallara böyle yaparlar! Böyle mi davranmak gerekir onlara! Eskiden insanların kellesini uçururlarmış da kimse ağzını açıp bir şey söyleyemezmiş. Aksine, daha çok sever, daha çok sayarlarmış üstlerini. Öylesi iyi işte! Ya şimdi? Beş para etmezlerin en kötüsü, bana kafa tutmaya kalkıyor! Pekâlâ öyleyse, sürün bakalım ihtiyar bunak! Sürün!”

Ara sıra Mümin’in olduğu yere bir göz atıyor ve onun o duruma düşmesine seviniyordu.

Mümin ise iki büklüm olarak buz gibi suda ayağını sürüye sürüye Seydahmet’le birlikte zinciri çekiyordu ve sevinçliydi. Çünkü Orozkul çalışmasına engel olmamıştı ve onu bağışlamış görünüyordu. Onun da kafasında düşünceler vardı tabiî ve o da içinden konuşuyordu: “Bağışla bu ihtiyarı, bağışla” diyordu. “Dün kendimi tutamadım, oğlanı almak için okula gittim. Yavrucak yapayalnız, acıdım ona. Ama bugün okula gitmedi, hasta yatıyor. Haydi unut dün olanları. Bağışla. Sen de benim yabancım değilsin. Senin ve kızımın mutluluğunuzu istemiyor muyum sanıyorsun? Eğer size Allah bir evlat verirse, ben de kızımın çocuğunun doğum çığlığını duyar duymaz öleceksem, buna razıyım. Yemin ediyorum böyle bir şey olursa sevinçten ağlarım. Tek sizin çocuğunuz

olsun da Allah canımı alacaksa alsın. Ama ne olur kızımı bırakma, beni de bağışla. Bütün işleri yaparım ben. Ayaklarımın üstünde durdukça her güçlüğe katlanırım. Yeter ki sen iste, sen emret!...”

Biraz uzakta durup ona bakan nine de el-kol hareketiyle durmadan sıkıştırıyordu onu: “Haydi durma, gayret et! Bak seni bağışladı. Söylediklerimi yaparsan işler düzelecek...” demek istiyordu.

*

* *

Çocuk uyuyordu. Sadece bir defa bir tüfek sesiyle uyandı ama hemen sonra yine uykuya daldı. Bir gün önceki uykusuzluk ve rahatsızlıktan dolayı bitkindi ve o yüzden derin bir uykuya dalmıştı. Yine de uyku arasında rahat bir yatakta yattığını hissediyor, ateşi ya da titremesi olmadığı için seviniyordu. Ninesi ve Bekey Teyzesi olmasa daha uzun zaman yatacaktı. Nine ve Teyze yavaş sesle konuşmaya çalışsalar da, kap-kacak gürültüsü çocuğu uyandırmıştı.

Nine alçak sesle konuşuyordu:

- Şu derin çanağı sen al. Şu tabağı da götür. Ben de kova ile eleği alıyorum. Uff belim! Ölüyorum yorgunluktan. Çok iş gördük. Ama, Allah’a şükür, çok seviniyorum.

- Ah eneke, ben de öyleyim. Dün ölümü göze almıştım. Gülcemal olmasa belki kendimi öldürürdüm.

- Bırak bu saçmalıkları! dedi nine. Karabiberi aldın mı? Hadi gidelim! Sizi barıştırmak için bu armağanı Allah gönderdi bize. Gidelim!

Çıkıp giderlerken Bekey Teyze sordu:

- Çocuk ne durumda? Hâlâ uyuyor mu?

- Bırakalım biraz daha uyusun. Hazır olunca sıcak sıcak çorba içiririz ona.

Ama artık çocuğun uykusu kaçmıştı. Dışarıdan konuşmalar ve ayak sesleri duyuluyordu. Bekey Teyze sesli sesli gülüyor, Nine ile Gülcemal de aynı şekilde gülerek cevap veriyorlardı. Bu arada yabancı adamların seslerini de duydu. “O akşam gelenler olmalı, demek ki daha buradalar” diye düşündü. Ama dedesini görememişti ve sesini de işitmiyordu. Neredeydi? Ne yapıyordu dedesi?

Dışarıdan gelen seslere kulak kabartarak dedesinin gelmesini bekliyordu. Dedesine, bir gün önce gördüğü maralları anlatacaktı. Çok istiyordu bunu. Çünkü yakında kış bastıracaktı ve onlar için ormanda yeteri kadar ot bırakmalıydılar. Yiyeceksiz bırakmamalıydılar onları. Hem insanlara da alışsınlar, çayı geçip hiç korkmadan avluya kadar gelsinlerdi. Geldikleri zaman en çok sevdikleri yiyeceği vermeliydiler. Ne idi maralların en çok sevdiği yiyecekler? Yavru marala peşi sıra gelmesini de öğretecekti. Harika bir şey olurdu bu! Kimbilir, yavru maral belki okula da gelirdi onunla...

Çocuk sabırsızlıkla dedesini bekliyor ama dedesi bir türlü gelmiyordu. Az sonra, dedesi değil de Seydahmet geldi. Memnun görünüyordu. Pek neşeliydi. Yürürken biraz sallanıyor ve kendi kendine gülümsüyordu. Yanına yaklaşınca çocuğun burnuna keskin bir alkol kokusu geldi. Bu iğrenç, keskin kokudan nefret ediyordu. Çünkü bu koku ona Orozkul’un kudurmuşluğunu ve zorbalığını, dedesi ile Bekey Teyzesinin çektiği acıları, bunların mutsuzluğunu hatırlatırdı. Ama Seydahmet’in sarhoşluğu Orozkul’un sarhoşluğundan çok farklıydı. Seydahmet içince daha kibar, daha neşeli olur, zararsız bir budala olup çıkardı. Aslında içkisiz olduğu

zamanlarda da kafası pek çalışmazdı ya! Sarhoşken dedesiyle Seydahmet arasında aşağı yukarı şöyle bir konuşma geçerdi:

- Aptal aptal ne gülüyorsun öyle Seydahmet? Sen de mi kafayı çekip havalandın yoksa?

- Ah Aksakal, seni ne kadar sevdiğimi bir bilsen.. şerefim üzerine yemin ederim ki öz babam gibi seviyorum seni.

- Bir de genç olacaksın! Senin yaşındakiler araba sürüyor, traktör sürüyor, sen ise dilini bile döndüremiyorsun. Ah senin yaşında olacaktım ki, en azından bir traktör sürücüsü olurdum...

- Bak Aksakal, ben orduda iken kumandan bana, “Sen sürücü olamazsın, kabiliyetin yok” dedi. Ben piyadeyim, piyade! Piyade olmazsa ordu hiçbir şey yapamaz!

- Piyade ha! Tembelin tekisin sen! Bir de karına bak! Kör talih işte, sana düşmüş zavallı. Senin gibi yüz tanesine değişmem Gülcemal’i.

- Biz de bunun için buradayız ya Aksakal. Ben de bir taneyim, o da bir tane. Benden başka erkek, ondan başka kadın yok...

- Boş yere çene yoruyorum. Öküz kadar kuvvetlisin ama beş paralık aklın yok.

Böyle derken Mümin dede umutsuzluğunu belirtmek için elini sallardı. Seydahmet ise onun ardından öküz taklidi yaparak:

- Möö! Möö! diye bağırırdı.

Seydahmet bundan sonra gidip avlunun ortasında durur, ne zaman, nerede duyup öğrenmişse, tuhaf bir şarkı söylemeye başlardı:

Kızıl dağlardan geldim ben, kızıl dağlardan
Altımda kızıl aygır hey.. kızıl küheylan

Aç kapım ey bezirgân, kızıl bezirgân
Gel içelim seninle kızıl şaraptan.

Kızıl dağlardan inmişim, kızıl dağlardan
Kızıl öküz belinde hey, öküz belinde
Aç kapını ey bezirgân, kızıl bezirgân
Gel içelim seninle kızıl şaraptan.

Bu şarkı sürüp gider, bir türlü sonu gelmezdi. Çünkü Seydahmet, deve, horoz, fare, kaplumbağa, hareket eden ne kadar canlı varsa tek tek sayar, hepsinin sırtına binip dağlardan inerdi. Çocuk da sarhoş Seydahmet'i ayık Seydahmet'ten daha çok severdi.

İşte bunun için Seydahmet'in geldiğini görünce ona tatlı tatlı gülümsedi.

Seydahmet şaşırmıştı:

- Şuna bak sen! Yahu bana senin hasta olduğunu söylediler! Hiç de hasta değilsin sen. Çıkıp dışarıda oynasana. Hiç böyle yatılır mı?

Böyle dedi ve kendini çocuğun yatağı üzerine bıraktı. Nefesi içki, elleri ve elbisesi ise taze kesilmiş çiğ et kokuyordu. Çocuğu sarsa sarsa öpüyordu yanaklarından. Bir haftadır tıraş görmemiş yüzünün sert kılları çocuğun yanağına batıyordu:

- Tamam, tamam Seydahmet emmi, yeter artık, dedi çocuk. Peki dedem nerde, onu görmedin mi?

- Deden mi? Şeyde.. işte.. orda.. dedi Seydahmet anlaşılmaz bir el işaretiyle... Orda.. şey ediyor. Et pişiriyor... Biz şeyi çıkardık da sudan... İşte ısınmak için içtik biraz... Şey pişiriyor işte... Haydi, giyin de sen de çık... Biz hepimiz orda, sen tek başına burda.. olmaz!

- Ama dedem hiç yataktan çıkma dedi.

- Ne demek yataktan çıkmamak? Haydi gel. Böyle bir günde olur mu hiç! Her zaman göremezsin böyle günü... Ziyafet var ziyafet... Kap yağlı, kaşık yağlı, ağız yağlı.. haydi kalk!

Sarhoş sarhoş çocuğu giydirmeye başladı.

- Bırak Seydahmet emmi, kendim giyinirim, dedi çocuk onun kolundan sıyrılmaya çalışarak.

İçki kokusundan çocuğun başı hafifçe dönmeye başlamıştı. Ama Seydahmet onu dinlemiyordu. Tabak yağlı, kaşık yağlı, ağız yağlı iken, böyle bir günde, zavallı çocuğu tek başına bırakmamakla ona iyilik ettiğini sanıyordu.

Seydahmet çıktı. Çocuk da peşinden. Hava rüzgârlıydı. Gökyüzü yarı kapalıydı ve bulutlar koşuşuyordu. Çocuk daha sundurmayı geçmeden hava iki defa değişti. Önce göz kamaştıran bir güneşli hava, hemen ardından iç karartan bulutlu hava göründü. Bu yüzden yine başının ağrıdığını hissetti. Rüzgârla bir o yana bir bu yana savrulan duman çocuğun yüzüne çarptı ve gözlerini yaktı. “Çamaşır yıkıyorlar galiba” diye düşündü çocuk. Çünkü çamaşırlar biriktiği zaman ateşi avluda yakar, üç evin çamaşırını birden yıkamak için suyu büyük kazanda ısıtırlardı. Bir kişinin kaldıramayacağı kadar büyük bir kazandı bu. Bekey Teyze ile Gülcemal birlikte kaldırırlardı.

Çocuk o çamaşır günlerini severdi. Çünkü dışarıda kocaman bir ateş yakarlardı o zaman. Evdeki gibi değildi. O ateşin etrafında ve ateşle oynayabiliyordu. Sonra, yıkanmış çamaşırları kurutmak için ipe asmak da bir zevkti. İpe asılan beyaz, mavi, kırmızı.. her renkten çamaşır, bayrak gibi

süslerdi avluyu. Bunların arasında koşup oynamaktan, yüzünü ıslak çamaşırlara sürmekten de çok hoşlanırdı.

Bu defa avluda çamaşır görmüyordu. Ama çok büyük bir ateş yakmışlardı. Ağzına kadar büyük parça etlerle dolu kazandan koyu bir buhar çıkıyordu. Etler pişmek üzereydi. Kokusu çocuğun burnuna kadar geliyor ve ağzını sulandırıyordu. Bekey Teyze yepyeni ve kırmızı entarisini giymişti. Ayağına yeni meşin çizmelerini çekmiş, güllü şalını eynine atmış, ocağın üzerine eğilerek kazanın üzerinde biriken köpükleri alıyordu. Mümin dede de oradaydı ve diz çökmüş yanan odunları karıştırıyordu.

- İşte deden orda, dedi Seydahmet ve yine şarkısını mırıldanmaya başladı:

Kızıl dağlardan geldim ben, kızıl dağlardan
Altımda kızıl aygır hey, kızıl küheylan...

Ona şarkısını yarıda bıraktıran Orozkul oldu. Başı ustura ile kazınmış, elinde balta, kolları sıvalı idi. Arabaların bırakıldığı yerden geliyordu:

- Ne cehenneme kayboldun! diye bağırdı. Konuk odun kırıyor, bizimkisi şarkı söylüyor!

Böyle derken odun kıran şoförü gösteriyordu. Seydahmet onu yatıştırmak için:

- Hemen hallederim, dedi, sen meraklanma!

Sonra şoförün yanına giderek:

- Ver baltayı dostum, ben yaparım o işi, diye baltayı elinden aldı.

Bu sırada çocuk, ocağın önünde diz çökmüş odunları karıştıran dedesinin yanına gelmişti. Arkasında durup seslendi:

- Dede!

Dedesi onu duymadı.

- Dede! diye bağırdı çocuk omuzundan tutarak.

Yaşlı adam dönüp baktı ve çocuk onu tanıyamadı. O da sarhoştu çünkü. O güne kadar onu hiç öyle görmemişti. Yalnız, Isık-Göl'ün hatırı sayılır kişileri öldüğü zaman verilen yas ziyafetlerinde pek az içtiği olurdu. Zaten öyle zamanlarda kadınlara bile biraz içki verirlerdi. Ama böyle durup dururken sarhoş olacak kadar içtiği görülmüş şey değildi.

Yaşlı adam dönüp torununa baktı. Ama uzak, tuhaf, yabancı bir bakışla. Yüzü yanıyordu, kıpkırmızıydı. Torununu görünce daha da kızardı. Kızardı ama hemen sonra da sapsarı oldu. Doğruldu. Çocuğu kucaklayıp bağrına basarak ve kekeleyerek:

- Sana ne oldu? Ne istiyorsun? dedi.

Bundan başka bir şey söylemiyordu. Konuşmasını unutmuştu sanki. İhtiyarın heyecanı çocuğa da geçti:

- Dede, sen hasta mısın yoksa? diye sordu çocuk kaygıya kapılarak.

- Yok.. yok.. şey.. bir şeyim yok.. diye kekeledi Mümin. Şey ediyorum da.. şu ateşi şey edeceğim.. hadi sen dolaş biraz...

Çocuğu neredeyse iterek yanından uzaklaştırmış, sonra herkese arkasını çevirip ateşin başına çökmüştü. Diz çökmüş öylece duruyor, hiçbir tarafa bakmıyor, kendi düşüncelerine dalıyor ve ara sıra odunları karıştırıyordu. Neye uğradığını şaşıran torununun avludan geçip odun kırmakta olan Seydahmet'e doğru gittiğini görmedi. Dönüp bakmamıştı çünkü.

Çocuk, ne dedesinin başına geleni, ne de avluda olup bitenleri anlıyordu. Hangara birkaç adım kala, tüylü tarafı alta gelecek şekilde serilmiş bir derinin üzerinde taze kesilmiş et

yığınını farkediverdi. Derinin kenarlarından hâlâ rengi bozulmuş kan sızıyordu. Biraz ötede, köpek, hırlaya hırlaya bir barsağı çekiştirmekteydi. Kaya gibi, iri-kara bir adam da oturuyordu et yığınının başında. Koketay idi bu. Elinde bir de bıçak vardı. Yine orada bulunan Orozkul'la etleri paylaşıyorlardı. Acele etmeden, rahat bir şekilde kemikleri kırarak ayırdıkları parçaları, birer birer yanlarında iki ayrı kümeye atıyorlardı.

İri yarı kara adam çiğ eti koklayarak:

- Nefis bir şey! Zevk dediğin böyle olur! dedi.

Orozkul da pek cömert davranıyordu:

- Al, bunu da al, kendi payına ayır! Sen geldin diye Allah kendi sürüsünden bu kısmeti gönderdi. Her zaman olmaz ha!

Orozkul'u hıçkırık tutuyor, sık sık ayağa kalkarak çok tıkınmaktan şişen karnını sıvazlıyordu. Şimdiden iyice sarhoş olduğu belliydi. Boğuluyormuş gibi ıslık sesi çıkara çıkara soluyor, rahat nefes almak için de ikide birde başını yukarı kaldırıyordu. İnek memesi gibi şiş yüzü, tokluktan ve mutluluktan ışıl ışıldı.

Bu korkunç manzarayı ürpererek, içi parçalanarak seyrediyordu çocuk. Gözlerine inanamıyordu: Toz toprak içinde sürünen bu kesik baş, Boynuzlu Maral Ana'nın başıydı!

Hızla koşup kaçmak istedi oradan. Ama ayakları onu dinlemedi. Orada kımıldamadan duruyor, gözlerini maralın kesik başından ayıramıyordu. Daha dün çay kıyısında karşılaştıkları zaman kendisine tatlı tatlı bakan, düşünce yoluyla konuşarak, ondan, çıngıraklı, sihirli bir beşik getirmesini istediği Boynuzlu Maral Ana mıydı bu? Aynen ona benziyordu. Bir anda nasıl çirkin bir et yığını, soyulmuş

bir deri, kesilmiş ayaklar, fırlatılıp atılmış bir kelle hâline gelirdi!

Oradan çıkıp gitmeliydi. Gitmeliydi ya, bunu bir türlü yapamıyordu. Taş kesilmişti sanki. Bütün bunların niçin ve nasıl olduğunu da anlayamıyordu. O sırada, et kesen iri yarı o kara adam, bıçağının ucunu bir böbreğe batırarak çocuğa uzattı:

- Al bakalım küçük, közde kızartırsan çok güzel olur, dedi.

Çocuk yerinden kımıldamadı. Bu defa Orozkul:

- Hadi al! diye emretti ona.

Çocuk, bilinçsiz, hissiz bir durumda elini uzattı. Şimdi, buz gibi soğumuş avucunda, Boynuzlu Maral Ana'nın henüz soğumamış böbreğini sıkarak kımıldamadan duruyordu. O sırada Orozkul, maralın kesik başını boynuzlarından tutarak kaldırdı ve eliyle tarttı:

- Amma da ağır ha! Yalnız boynuzları bile kimbilir kaç kilodur!

Kelleyi oradaki bir kütüğün üzerine koydu, baltayı eline aldı ve boynuzları kafadan ayırmak için başladı vurmaya. Baltayı boynuzların köküne indirirken bir yandan da konuşuyordu:

- Ne boynuz ama! (çocuğa göz kırparak) Dedene armağan ederiz bunları. Öldüğü zaman mezarına dikeriz. O zaman saygılı davranmadığımızı kim söyleyebilir? Daha fazla ne isteyebilirler? Böyle bir boynuz için insan hemen bugün ölmek ister! Keh! keh! keh!

Boynuz bir türlü kopmuyordu. Hiç de kolay değildi onu kesip kafadan ayırmak. Sarhoş Orozkul baltayı gelişigüzel vuruyor, başaramadığı için de kuduruyordu. Kafa kayıp kütükten düşüyor, o da yerde vurmaya devam ediyordu. Kafa

bu defa bir tarafa sıçrıyor, Orozkul da baltayı havada tutarak arkasından koşuyordu.

Çocuk, baltanın her inişinde irkilip sıçrıyor, tiksiniyor, istemeden geri çekiliyor, ama bir türlü ayrılıp gidemiyordu oradan. İnsan bir kâbus gördüğü zaman, bilinmeyen bir kuvvet korktuğu şeyden kaçıp uzaklaşmasına nasıl engel oluyorsa, o da öyle, olduğu yere çakılıp kalmıştı. Boynuzlu Maral Ana'nın camlaşan ve hep açık duran gözlerinin baltadan korkup kapanmayışına şaşıp kalıyordu. Kafa baltadan ürkmüyor, gözlerini bile kırpmıyordu. Kafa toza çamura bulanmıştı ama gözleri açık ve tertemizdi. Sanki, ölümün onu yakaladığı andaki şaşkınlık içinde donup kalmış ve öyle bakmaya devam ediyordu dünyaya. Çocuk, sarhoş Orozkul'un baltayı o açık gözlere indirmesinden, onları patlatıp çıkarmasından korkuyordu şimdi.

Boynuz hâlâ kopmuyor, Orozkul kudurdukça kuduruyor, baltanın ağzıyla, tersiyle rastgele vurmaya devam ediyordu...

Seydahmet Orozkul'un yanına sokuldu:

- Böyle giderse boynuzu da kıracaksın, ver baltayı ben yapayım...

Orozkul baltayı savura savura hırıltılı bir sesle cevap verdi:

- Çekil başımdan! Kendim yaparım, sen parçalayamazsın!

- Nasıl istersen.

Seydahmet böyle derken yere tükürdü ve evine doğru yürüdü. O iri yarı kara adam da kendi payına düşen etleri bir torbaya koyup sırtlamış, onun ardından yürüyordu.

Orozkul sarhoş inadıyla hâlâ Boynuzlu Maral Ana'nın kafasını koparmaya çalışıyordu. Nice zamandır beklediği fırsatı yakalamış da, şimdi intikam alıyor, hıncını çıkarıyordu.

Balta darbesiyle sıçrayıp ayakları dibine düşen kafayı tekmeliyor, sanki anlayacakmış gibi ağzı köpüklene

köpüklene küfürler savuruyordu ona:

- Seni alçak! Namussuz! Al sana! Al sana! Aldatırsın ha! Seni paramparça etmezsem bana da Orozkul demesinler!

Baltayı indirmeye devam ediyordu. Sonunda maralın kafası çatladı, etrafa kemik kırıkları sıçramaya başladı.

- Al sana! Al sana!

Balta birden maralın gözüne isabet etti. Çocuk bir çığlık attı. Patlayan gözden sarı, yapışkan bir sıvı aktı. Şimdi hayvanın gözü de ölmüştü.

Orozkul vahşi bir kin ve kudurganlıkla mırıldanıyordu:

- Bundan da büyük kafaları kıracağım! Bundan da büyük boynuzları parçalayacağım!

Kafayı alnından ve tepesinden yarabilmişti. Baltayı atıp iki eliyle birden boynuza yapıştı. Kafayı da ayağı ile basarak olanca gücüyle bükmeye başladı. Sonra, bir ağacın kökünden sökülürken çıkardığı çatırtı ile, boynuzu koparıp aldı. Orozkul ve Bekey Teyze için sihirli beşiği takıp getireceği Maral Ana'nın boynuzu idi bu...

Çocuk pek fena oldu. Döndü, elindeki böbreği yere bırakıp, yavaş yavaş evlerine doğru yürüdü. Herkesin yanında düşüp bayılacak, midesi bulandığı için kusacak diye çok korkuyordu. Yüzü sapsarı olmuş, alnını yapışkan ve soğuk bir ter basmıştı. Harıl harıl yanmakta olan ateşin yanından geçti. Kazandan yine öyle yoğun buhar çıkıyordu. Zavallı Mümin yine sırtı herkese dönük, yüzünü ateşe vermiş duruyordu. Çocuk dedesini rahatsız etmek istemedi. Bir an önce eve gidip yatağına girmek, başını yorganın altına gizlemek istiyordu. Hiçbir şey duymamak, hiç kimseyi görmemek, unutmak istiyordu...

Evin önünde Bekey Teyze çıktı karşısına. Teyzesi gülünç bir şekilde giyinip süslenmişti ama, yüzü gözü Orozkul'dan

yediği dayağın morartılarıyla doluydu ve çok zayıftı. Yersiz bir neşe içinde o büyük et ziyafeti için eli yağlı dolanarak oraya buraya koşuyordu.

- Neyin var senin? diye çocuğu durdurdu.

- Başım ağrıyor.

- Vah yavrum vah! Hastasın demek!

Coşkun bir sevgi gösteriyordu çocuğa. Yanaklarından şapur şupur öptü. O da ötekiler gibi sarhoştu. Onun nefesinden de ötekilerde olduğu gibi tiksindirici bir votka kokusu geliyordu.

- Başı ağrıyormuş yavrumun! Ah canım benim! Herhalde karnın da açtır?

- Hayır, aç değilim. Yatmak istiyorum.

- Peki, gel öyleyse seni yatırayım. Yapayalnız kalacaksın ama! Bak, herkes bizim evde toplandı. Konuklar da, bizimkiler de. Et de pişti zaten.

Çocuğu razı etmişti. Elinden tutup eve doğru götürdü onu. Ocağın önünden geçerlerken Orozkul göründü. Ter içindeydi. Yüzü inek memesi gibi şişik ve kızarıktı. Elindeki maral boynuzunu, zafer kazanmış gibi bir kurumla Mümin dedenin yanına fırlattı. İhtiyar hafifçe doğruldu.

Orozkul ona dönüp bakmadı bile. Orada bulunan su dolu bir kovayı kaldırıp, üstüne başına döke döke içmeye başladı. Bir ara ağzını kovadan ayırarak:

- Artık ölebilirsin! dedi birdenbire.

Sonra yine başını kovaya daldırdı.

Çocuk, dedesinin dili dolaşa dolaşa cevap verdiğini duydu:

- Sağ ol oğul, sağ ol. Artık ölüm beni korkutmaz. Demek bana da saygın varmış, ben de şerefleniyorum...

Çocuk bir halsizlik hissetti vücudunda:

- Ben eve gideceğim, dedi.

Bekey Teyzesi bırakmadı:

- Orada tek başına yapacağın bir şey yok! diye nerdeyse zorla onu kendi evine götürdü ve odanın bir köşesindeki yatağa yatırdı.

Orozkul'un evinde ziyafet için her şey hazırdı: Haşlanmış etler, kızarmış etler, kavurmalar... Nine ile Gülcemal bunları hazırlıyor, Bekey Teyze ise ocakla ev arasında mekik dokuyordu. Sofranın hazırlanmasını beklerken, Orozkul ve iri-yarı Koketay şiltelere kurulmuş, yastıklara dayanmış, sıcak çaylarını yudumluyorlardı. Birdenbire büyük adam, önemli adam olmuşlar, kendilerini bey gibi, prens gibi görmeye başlamışlardı. Seydahmet ise bardakların boş kalmamasına dikkat ediyor, durmadan çay dolduruyordu.

Çocuk, hiç ses çıkarmadan yatıyordu köşesinde. Sinirleri gerilmiş, eli ayağı tutmaz haldeydi. Yine üşümeye, titremeye başlamıştı. Kalkıp gitmek istiyordu ama yataktan çıkar çıkmaz kusmaktan korkuyordu. Biraz hareket etse, boğazına gelip tıkanan şey dışarı fırlayacaktı çünkü.

O sırada kadınlar Seydahmet'i dışarı çağırdılar. Seydahmet gitti ve az sonra döndü. Elindeki kocaman sırlı tepsi tepeleme et doluydu ve etler duman duman tütüyordu. Tepsiyi iki eliyle ve güçlükle taşıyarak, Orozkul'la Koketay'ın önlerine usulca koydu. Onun ardından da kadınlar çeşit çeşit yemekleri taşıyarak içeri girdiler.

Bıçaklar, tabaklar kondu. Herkes yerini aldı. Seydahmet de votka kadehlerini doldurmaya başladı. Köşeye dizilmiş içki şişelerini başıyla işaret ederek:

- İçkici başı benim! diyordu.

En son Mümin dede girdi içeriye. Tuhaf bir durumdaydı. Her zamankinden daha küçük, daha bitkin görünüyordu. Boynunu kısıp bir kenara ilişmek istedi ama, iri-yarı Koketay yüce gönüllü davranarak yanına oturmasını rica etti:

- Buraya gelin Aksakal, yanımıza oturun.

- Sağ ol, şurada oturayım, nasıl olsa biz evimizdeyiz.

- Yoo olmaz, en yaşlımız sizsiniz. Buraya buyrun.

Israr ederek onu kendisiyle Orozkul'un arasına oturttu. Sonra da:

- Haydi Aksakal, dedi, içelim. Bu uğurlu av şerefine kaldıralım kadehlerimizi. İlk sözü siz alın.

Mümin dede, öksürüp boğazını temizlemeye çalıştıktan sonra kadehini kaldırarak konuştu:

- Bu evde huzur olması dileğiyle. Huzur olan evde mutluluk da olur.

- Çok doğru, çok doğru... diye onu onayladılar ve herkes kadehini ağzına götürdü, birkaç yudum içti.

Koketay, Mümin dedenin şerefe kadeh kaldırdığı halde içkisini içmediğini gördü ve sitem etti:

- Ama olmadı.. damadınıza ve kızınıza mutluluk dileyerek kadeh kaldırıyor, sonra da içkinizi içmiyorsunuz!

Dede biraz telaşlandı:

- Madem ki onların mutluluğunu istiyoruz, ben de içerim elbet.

Ve Mümin dede, herkesin şaşkın bakışları arasında, ağzına kadar votka dolu kadehi bir solukta içip bitirdi ve sonra başını iki yana salladı.

- Yaşasın! İşte bu görülecek şey!

- Dedemizin eşi yoktur!

- Aferin dedeye, yaman bir adammış doğrusu!

Herkes gülüyor ve Mümin dedeye övgü yağdırıyordu.

Odanın içi iyice ısınmış, boğucu bir hava ile dolmuştu. Çocuk acıdan kıvranıyor, midesi bulanıyordu. Gözleri kapalıydı, ama bu sarhoş insanların bütün söylediklerini, dudak şapırdatmalarını, Boynuzlu Maral Ana'nın etini iştahla

tıkınırken birbirlerine en iyi parçaları ikram etmelerini, yağlı kadehleri tokuşturmalarını, büyük bir tabağa kemirilmiş kemiklerin atılışını.. duyuyordu.

Koketay dudaklarını şapırdatarak:

- Nefis, sanki körpecik bir tay eti! dedi.

- Ne sandınız ya? Hem dağlarda yaşa, hem de böyle et yeme! O kadar aptal mıyız biz? dedi Orozkul.

Seydahmet onu onayladı:

- Doğru ya! Yoksa niye yaşıyoruz buralarda?

Boynuzlu Maral Ana'nın etini hepsi çok beğenmişti. Nine, Bekey, Gülcemal, hatta Mümin dede bile. Bu arada çocuğu da unutmamışlardı. Bir tabağa et ve öbür yemeklerden koyarak önüne götürdüler ama istemedi. Hasta olduğunu anlayan sarhoşlar, bir daha yemek götürüp rahatsız etmediler onu.

Çocuk dişlerini sıkıyor, bunun mide bulantısını azaltacağını düşünüyordu. Ama ona asıl acı veren güçsüzlüğünü anlaması, Boynuzlu Maral Ana'yı öldüren bu insanlara hiçbir şey yapamaması idi. Çocuk hiddetiyle ve umutsuzca, onları cezalandırmak, ne kadar korkunç bir suç işlediklerini anlatmak için öç alma hayalleri kurmaya başladı. Ne var ki, onları cezalandırmak için Kulubeg'i yardıma çağırmaktan başka yol bulamıyordu. O fırtınalı gecede, öteki genç şoförlerle birlikte ot taşımaya gelen asker parkalı o yiğitten yardım isteyebilirdi. Tanıdığı insanlar arasında Orozkul'un üstesinden gelebilecek, onun yüzüne karşı gerçekleri haykırabilecek tek insan o idi.

Ve hayalinde Kulubeg'i yardıma çağırdı. O da kamyonunu hızla sürerek geldi. Makineli tüfeğini alarak sürücü koltuğundan atladı:

- Nerdeler?

- Şurada!

İkisi birden Orozkul’un evine koştular. Bir tekme vurarak kapıyı açtı Kulubeg: “Eller yukarı! Kimse yerinden kımıldamasın!” diye makineliyi üzerlerine doğrulttu. Neye uğradıklarını şaşırdılar, oldukları yerde korkudan tir tir titremeye başladılar. Son lokmaları boğazlarında kaldı. Ağızları yüzleri yağ içinde, ellerinde ise yedikleri yağlı etin iri kemikleri, karınları iyice doymuş sarhoş adamlar, kımıldamadan duruyorlardı.

Kulubeg makineli tüfeğini Orozkul’un şakağına dayadı:

- Rezil herif! Ayağa kalk!

Orozkul baştan ayağa titreyerek ve Kulubeg’in ayaklarına kapanarak kekeleye kekeleye yalvarmaya başladı:

- A a a cı ba na! Öö öl dür me beni!

Kulubeg acımadı:

- Dışarı çık köpek! Sonun geldi artık!

Böyle derken kıçına bir tekme atarak onu dışarı itmişti. Orada bulunanların hepsi, korkudan dillerini yutmuş olarak avluya çıktılar. Kulubeg emir verdi:

- Yüzünü duvara dön! Boynuzlu Maral Ana’yı öldürdüğün için, ucuna sihirli beşiği takıp getirdiği boynuzunu kestiğin için öleceksin!

Orozkul’un dizlerinin bağı çözüldü ve yere yattı. Toz toprak içinde sürünüyor, hüngür hüngür ağlıyor, inliyor, yalvarıyordu:

- Öldürmeyin beni! Çocuğu olmayan, dünyada yapayalnız kalmış bir insanım ben. Ne oğlum var, ne kızım. Acıyın bana...

Ne olmuştu gururuna, kibirine, çalımına? Alçak, yüzsüz korkak! Öldürmeğe bile değmezdi böylesini. Çocuk Kulubeg’e:

- Peki öyleyse, onu öldürmeyelim, dedi. Ama burdan defolup gitsin ve bir daha hiç görünmesin. Onun gibi bir adamın hiç işi yok burda.

Orozkul ayağa kalktı, pantalonunu düzeltti, ardına bakmaya bile cesaret edemeden yürüdü. Boynunu iyice kısmıştı. Perişandı. Şiş göbeği sallanıyor, pantalonu sarkıyordu. Ama Kulubeg durdurdu onu:

- Dur bakalım! Sana son bir sözümüz daha var! Hiç çocuğun olmayacak! Çünkü sen kötü, pis bir yaratıksın! Burada seni hiç kimse sevmiyor. Orman sevmiyor, ormanın ağacı, bir tek otu sevmiyor seni. Bir faşistsin sen. Hadi defol ve sakın bir daha buralara ayak basayım deme! Çabuk kaybol!

Orozkul ardına bile bakmadan hızlandı.

- Yakala! Tut! diye bağırdı Kulubeg onu korkutmak için havaya iki el ateş ederek. Sonra gülmeye başladı.

Çocuk sevinçten uçuyordu. Orozkul gözden kaybolunca Kulubeg bu defa kapının önünde suçlu suçlu duran ötekileri azarladı:

- Böyle bir adamla bir arada nasıl barınabildiniz? Nasıl katlandınız ona? Hiç utanmıyor musunuz!

Hak yerini bulmuştu. Çocuk iyice rahatladı. Kendisini bu hayale öyle kaptırmıştı ki herkesin Orozkul'un evinde niçin toplandığını, niçin yeyip içtiklerini unutmuştu.

Bir kahkaha patlaması onu o mutlu, o mucize âleminden çıkardı. Gözlerini açıp kulak kabarttı. Dedesi odada değildi. Kadınlar kap-kacağı topluyor, çay servisine hazırlanıyorlardı. Seydahmet yüksek sesle bir şeyler anlatıyor, ötekiler de katıla katıla gülüyordu:

- Ee, sonra ne oldu?

- Hadi anlat!

Orozkul gülmekten kırılıyordu. Ölecekti nerdeyse. Ahlar uflar arasında:

- Şey.. şunu bir kere daha anlat... Sonra sen ne dedin de bu kadar korktu? Uf.. çok gülünç.. dayanamayacağım..

Seydahmet hiç nazlanmadan anlatmaya başladı:

- Bakın nasıl oldu: Marallara yaklaştık. Onları ormanın ağaçsız bir yerinde görmüştük. Üçü de oradaydılar. Tam atları bir ağaca bağlamıştık ki bizim ihtiyar ellerime yapıştı; “Marallara ateş edemeyiz!” dedi, “Biz Buğuluyuz, Maral soyundanız, Boynuzlu Maral Ana’nın soyundan..” Küçük bir çocuk gibi saf saf bakıyordu bana. Gözleriyle yalvarıyordu. Katıla katıla gülmek geldi içimden ama kendimi tuttum. Üstelik çok ciddi bir tavırla: “Ne oluyor sana, yoksa sen hapsi boylamak mı istiyorsun?” dedim. “Yoo” dedi. “Bilirsin ki bu eski masallar Beğ’ler zamanında yoksul halkı sindirip sömürmek için uydurulmuş!” dedim. İhtiyarın ağzı açık, dona kaldı. “Yahu sen ne diyorsun?” dedi. “Ne dediğimi duydun. Sen şimdi bırak bu bey masalını, bay masalını. Yoksa bir yetkiliye iki satır yazı yazarım, hiç yaşına bakmadan tutuklarlar seni!”

- Kah! Kah! Kah!

Herkes birden katıla katıla gülüyordu. En çok gülen de Orozkul idi. Çünkü herkesten fazla onu neşelendiriyordu bu olay. Seydahmet anlatmaya devam etti:

- Sonra marallara yavaş yavaş sokulduk. Başka bir hayvan olsa bizi görür görmez bir iz bile bırakmadan kaçıp giderdi ormana. Ama bu enayi marallar hiç kaçmıyor. Çünkü onları hiç korkutmamışlar. -Sarhoş Seydahmet biraz farfarlık ediyordu.- Ben, elimde tüfek, önden gidiyordum, ihtiyar da peşimden... İşte o sırada beni bir şüphe aldı. Çünkü o güne kadar ben bir serçe bile vurmamıştım. Doğru söylüyorum,

şaka değil, bir serçe bile vurmamıştım. Eğer maralı vuramazsam ormana dalıp kaybolacaklardı. Sonra, yakala yakalayabilirsen! Geçidi aşar giderler. Böyle bir avı kaçırmak da aptallık olurdu. Ama bu bizim ihtiyar eski avcılardandır. Eskiden ayı avına çıkardı. Bunu bildiğim için ona dedim ki: “Dede, al şu tüfeği, sen ateş et!” “Olmaz, sen yap o işi” dedi. “Görmüyor musun, zil-zurna sarhoşum ben” dedim. Ayaklarımın üzerinde duramıyormuşum gibi sallanmaya başladım. Zaten tomruğu sudan çıkardığımız zaman birlikte bir şişe votka içtiğimizi görmüştü. Onun için sarhoş numarası yapıyordum...

Yinebir kahkaha koptu odada: “Kah! kah! kah!...

- Ona dedim ki: “Ben bu işi asla başaramam, eğer maralları kaçırırsak bir daha hiç gelmezler. Elimiz boş dönmektense hiç dönmeyelim daha iyi. Biliyorsun değil mi sebebini? Düşün biraz: Niçin gönderdiler bizi buraya?”Bir şey demedi. Ama tüfeği de bir türlü almıyordu eline. “Pekâlâ, nasıl istersen” dedim. Tüfeği elimden düşürüp, dönüp gidiyor numarası yaptım. O da peşimden geldi. “Bak,” dedim, “Orozkul beni kovarsa pek önemli değil, ama senin gibi bir ihtiyar nerede iş bulur?” Yine bir şey demedi. Ben ise, tabloyu tamamlamak, numaramı pekiştirmek için şarkımı mırıldandım:

Kızıl dağlardan inmişim, kızıl dağlardan
Altımda kızıl aygır hey, kızıl küheylân
Aç kapını ey bezirgân, kızıl bezirgân...

Yine hep birden güldüler: Kah! Kah! Kah!

- Sarhoş olduğuma iyice inanmıştı. Tüfeği almak için onu bıraktığım yere yürüdü. Biz böyle tartışırken marallarımız biraz uzaklaşmıştı. “Dikkat et”, dedim, “kaçırırsak bir daha

hiç yakalayamayız. Ürkütmeden ateş edeceksin.” İhtiyar tüfeği aldı. Yavaş yavaş yaklaştık. O, aptal aptal mırıldanıyordu: “Bağışla beni Boynuzlu Maral Ana! Bağışla!” Ben ısrar ettim: “Bak söylüyorum, vuramazsan sen de o marallarla kaç git. Çünkü hiç eve gelmemen daha iyi olur o zaman”.

Yine güldüler: Kah! kah! kah!

Sarhoşların hırıltısı, kahkahası ve pis içki kokusu çocuğu boğacaktı nerdeyse. İyice terlemişti. Şişip çoğalan, beynine sığmayan şiddetli ağrı başını çatlatacaktı. Sanki birisi başını tekmeliyor, balta ile yüzüne gözüne vuruyor, o ise gözünü saklamak için başını sağa sola çekiyordu. Yüksek ateşten cayır cayır yanıyordu... Birden kendini soğuk bir çay kenarında hissetti. Balık olmuştu. Her şeyi vardı: Kuyruğu, balık vücudu, balık yüzgeçleri... Yalnız başı değişmemişti, üstelik de gittikçe ağrısı artıyordu. Çaya atladı. Soğuk, derin, karanlık sularda yüzüp gidiyordu. Hayatının sonuna kadar balık olarak kalacağını, dağlara hiç dönmeyeceğini söylüyordu kendi kendine. “Artık dağlara hiç dönmeyeceğim! Balık olarak kalayım daha iyi! Balık olarak kalayım daha iyi! Balık olarak...”

Onun yatağından usulca kalkıp dışarı çıktığını kimse farketmedi. Evin köşesini döner dönmez kusmaya başladı. Duvara tutunuyor, inliyor, ağlıyor, gözyaşları ve hıçkırıklar arasında boğuk bir sesle şöyle diyordu:

- Balık olarak kalsam daha iyi! Gideceğim buradan... Balık olmak istiyorum!

Pencerenin o tarafında, Orozkul’un evinde insanlar kahkahalar, çığlıklar atıyor, sarhoş hırıltıları çıkarıyorlardı. Bu vahşi gülüşler çocuğun kafasını patlatıyor, işkenceler içinde

bırakıyordu onu. Biraz nefes alıp dinlendikten sonra avluda yürümeye başladı. Avlu boştu. Sönmüş ocağın başında dedesi Mümin'i gördü: Sarhoş kendini bilmez bir halde, Maral Ana'nın boynuzu yanında, toza toprağa uzanmış yatıyordu. Yine orada bir yerde, köpek, maralın başından kalanları kemiriyordu. Başka kimseler yoktu.

Çocuk dedesinin üzerine eğildi, omuzundan tutarak sarstı:

- Dede, kalk eve gidelim, haydi kalk, gidelim! dedi. İhtiyar adam cevap vermedi. Sanki çocuğun sesini duymamıştı. Hem cevap vermeye kalksa ne söyleyebilirdi?

Çocuk yalvarıyordu:

- Kalksana dede, haydi kalk eve gidelim!

Çocuk, dedesinin burada toza-toprağa uzanarak yatışının asıl sebebini biliyor muydu? Torununa Boynuzlu Maral Ana'nın kutsallığını anlatmıştı. Onu buna inandırmıştı. Sonra da bütün anlattıklarına, telkinlerine kendisi ihanet etmişti. Hem de bunu talihsiz kızı ve torunu için yapmıştı. İşte bunun için, rezil olduğu için ölü gibi yatıyordu burada. Bunun için cevap veremiyordu.

- Dede, bari başını kaldır, diye yalvarıyordu çocuk.

Rengi iyice kaçmış, hareketleri zayıflamış, elleri dudakları titriyordu:

- Dede, benim ben! Duyuyor musun? Çok fenayım, başım ağrıyor, çok ağrıyor... diye ağlıyordu.

İhtiyar inledi, kımıldadı ama kalkamadı.

Çocuk gözyaşlarını sel gibi akıtarak dedesini sarsıyordu:

- Dede, Kulubeg gelecek mi? Söyle gelecek mi?

Çocuk, zorlanarak da olsa dedesini yüzüstü çevirdi. Onun toza belenmiş yüzünü, seyrek yapışık sakalını görünce irkildi. Biraz önce Orozkul'un baltasıyla parçalanan Boynuzlu Maral

Ana’nın başı canlandı gözünde ve korkudan kenara sıçradı. Biraz uzakta durup:

- Balık olacağım ben, duyuyor musun dede, balık olacağım ve yüzüp gideceğim buralardan. Kulubeg gelirse ona benim balık olduğumu söyle.

Dede cevap vermedi.

Çocuk güçlükle yoluna devam etti, çaya gitti ve hemen suya girdi. Acele ediyor, ayağı kayıyor, düşüyor ama hemen kalkıyor, suyun sığ yerinde titreye titreye koşmaya devam ediyordu. Çayın hızlı akışlı derin yerine geldi ve akıntı alıp götürdü onu. Burgaçlarda çırpınıyor, yüzüyor, nefesi kesiliyordu. Gittikçe daha çok üşüyordu...

Çocuğun balık olup çay boyunca yüzüp gittiğini henüz kimse bilmiyordu.

Avludan bir sarhoş şarkısı duyuldu:

Kambur dağlardan inmişim, kambur dağlardan
Kambur deve üstünde hey kambur deve...
Aç kapını ey bezirgân, kambur bezirgân
Gel içelim seninle hey, acı şaraptan...

*

* *

Sen artık bu şarkıyı duyamazsın. Su boyunca yüzüp gittin çocuğum. Kendi efsaneni de alıp götürdün.

Yüzüp gittin. Kulubeg’in gelmesini beklemedin. Yazık, çok yazık! Beklemedin Kulubeg’i. Niye koşup yola çıkmadın? Yola çıkıp koşsaydın mutlaka görecektin onu. Daha uzaktan görür görmez tanırdın onun kamyonunu. Elini kaldırınca o hemen dururdu.

- Nereye gidiyorsun? derdi Kulubeg.

- Senin yanına, diye cevap verirdin.

Seni hemen şoför kabinine alır, yanına oturturdu. Beraber giderdiniz. Sen ve Kulubeg. Önünüzde hiç kimsenin görmediği Boynuzlu Maral Ana koşardı. Ama sen görürdün onu...

Ama sen yüzüp gittin. Hiçbir zaman balık olamayacağını biliyor muydun? Isık-Göl'e kadar yüzemeyeceğini, beyaz gemini göremeyeceğini ve ona "Selâm Beyaz Gemi, ben geldim, ben!" diyemeyeceğini biliyor muydun?

Çay boyunca yüzüp gittin çocuğum.

Şimdi ben sana yalnız şunu söyleyebilirim: "Çocuk kalbinin, çocuk ruhunun bağdaşamadığı her şeyi reddettin. İşte beni teselli eden de budur. Bir şimşek gibi yaşadın sen. Bir defa çaktın ve söndün. Şimşeği çaktıran göktür. Ve gök ebedîdir. İşte budur beni teselli eden. Bir başka tesellim daha var: İnsandaki çocuk vicdanı, tohumdaki öz gibidir. Ve o öz olmadan tohum filizlenmez, gelişmez. Yeryüzünde bizi neler beklerse beklesin, insanoğlu doğdukça ve öldükçe, insanoğlu yaşadıkça, hak ve doğruluk denen şey de var olacaktır...

Sana, senin sözlerini tekrarlayarak veda ediyorum: "Merhaba Beyaz Gemi, ben geldim!"

- SON -

“BEYAZ GEMİ”

ÜZERİNE GEREKLİ AÇIKLAMALAR

CENGİZ AYTMATOV

SÖZE başlarken “kendimi savunmak”tan uzak olduğumu belirtmek isterim. Çünkü “kendini koruma” içgüdüsü, yazarlıkta her zaman en önemli yeri almayabilir.

“Beyaz Gemi” hakkında kendime özgü bazı düşüncelerim var elbette. Ancak bu, eleştirilere kulağım tıkalı olduğu anlamını vermez. “Literaturnaya Gazeta”da çıkan bütün eleştirilere saygı duydum. Ayrıca, hikâyemi okuyup fikirlerini bildiren okurlarıma gönül borçluyum. Bir yazar, herhangi bir eseriyle okuru heyecanlandırabiliyorsa o yazara ne mutlu.

Edebiyat konusunda arkadaşlarımın görüşlerini öğrendikten sonra susup, tartışmaya karışmayabilirdim. Ama edebiyatta, gerçeğin araştırılmasıyle birinci derecede ilgili olan bir yanın daha olduğunu unutmamalıyız. O da okurlardır. Okurun, bütün kanıları, bütün görüşleri, yazarınki de dahil, öğrenmek istemesi doğaldır. Bir de edebiyatta polemiğin bir çeşit edebiyat öğretimi olduğunu unutmamak gerekir.

Gerek D. Starikov, gerekse A. Alimcanov'un eleştirilerinde çok ilginç görüşlerin yanında öyleleri var ki, bunlar okuru, sanatı çok yüzeyde anlamağa yöneltiyor. Sanırım bütün mesele, bu eleştirmenlerin bazı şeyleri ya tam anlayamadıkları ya da ters anladıklarıdır. Örneğin Geyik Ana efsanesini ele alırken, Starikov, benim hikâyemde bu efsanenin gereksiz bir umutsuzluğa büründüğünü ileri sürüyor: "Demek oluyor ki insanlık tarihinde yalnız Çiçekbozuğu Topal Karı'nın kehanetleri gerçekleşmiştir. Hikâyedeki çocuğun geleceği yoksa bu kehanetlere mi dayanıyor?"

Ama bu doğru mudur? "İnsanlık tarihi" gibi bir genellemeyi bir yana bırakalım, efsane üzerinde duralım. Bunlar bilindiği gibi bir ulusun anıtı, yaşantının özü, felsefesi ve tarihidir. Bütün bunlar fantastik bir masal biçiminde ifade buluyor. Bunlar, gelecek kuşaklara birer vasiyettir. İnsan, iç dünyasına bir biçim verirken, kendisini çevreleyen doğayı anlatmaya çalıştı, kendini doğanın bir parçası gördü. Yaşı yüzyılları aşkın Geyik Ana efsanesindeki ahlâk anlayışının bugün bile geçerli oluşu beni şaşırttı. İnsanın, ilk kaynaklarından başlayan ve durmadan gelişen iyiliğe doğru akışı, doğaya akıllıca hâkim olmak isteyişi, efsanede açıkça görülüyor. Yazık ki eleştiricilerim, efsane üzerinde durmuyorlar. Oysa, insanla doğa arasında uygun bir bağın varolduğu, daha da geliştirilmesi gereği vardır efsanede. İnsan çok eski zamandan beri doğayı "kendi kendinden" korumaya çabalıyor. Kendini çevreleyen dünyanın güzelliğini ve zenginliğini korumak gibi güç ve gerçekten yüzyıllara dayanan konuyu çözemiyor. Konu öylesine önemli ki, eski zaman insanları bu konuyu dram ve trajedi biçimine sokarak, kendilerinin doğaya karşı olan tutumunu "otokritiğe" sunmak,

kendi vicdanlarını uyarmak istediler. Bu, bundan sonraki kuşaklara da bir uyarı idi.

Geyik Ana, bütün var olanın anasıdır. Bu efsane daha da çözümlenecek olursa insanın zorbalık ve zulme karşı "korunma içgüdüsü" anlamı çıkarılabilir. Bana öyle geliyor ki, eleştirmenler efsanenin ana fikrini sezememişler. Yoksa "içinden çıkılmaz durum" ile "karanlık kehanetler"den söz etmezlerdi. Efsaneye göre bizler zulümden nefret etmeye çağrılıyoruz. İyiliğe kötülükle değil, iyilikle karşılık vermemiz isteniyor: Bizi çevreleyen dünyaya ve kendi vicdanımıza karşı sorumlu olduğumuz hatırlatılıyor. Efsaneler, masallar halka ahlâk eğitimi verir bir yerde. Ama bu eğitim, bilindiği gibi, yalnız olumlu örneklere ve mutluluk vadeden sonuçlara dayanmayabilir. Bir de geleceğe kuşkuyla baktıran, halkların geçmişteki kendi yanlışlıklarının otokritiğine dayanan masallar, efsaneler de olmalıdır. (Hikâyemde aldığım efsanede bu otokritik, maralları öldüren insanları suçlamak biçiminde ortaya çıkıyor.)

Ben burada hiçbir "içinden çıkılmazlık" görmüyorum. Bir düşünceye göre sanat, mutluluğu, sevinci, iyimserliği çağırmalıdır. Doğru sanat, insanı derin düşüncelere de sürüklemeli, insanı sarsmalı, insanda acıma duygusu uyandırmalı, kötülüğü protesto etmeli, insanı üzmelidir. Ayrıca hayatın, ayak altına alınan, yok edilen, küçük düşürülen en değerli yönlerini yeni baştan kurmak, korumak ve kurtarmak isteğini uyandırmalıdır.

Şu var ki, hayatta ve sanatta "içinden çıkılmaz durumlar" her zaman birbirine benzemeyebilir. Günlük yaşamımız açısından Jüliyet'in ölümü nedir? Zayıf olan bir insanın üzüntüsü, bulunduğu durumun içinden çıkmazlığı, intihardır.

Ama sanatta Jüliyet'in ölümü böyle midir! Görünürde aynı şey gibidir, ama Shakespeare'in kaleminde bu "içinden çıkılmazlık" çok büyük bir güç hâline geliyor, bir boyun eğmezlik, bir ruh büyüklüğü oluyor. Bu bir inanç ve bir uzlaşma tanımamazlıktır; bu aşk ve nefrettir; bu savaşa çağrıdır; bu sadakattır; hayatı pahasına kişiliğin korunmasıdır. Ve bunlar, Romeo ve Jüliyet'in "içinden çıkılmaz" durumları hakkında söylenebilen bütün sözler değildir...

Shakespeare'in trajedisi, "içinden çıkılmaz" sonu, kahramanları öldüğü halde, hayatı sağlam temellere dayandıran olumlu bir eserdir. Evet, "olumlu" kahramanlar, "olumsuz" kimselerle çatışırken yeniliyor, ama Romeo ve Jüliyet'in hikâyesi bize hakkın, hukukun anlamını, özgür insan olmayı öğretiyor. Bu haklar uğruna kahramanlar ölüyor, ama yaşayanlar için yüce ve güzel oluyor bu çift.

Matematikte tersinden başlayarak ispatlama metodu var. Bu sanatta da vardır, sanata özgü bir biçimde tabiî. Beyaz Gemi'de en çok tartışma konusu olan çocuğun ölümünü uzun uzun düşündüm. Böyle bir sonu kabul etmek istemeyen, buna karşı koyan okur ve eleştirmenler için hikâye, "içinden çıkılmaz" değil, tam tersine içinden çıkılır bir yol göstermektedir. Ancak bu, kâğıdın ötesinde, okurların yüreklerindedir. İşte bu tersinden başlayan ispatlamanın sırrıdır. Söz gelişi, A. Alimcanov'un yazısındaki sitem aklıma geliyor. Hani Mümin Dede'nin Geyik Ana'yı öldürdükten sonra, canavar Orozkul'la karanlıktan başka bir şeyin kalmadığını anlatan yer. Ama ben A. Alimcanov'a arkadaşça derim ki: "Unutuyorsun Sevgili Anvar, bir şey daha kalıyor, o da okur!" Hikâyede, olay ne olursa olsun, zaferi kim kazanırsa kazansın, yenilen kim olursa olsun, gerçek zafer,

estetik ve fikirsel sonuçtadır. Hikâye okuru etkilemiş, onun adalet duygularını ayağa kaldırmışsa, hikâyede iyi, kötüye yenilse bile sonuç olumludur. Yeter ki okur, iyi için kötüyle savaşa hazır olsun. Önemli olan budur. Bazı nedenlerden dolayı edebiyatta kahramanlar, gerçeğin hayata yerleşmesini sağlamayabilirler. Bunun Sovyet edebiyatındaki en belirli örneği, Fedeev'in Partizanlar'ıdır. Partizan bölüğü devrim için çarpışırken, yeni hayat uğruna ölüyor, ama okuyucu bütün varlığıyle onların tarafını tutuyor ve Partizanlar'ın zaferi de bu oluyor.

Beyaz Gemi'de çocuğun ölümünü anlatırken, hiçbir zaman kötülüğün iyiliğe ağır basmasına uğraşmıyorum. Amacım, hayatın köklerini sağlamlaştırmaktır. Bu, kötülüğün en kabul olunmaz biçimiyle reddi oluyor ve kahramanım ölüyor. Bunda başarılı olup olmadığımı bilemem. Ancak şunu iyi biliyorum, zafer hiçbir zaman Orozkul'un değildir. Eleştirmenler burada yanılıyor, kötülüğün iyiliği yenmesi burada bile göstermeliktir. Evet, çocuk ölüyor, ama ahlâk üstünlüğü yine onda kalıyor. Ben, hikâyenin yazarı olarak bunda direniyorum.

D. Starikov, yazısında, çocuğu koruyabilecek gerçek güçlerin varolduğunu söylüyor. Elbette böyle güçler olmasaydı, durum çok, ama çok üzücü olacaktı. Bunun içindir ki çocuğun ölümü bu derece inanılmaz, dayanılmaz bir hal alıyor. Bazı okuyucular, "yazar çocuğun geleceğini daha tatlı bir sona bağlayamaz mıydı?" diye soruyorlar. Hayır, ben burada serbest davranmış değilim. Sanat düşüncesinin mantığı budur. Bu mantığın yönetimi ne yazık ki yazarın elinde olmayan prensiplerdir. Bir okuyucumun bana yazdığı mektupta dediği gibi, Orozkul'u tutuklatamazdım; Mümin

Dede’ye emekli maaşı bağlatarak bir huzur evine gönderemezdim; çocuğu şehirde bir yatılı okula yerleştiremezdim. Bu davranış çok iyi olurdu elbette, ama, kötülüğün de bir genel affa uğratılması demek olacaktı. İki yoldan birini seçmem gerekiyordu: bu hikâyeyi yazmak ya da yazmamak. Yazmak ancak böyle olurdu. Bir başka yazar belki başka türlü yazardı.

Beyaz Gemi’nin bu fecî sonundan kaçınılamazdı. Çiçek bozuğu Topal Kocakarı’nın kehaneti böyle olduğundan değil. Çünkü çocuğun kişiliğinde gösterilen “iyilik”, Orozkul’un temsil ettiği “kötülük”le bağdaşamazdı. Çocuksa çocuktu ve Orozkul’un kaba gücüne ancak kötülüğe dayanmakla karşılık verebilirdi.

Mümin’in pasif iyiliği iflâs etti. Oysa çocuğun kötülüğü kabul edemeyişi, onu anıtlaştırıyor. Çocuk okuyucunun yüreğinde kendine bir sığınak bulursa, bu çocuğun gücü olacaktır. Burada hiçbir “işin içinden çıkılmazlık” yoktur. İtiraf edeyim, çocuğumla övünüyorum.

Gelelim Çiçekbozuğu Topal Kocakarı’ya. Kehanetleri bizi korkutmamalıdır. Çünkü bunlar ne lânetlemedir, ne büyüdür. Bunlar sadece okuyucum S. Mihaylova’nın, fikirlerimi anlayarak yazdığı gibi, birer ihtardı. İnsanlığın birçok isteği gerçek olmuş ve olmaktadır. Tarih, iyiye doğru ilerliyor. Ama bu demek değil ki, kötülük kökünden kazınmıştır.

Kocakarı’nın efsaneden bize, insanın insana birer kurt, birer düşman olduğunu söylemesi tarih açısından doğrudur. İnsanlık borcu, efsanede bir ahlâk kuralı olarak gösteriliyor.

A. Alimcanov’un yazısında, asla kabul edemeyeceğim bir tez vardır: Alimcanov’a göre, Mümin Dede, Geyik Ana’yı vuramazdı. Sözde bu yazarın “keyfî” görüşü idi... Elbette ki insanlar türlü nedenlerin yükü altında kendi vicdanlarına karşı bir uzlaşma yolunu aramasaydı çok iyi olurdu. Ama ne yazık ki, insanların bu zayıflıktan kurtulmaları için çok büyük çaba gösterilmesi gerekir.

Son bir şey daha ekleyeyim: Beyaz Gemi’deki çocuğa karşı tutumumu Starikov, katı yüreklilikle, acımazlıkla suçluyor. Ne diyeyim buna karşılık? Çok içten duygularla bazen insanın elinde olmadan, insanda “istemeden sebep olmak” unsuru mevcut olabilir. Bu duyguların ifadesi, insanın iç yapısına bağlıdır. Ayrıca, çocuğa acımak o derece önemli midir? Ona acımaktansa, onu her şeyden önce anlamak gerek. Sonra, insanın içi, buna yatıyorsa, ne yapalım, derin bir acıma da duyulabilir.

Cengiz Aytmatov’un Eserleri

Elveda Gülsarı

Dişi Kurdun Rüyaları

Gün Olur Asra Bedel

Toprak Ana

Cengiz Han’a Küsen Bulut

Cemile - Sultanmurat
(Hikâyeler)

Yıldırım Sesli Manasçı - Yüz Yüze-
Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek
(Hikâyeler)

Kızıl Elma - Oğulla Buluşma - Beyaz Yağmur-
Asker Çocuğu - Deve Gözü
(Hikâyeler)